

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 29 (3920)
21 ліпеня 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

У МУЗЕЙНАЯ ЦІШЫНІ.

Фота І. АБРАЎЦА.

ПАТРЫЯТЫЧНЫ АБАВЯЗАК КОЖНАГА

Дзесятая сесія Вярхоўнага Савета БССР дзевятага склікання, што нядаўна закончыла работу, прыняла шэраг важных палітычных і культурных дакументаў. Сярод іх — Закон Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі «Аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры». Наш нарэспандэнт папрасіў сакрэтар партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў рэспублікі, пісьменніка Мікалая Кругавых выказаць свае думкі аб новым Законе, аб яго грамадскім значэнні. Вось што ён расказаў:

— Прыняцце Закона аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры — важная палітычная падзея. Багатая культурная спадчына беларусаў. Шмат помнікаў дайшло да нас, што адлюстроўваюць матэрыяльнае і духоўнае жыццё людзей розных пакаленняў і з'яўляюцца сведкамі шматвяковай гісторыі Беларусі. Менавіта таму мы святэ захоўваем і шануем помнікі гісторыі і культуры нашага народа.

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

Мне прыемна адзначыць, што ў новым Законе да помнікаў гісторыі і культуры аднесены і тыя, што звязаны з падзеямі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, якія адлюстроўваюць працоўныя подзвігі рабочага класа, калгаснага сялянства і інтэлігенцыі, брацкую дружбу народаў нашай краіны, гераічную барацьбу савецкага народа за паводу сацыялізму і камунізму.

Закон выдатна выказвае тую думку, што нашы помнікі гісторыі і культуры павінны служыць справа выхавання новага чалавека. Яны, помнікі, павінны фарміраваць у кожнага грамадзяніна пачуццё высокага патрыятызму, служыць мэтам ідэйна-маральнага, інтэлектуальнага і эстэтычнага выхавання.

Аднак бывалі і такія выпадкі, калі нашы помнікі гісторыі і культуры выкарыстоўваліся не па прызначэнню, ахова і догляд за імі не былі наладжаны як след. Вось чаму мы зараз надаём вялікае значэнне іх ахове і правільнаму выкарыстанню. Вось чаму той, хто паспрабуе парушыць заканадаўства аб ахове каштоўнасцей народа, будзе несці крывінальную, адміністрацыйную ці іншую адказнасць. І гэта вельмі правільна і справядліва.

Галоўна ж думка Закона тая, што мы ўсе адказныя за лёс каштоўнасцей гісторыі і культуры. Ахоўваць і беражліва адносіцца да помнікаў — патрыятычны абавязак кожнага.

ПАРТРЭТ РОДНОЙ ЗЯМЛІ

Светлы год, год 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі, асабліва аказаны для беларускіх кінадакументалістаў. Большасць іх твораў так ці інакш прысвячаецца гэтай знамянальнай падзеі.

Закончаны здымкі фільма «Генеральны «вырэктар» (аўтар сцэнарыя А. Ледзянкоў і М. Заслонова, рэжысёр М. Заслонова) — кінапартрэт вядомага арганізатара вытворчасці і грамадскага дзеяча, генеральнага дырэктара аб'яднання «БелАўтаМАЗ», Героя Сацыялістычнай Працы І. М. Дзяміна.

Створаны фільм аб таленавітым партыйным работніку, адважным партызане і цудоўным чалавеку Ціхану Бумажкову, які стаў у гады вайны першым Героем Савецкага Саюза сярод партызан краіны. «І пазваў за сабой» — назвалі гэтую карціну яе аўтары сцэнарыя В. Нярасаў і рэжысёр П. Аліфіранка.

Падрыхтаваны да выхаду на экраны кінастужкі «Мазырскія сустрэчы» (сцэнарыі М. Шыманскага і І. Пікмана, рэжысёр І. Пікман), «Я люблю зямлю так...» (сцэнарыі Г. Папкоца і В. Міртумава, рэжысёр В. Міртумаў), «У гогці да Фядоніча» (сцэнарыі Л. Здановіча, рэжысёр С. Луц'янчыкаў).

Шэраг кінафільмаў прысвечаны юбілею рэспублікі, знаходзіцца ў вытворчасці. Сярод іх — і галоўная карціна кінадакументалістаў гэтага года: поўнаметражны фільм «Далёкае — блізкае».

Дзесяць гадоў назад, калі наша рэспубліка святкавала сваё 50-годдзе, была створана карціна «Штрыкі да партрэта», у якой мовай кіно расказвалася аб галоўных этапах асветнага славаў шляху беларускага народа, яго мужнасці і гераізму. Минулае дзесяцігоддзе было вельмі багатым на падзеі і факты, нарадзілася няшмат цудоўных пачынанняў, ініцыятарамі якіх выступілі працоўныя

Беларусі. З'явілася патрэба зноў вярнуцца да гэтага фільма, дапоўніць яго новымі штрыхамі, дэталімі. Рэжысёры Ю. Лысцяў і Р. Ясінікі, сцэнарысты К. Славін і М. Бярозка ў роздуме аб часе і аб людзях у гэтым часе расналіць аб біяграфіі рэспублікі, пакажуць сацыяльны партрэт яе народа...

Зусім нядаўна Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнёў уручыў гораду-герою Мінску ордэн Леніна і медаль «Залатая Зорка». І вось зараз рэжысёр І. Вейнроў і аўтары сцэнарыя, напісанага ім сумесна з А. Кудраўцавым, пачаў здымаць фільм «Бессмяротны подзвіг Мінска», у якім на аснове дакументальных фактаў будзе расказана аб гераічнай барацьбе мінчан у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Працягвае працаваць над цыклам карцін па кнізе А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка «Я з вогнянай вясні» рэжысёр В. Дашук. У гэтым годзе выйдзе яго заключны фільм «Расстраляная песня» — гнеўны пратэст супраць самых страшных злачынстваў фашызму перад чалавецтвам — масавым забойствам дзяцей.

Анначасова В. Дашук здымае кінафільм аб шматбаковых знаменітых, навуковых, культурных сувязях Савецкай Беларусі з замежнымі краінамі («Паўпрады рэспублікі», сцэнарыі В. Міхайлава).

Вынічучы, безумоўна, цікавасць у глядачоў карціны «Чырванасцяжына Беларуска», прысвечаны 60-годдзю Чырванасцяжнай Беларускай вайсковай акругі, «Мы з Мікалаеўшчыны» — аб вялікім праве савецкіх людзей на аднаўленне, і многія іншыя фільмы, у якіх гераічнае мінулае рэспублікі і яе сённяшні дзень зліваюцца ў адзіны, агульны, шматгранны партрэт роднай зямлі.

ЗАХОЎВАЕЦА НА ВЯКІ

У Цэнтральным дзяржаўным ордэна Леніна і ордэна Кастрычніцкай Рэвалюцыі музеі рэвалюцыі СССР — тысячы экспанатаў, якія адлюстроўваюць свяшчэнную для ўсіх тэму рэвалюцыі і сацыялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне. Многія з іх у дні падрыхтоўкі да святкавання 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі маюць асабліва каштоўнасць.

Шлях да Вялікага Кастрычніка ў Беларусі можна прасачыць па многіх экспанатах музея. Тут і здымкі салдат дз зямлякаў, і мітынг на Заходнім фронце ў 1917 годзе, на якім выступіў агітатар-бальшавік, і інш. Асабліва цікавасць выклікае карта «Бальшавізацыя Саветаў». Яна ахоплівае перыяд з верасня па кастрычнік 1917 года. Чырвоным сцяжком абзначаны Мінск. Пад шклом дэманструецца гістарычны загад № 1 Мінскага Савета аб перамоце Савецкай улады ў горадзе. Тут жа — тэлеграма штаба Вярхоўнага галоўнакамандуючага Савецкай рэспублікі ў Маскоўскі Ваенна-Рэвалюцыйны Камітэт, у якой паведамляецца аб ліквідацыі ў Магілёве контррэвалюцыйнай Стаўкі. Копія гэтага паведамлення, як відаць з яе тэксту, была перададзена ў «Оршу, Смаленск, Мінск, Гомель, Жлобін».

Нельга без хвалявання чытаць пастанову Прэзідыума Усерасійскага Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта, у якой гаворыцца аб тым, што Прэзідыум УЦВК вітае працоўных Беларусі, прызнае незалежнасць Беларускай Савецкай Рэспублікі.

кай Сацыялістычнай Рэспублікі і залілле аб гатоўнасці РСФСР аказаць дапамогу і падтрымку працоўным масам Беларусі ў іх барацьбе супраць панавання, эксплуатацыі і прыгнёчэння і ў абароне свабоды і незалежнасці ад спроб замежных зававаў. Пад гэтай гістарычнай п'ястэмай стайць подпіс Я. М. Сярдлова.

Многія матэрыялы музея адлюстроўваюць ход сацыялістычнага будаўніцтва ў БССР пасля Кастрычніка і ў перадаванні гады. Некалькі стэндаў прысвечаны гераічнай барацьбе беларускага народа супраць гітлераўскіх захопнікаў. Тут зварот ЦК КП(б)Б, Савета Народных Камісараў БССР і Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР да беларускага народа, падпольныя лістоўкі, збор народных жэўцаў, партреты адважных воінаў і партызан, сцягі партызанскіх атрадаў.

Музей рэвалюцыі СССР накіроўвае ў Мінск вялікую перасоўную выставку «Ідэі Кастрычніка жывуць і перамагаюць». Яна ахопіць увесь 60-гадовы шлях нашай Радзімы пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі і Савецкага Саюза. У яе ўключаны матэрыялы па эканоміцы і культуры, навуцы, сельскай гаспадарцы, мір-любивай знешняй палітыцы СССР, экспанаты, звязаныя з прыняццем новай Канстытуцыі СССР і святкаваннем 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. Усяго мінчане ўбачаць на 55 шчытах каля 550 экспанатаў.

С. РАТГАУЗ.

Масква.

АЎТОГРАФЫ

МАКСІМА ГОРКАГА

Было гэта ў 1928 годзе, калі адначасова шасцідзесяцігоддзе з дня нараджэння вялікага пралетарскага пісьменніка Максіма Горкага. Тысячы чытачоў гораха віншавалі любімага аўтара са знамянальным юбілеем. Сярод іх быў і вучань дзевятага класа з тагачаснага Ніжняга Ноўгарада Фёдар Каршуноў, які паслаў яму пісьмо.

Неўзабаве прыйшоў адказ. І зусім нечаканы. Горкі падарыў хлопчыку кнігі «Дзяцінства», «У людзях» і «Мае ўніверсітэты». На кожнай з іх было напісана: «Земляку Фёдору Каршуноў. 10 красавіка 1928 года. М. Горкі».

Сёння вэтэран Вялікай Айчыннай вайны, кавалер пяцінаццаці баявых урадавых узнагарод і двух ордэнаў Мангольскай Народнай Рэспублікі, падпалкоўнік у адстаўцы Фёдар Фёдаравіч Каршуноў жыве ў Барысаве. Разуумеючы сапраўдную каштоўнасць кнігі з аўтаграфамі М. Горкага, ён перадаў іх нядаўна ў фонд музея пісьменніка ў Маскве.

А. БЕНЯНСОН.

ПАПУЛЯРНАСЦЮ У ЧЫТАЧОУ БІБЛІЯТЭКІ вытворчага аб'яднання «Беларуськалія» нарыстаецца разгорнутая ілюстраваная кніжная выстаўка «60 гадоў па ланіскім шляху», прысвечаная 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі.

Выстаўка аформлена ў чытальнай зале бібліятэкі. Яе раздзелы «Рэспубліка, народжаная Кастрычнікам», «У грозныя гады вайны» і «Квітней, мая Беларусь» — цікавы і яркі расказ аб вялікіх поспехах, якіх дасягнула рэспубліка за 60 гераічных гадоў пад кіраўніцтвам Кампартыі Беларусі.

Б. НАВІЦКІ.

ВЯЛІКАЯ ПАВАГА У СЛАЎГАРАДЗЕ і раёне карыстаецца Валентын Савельевіч Барысенка — вэтэран Вялікай Айчыннай вайны, чылы выхавальца дзяцей (ён працуе ў дзіцячым садзе), актыўны ўдзельнік мастацкай самадзейнасці РДК.

А яшчэ Валентын Савельевіч — кампазітар. Яго песні — аб прыгажосці роднага краю, аб Слаўгарадчыне, аб свяшчэннай памяці пра вайну. Гэта — «Слаўгарадчына мая», «Ой, прыгожа над Сокам», «Ветэранам» і іншыя, якія выконвае і народны хор раённага Дома культуры, і самадзейныя сельскія калектывы. А нядаўна ён падарыў слухачам сваю новую песню «Калі абеліска».

К. КУДЛАЕВ.

У ВІЦЕБСКУ ЭКСПАНУЕЦА перасоўная выстаўка Ваенна-гістарычнага артылерыйскага музея «Русіі і савецкія нагрудныя адзнакі». На 26 стэндах прадстаўлена каля 400 экспанатаў — рускія і савецкія ордэны, медалі, крыжы, нагрудныя адзнакі, імяныя зброя, фатаграфіі.

А. АРСЕНЬЕВ.

ВЯЛІКУЮ ЦІКАВАСЦЬ выклікалі ў лідчан сустрэчы з вэтэранам вайны, членам Саюза пісьменнікаў Беларусі Гаўрылам Шутэранам. Паэт выступіў на заводзе лакафарбавым, сельскага машынабудавання, дабіваў у калектывах чыгуначнага вузла, райбыткамбіната, рэдакцыі газеты «Уперад».

Г. Шутэран падзяліўся ўспамінамі аб паездцы на БАМ, у Прыморскі край, прачытаў новыя вершы, напісаныя пад уражаннем гэтага падарожжа.

А. СТАДУБ.

СУСТРЭЧА З НАСТАЎНІКАМІ

Нядаўна ў Доме літаратара сустрэліся пісьменнікі і выкладчыкі літаратуры і мовы школ Мінскай вобласці.

Сакратар праўлення СП БССР Б. Сачанка, адкрываючы сустрэчу, зрабіў агляд здабыткаў беларускай літаратуры за апошнія гады, паведаміў, як пісьменнікі рыхтуюцца сустрэць 60-гадовы юбілей рэспублікі і Кампартыі Беларусі.

Адбылася цікавая і шчырая гутарка, абмен

думкамі аб выхавальчай ролі настаўніка, аб паліпэні выкладання роднай мовы і літаратуры ў школе, аб прапагандзе здабыткаў беларускай літаратуры сярод працаўнікоў горада і вёскі.

У заключэнне перад прысутнымі выступілі з чытаннем сваіх твораў народны паэт Беларусі Максім Танк, Аляксей Русецкі, Мікола Гамолка, Уладзімір Някляеў, Артур Вольскі, Алесь Рыбак.

Ад Цэнтральнага Камітэта КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР і Савета Міністраў СССР

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР з глыбокім жалем паведамляюць, што 17 ліпеня 1978 года на 61 годзе жыцця раптоўна памёр вядомы дзеяч Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы, член Палітбюро ЦК КПСС, сакратар ЦК КПСС, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, Герой Сацыялістычнай Працы Кулакоў Фёдар Давыдавіч.

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ КПСС ПРЭЗІДЫУМ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР САВЕТ МІНІСТРАЎ СССР

КОНКУРС «МАЛАДЫ РАБОЧЫ»

Калегія Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па праф-тэхдукацыі, праўленні Саюза пісьменнікаў БССР, Саюза кампазітараў БССР, Саюза мастакоў БССР прынялі пастанову «Аб правядзенні рэспубліканскага конкурсу на лепшы твор літаратуры і мастацтва прысвечаны вучобе, працы і быту вучняў навучальных устаноў прафесійна-тэхнічнай адукацыі» — з чэрвеня 1978 па снежань 1980 года.

Творы, якія прадстаўляюцца на конкурс, павінны раскрываць багатае духоўнае жыццё навучэнцаў прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў, шматстайнасць іх працоўнай і грамадскай дзейнасці, выходзяць вышэй за маральныя якасці, свядомы адносіны да працы і грамадскай уласнасці, гатоўнасць свята зберагаць і павялічваць рэвалюцыйны і працоўныя традыцыі рабочага класа, любоў да сацыялістычнай Радзімы, непрымырасць да яе ворагаў. Тэматыка твораў, якія прадстаўляюцца на конкурс, павінна адлюстроўваць усю шматобразнасць савецкай рэчаіснасці, жыццё, працу, рамантыку рабочых прафесій, велічнасць здзяйсненняў савецкага чалавека.

За лепшыя творы ўстаноўлены наступныя прэміі:

а) у галіне літаратуры: — за аповесць: I прэмія — 800 руб., дзве заахвочвальныя прэміі — па 300 руб. кожная; за аповяданне: I прэмія—300 руб., дзве заахвочвальныя прэміі па 150 руб., за паэму: I—прэмія—300

руб., дзве заахвочвальныя — па 150 руб., за верш: I прэмія — 100 руб., дзве заахвочвальныя прэміі па 50 руб.

б) у галіне выяўленчага мастацтва: за тэматычную націнку, кампазіцыйную скульптуру: I прэмія — 800 руб., II прэмія — 400 руб., дзве заахвочвальныя прэміі па 100 руб.; за творы графікі (станковай і кніжнай): I прэмія — 400 руб., II прэмія — 200 руб., дзве заахвочвальныя прэміі — па 100 руб.

в) за лепшую песню і музыку да яе: I прэмія — 200 руб., II прэмія — 100 руб., дзве заахвочвальныя прэміі па 50 руб. кожная; за тэксты песень, калі яны нідзе раней не былі апублікаваны, а напісаны спецыяльна для конкурсу: I прэмія — 200 руб., II прэмія — 100 руб., дзве заахвочвальныя прэміі па 50 руб.

Песні могуць быць лірычнымі і маршавымі, сольнымі і прызначанымі для харавога выканання.

На конкурс прадстаўляюцца падтэксты клавір твораў у двух экзэмплярах і асобна тэксты, надрукаваныя на машыцы, таксама ў двух экзэмплярах.

Рукапісы, прадстаўленыя на конкурс, накіроўваюцца ў аргкамітэт па адрасу: г. Мінск, Калектарная, 10. На конверце ўказваецца: «Конкурс «Маладыя рабочыя». Рукапіс павінен быць надрукаваны на машыцы ў двух экзэмплярах і прадстаўлены не пазней снежня 1979 года.

Прадстаўленыя на конкурс рукапісы аўтарам не вяртаюцца.

СВЯТА ПРАЦЫ І ПЕСНІ

Штогод працоўныя Маладзечаншчыны праводзяць у Вяльцы, на радзіме свайго земляка, народнага песняра рэспублікі Янкі Купалы, свята працы, песні і паэзіі. Вось і на гэты раз з усіх гаспадарак раёна з'ехаліся ў Вяльцу лепшыя хлебаробы — пераможцы сацыялістычнага спаборніцтва.

Свята адкрыў старшыня Маладзечанскага райвыканкома М. Грыцук. Потым перад удзельнікамі і гасцямі выступіў сакратар райкома партыі В. Ляшчэвіч. Ён расказаў аб поспехах працоўнай сельскай гаспадаркі, аб дасягненнях раёна ў юбілейным годзе рэспублікі. Цепла сустрэлі прысутныя

выступленні паэтаў Алеся Бачылы, Анатоля Грачанікава, Алеся Банжо, Раісы Баравікова, якія прачыталі свае вершы аб Купале, аб сённяшнім дні нашага жыцця.

Словы ўдзячнасці землякам Купалы за іх добрую памяць і пашану да паэта выказала пляменніца песняра Я. Раманоўская.

На свяце былі ўручаны каштоўныя падарункі пераможцам сацыялістычнага спаборніцтва ў гонар юбілею рэспублікі.

У заключэнне самадзейны калектыў Мінскага аўтазавода даў канцэрт.

СПЯВАОЎ БЕЛАРУСКІЯ КАЛГАСНІЦЫ

Усеаюзная фірма грамплацінак «Мелодыя» ўжо некалькі гадоў выпускае серыю плацінак «Спяваюць народныя выканаўцы». Зараз гэтая папулярная серыя папоўнілася дыскамі, якія знаёміць усеаюзнага слухача з песенным багаццем Віцебшчыны.

На стэрэафонічным «гіганце» запісаны фальклорныя калектыўныя вёскі Ляхаўка Віцебскай вобласці. Чатыры беларускія жанчыны-працаўніцы, удзельніцы самабытнай фальклорнай групы, з рэдкім майстэрствам і прайкнёнасцю спяваюць песні, якія не выходзяць на канцэртную эстраду, а бытуюць у самай гушчыні народнага жыцця.

Свека і звонка льюцца старадаўнія песні вёскі Ляхаўка. Асаблівае задавальненне слухач атрымлівае ад знаёмства з абрадавымі песнямі: купальскай «Пойдзем, дзеўкі, лугам», масленічнымі «Лісанька лесавая» і «А мы масленку дажыдалі», вясельнай «Ай, ляцела павушка па полю» і іншымі. Але не толькі абрадавыя і каляндарныя песні запісалі на стэрэафонічныя калгасніцы з Ляхаўкі. З незвычайнай выразнасцю гучаць у іх выкананні і народныя лірычныя песні «Ня куй, Ванюша, сталёнага нажа», «А беленыя, кучаравенькі Ванюшка», «Будзь задаволены, Іванюшка» і «Кукавала зязюленька ў садочку».

В. ПАНОВА.

НОВЫЯ ЗАПІСЫ «МЕЛОДЫ»

Усеаюзная фірма грамплацінак «Мелодыя» выпусціла шэраг цікавых навінак з запісамі беларускай нацыянальнай музыкі. Сярод іх асаблівае месца займае дыск стэрэафонічнага гучання вялікага фармату з запісам лаўрэатаў V Усеаюзнага конкурсу артыстаў эстрады — антэта балалаек горада Віцебска і спявачкі Надзеі Якімавай.

Антэт балалаек выконвае «Беларускую польку» М. Чурніна, «Гэ-вот» Ж. Люлі, «Гумарэску» Я. Глебава і шэраг рускіх народных песень у апрацоўцы А. Шалава. Салістка Беларускай дзяржаўнай філармоніі Надзея Якімава запісала некалькі беларускіх народных песень, сярод якіх добра вядомыя «Пасадку рабіну ў полі», «Небыліца» і «Дубочак зялёны».

Пад назвай «Найтней, Беларусь» выпушчаны дыск з запісам папулярнай эстраднай і народнай музыкі. Тут запісаны такія вядомыя песні Юрыя Семянікі, як «Беларусь, мая песня», «Вы чулі, як плачуча дрэвы?» і «Травы дзяцінства» ў выкананні Анатоля Падгайскага і Наталлі Гайды, і фрагменты з вальна-абрадавай кампазіцыі Андрэя Мдзіана. Уяўляюць цікавасць таксама запісы вядучых калектываў рэспублікі: Дзяржаўнага народнага аркестра БССР імя І. Жыновіча, Дзяржаўнага народнага хору пад кіраўніцтвам Міхаіла Дрынеўскага. Тут жа запісаныя песні ў выкананні Віктара Вульчыча і Волгі Шутавай.

Малюўніца аформленыя дыскі прыносяць радасць і святочны настрой ва ўсіх дом, дзе любяць і ведаюць беларускую музыку.

У. ЯФРЭМАУ.

ВЫДАДЗЕНА ІНДЫЙСКІМІ СЯБРАМІ

«Лясная песня» — так называецца зборнік аповяданняў беларускіх пісьменнікаў, які выдадзены ў індыйскім штаце Карнатака і перакладзены на мову каннада Б. Кацімані. У яго увайшлі творы П. Пестрана, Я. Скрыгана, У. Караткевіча, А. Васілевіча, М. Стральцова, К. Чорнага, І. Навуменкі, А. Кулакоўскага і В. Быкава.

Цікавая гісторыя з'яўлення гэтай кнігі. Яшчэ ў 1967 годзе ў час паездкі ў Індыю старшыня праўлення Беларускага аддзялення савецка-індыйскай дружбы М. Севярынёва і члена праўлення, вядомага беларускага пісьменніка Я. Брыля была дасягнута з Саветам індыйска-савецкага культурнага таварыства штата Карнатака папярэдняя дамоўленасць аб узаемных перакладах. Пазней у Індыю былі

накіраваны падрадкоўнікі некалькіх твораў беларускіх пісьменнікаў.

Ужо ў 1971 годзе Б. Кацімані пераклаў і змясціў у часопісе «Судха» першае аповяданне А. Васілевіча «Звычайная справа». Праз год аповяданне Я. Скрыгана «Слепата» было надрукавана ў часопісе «Маюра».

З цікавасцю сустраў індыйскія чытачы артыкулы, прысвечаныя творчасці класікаў нашай літаратуры Я. Купалы і Я. Коласа.

У сваю чаргу аповяданне «Гонар» Б. Кацімані змясціў часопіс «Беларусь», а нарыс Я. Брыля «Душа — падарожніца» ў перакладзе на англійскую мову апублікаваў часопіс «Советская литература», які выдаецца ў Маскве на замежных мовах.

Неаднаразова творы індыйскіх аўтараў выходзілі асобнымі кнігамі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», а ў штаце Карнатака, анграма Б. Кацімані, беларускіх сяброў перакладзі А. Палтасаратхі, І. Малатхі, В. Упадхя.

Я. БУКРАБА, аднасны сакратар Мінскага гарадскога аддзялення Таварыства савецка-індыйскай дружбы.

У САЮЗНЫМ ДРУКУ

«ДУХОУНЫ КАНТАКТ З ДАРОСЛЫМІ» — так называецца влічкі артыкул кандыдата філалагічных навук Радзіваля Таўцінава, змешчаны ў сёмым нумары часопіса «Детская литература». Аўтар даследвае такую важную тэму, як вобраз падлетка ў сучаснай беларускай прозе.

У РАЗДЗЕЛЕ «АГЛЯДЫ І РЭЦЕНЗІІ» часопіс «Вопросы литературы» ў шостым нумары змяшчае артыкул Г. Егарэнкавай «З даверам да мастака». Яна разглядае даследаванні, прысвечаныя творчасці Ф. Дастаўскага, якія выйшлі ў апошні час у выдавецтвах Масквы і Ленінграда.

ТРАДЫЦЫЙНЫ ШТОГАДОВЫ ЗБОРНИК «Детская литература», які выходзіць у аднайменным выдавецтве, свой выпуск за мінулы год у асноўным прысвяціў тэме «Дзіцячая літаратура на VI з'ездзе пісьменнікаў СССР». У ім змешчаны ўсе выступленні літаратараў, у якіх узялі ўдзел падрастоўныя паняленні. Сярод іх — «Школа, сям'я, грамадства» — разважаныя вядомы беларускі дзіцячы пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Алены Васілевіч.

БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ КАЗКА «Лёгкі хлеб» у малюўнічым афармленні мастака А. Часнова выйшла ў серыі «Мае першыя кніжкі», якую для дзяцей дашкольнага ўзросту выпускае ўсеаюзнае выдавецтва «Детская литература».

На рускую мову пераклала А. Благініна. Тыраж кніжкі — 2 мільёны экзэмпляраў.

«ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ» У ПОЛЬШЧЫ

Надаўна, як паведаміла польскае агенства «Інтрэпрэс», даследчык Марцэл Косман падрыхтаваў да друку навуковую працу пад назвай «Гісторыя Беларусі». Выданне гэтае ахоплівае прамежак часу ад з'яўлення нашай рэспублікі першых слядоў чалавеча да нашых дзён. Аўтар асноўную ўвагу канцэнтруе на трох такіх галоўных пытаннях, як фарміраванне і развіццё беларускага народа і яго культуры, дасягненні за гады Савецкай улады, асабліва ў перыяд пасля другой сусветнай вайны, сувязі Беларусі з Польшчай.

Кніга са шматлікімі ілюстрацыямі і картамі аб'ёмам 26 друкаваных аркушаў выйдзе ў выдавецтве «Асалинзум» Польскай акадэміі навук у чввёртым квартале сёлета года. Запаліваны тыраж — шэсць тысяч экзэмпляраў.

Л. МІРАЧЫЦКІ.

ЛІСТ У КОСМАС

Уладзіміру Кавалёнку

Жыву ў лясах, глыбокіх і прасторных,
Пад клёнамі адвечнымі жыву.
Цярушыць поўнач пых выказорны
На твар задумны мой і галаву.
Усё тут проста, мудра, суразмерна,
Усё як мае быць у нас цяпер.
Тут, у лясах, я чую кожным нервам
Гармонію і рытм нябесных сфер.
І, музыкай высокай паланёны,
Я досвіткам праводжу, як паслоў,
У далеч, к знакам Задзяка, звёны

І жураўлёў, і дум маіх, і сноў —
Туды, дзе ты, Уладзімір Кавалёнак
З харошым другам над Зямлёю зноў
Ляціш, ляціш, сваім крылом кранаеш
Халодную касмічную зару...
З Зямлі ж цябе шторанку прывячае
Зялёны ліст дубовы — Беларусь.
Мы ганарымся ўсе табой, зямляча,
І, як у нас вядзецца навяку,
Я з баравін, жадаючы удачы,
Працягваю табе сваю руку.

Міхась РУДКОЎСКІ.

ДАРЫЦЬ ЛЮДЗЯМ РАДАСЦЬ

Бывае ў жыцці так: захапіўся чалавек чымсьці спачатку без пэўнага сур'ёзнага намеру, а пасля паціху «прыніпае» да новай справы душой, і стане тое захапленне прываннем.

Амаль так было і ў Аляксандра Ільіча Сірэнкі. У юнацтве ён шмат малюваў. Нават у час кароткага перадыху паміж баямі ў гады вайны знаходзіў хвіліну, каб на кавалку картону або на шматку паперы ўвасобіць тое, што ўбачыў надаўна, што перажыў...

Аднойчы трапіла яму ў рукі звычайнае паленца. Агледзеў яго з усіх бакоў, а потым узняў ды і выразаў грабенчык, з мудрагелістымі ўзорамі, упрыгожаны нацыянальным арнамантам. Рэдкая рэч атрымалася і прыгожая.

Вось з гэтага самага грабенчыка, лічы, і пачалося для Аляксандра Ільіча новае захапленне — разьба па дрэве. І паціху стала для яго галоўным. Работа над лубым творам пачынаецца ў майстра заўсёды з алоўна. Спачатку Аляксандр Ільіч распрацоўвае сюжэт. Не адзі і не два разы ўвасабляе задуму на паперы. Шукае ўсе новыя і новыя варыянты, і толь-

кі потым у справу ідзе ўжо разец.

А тэмы для сваіх твораў Аляксандр Ільіч знаходзіць паўсюль. Быў ён, напрыклад, у Беларускай пушчы. Моцна ўразіла яго незвычайная прыгажосць гэтага цудоўнага кутка беларускай зямлі. І нарадзілася ў Сірэнкі задума: стварыць пано аб гэтым краі. Але пануль прастая драўляная дошчачка непаўторнай мовай ліній расказа нам аб чароўным свеце гэтага ляснога царства, пройдуць доўгія гады творчых пошукаў. І вось мы ўжо бачым на фоне пляшчотных галінак, што схіліліся да зямлі, высокія контуры Белай вежы, а побач з ёю — партызанскую зямлянку.

Работы Аляксандра Ільіча Сірэнкі простыя і прывабныя. Вось, скажам, лыжка. На першы погляд, звычайная рэч. Але калі глядзіш на незвычайную разьбу, што ўпрыгожвае яе — марскія хвалі, ветразі, чайкі ў празрыстай сіняе паўднёвага неба, — раптам ловіш сябе на тым, што пачынаеш прыслухоўвацца да шуму марскога прыбою.

Яго кватэра нагадвае музей.

Ва ўсіх пакоях — работы: «Зубры», «Вясна», «Блізняты», «Рапарт», «Гудок»... Творы Сірэнкі ахвотна набываюць музей. Іх можна ўбачыць у выставачных залах краіны і за яе межамі: у Венгрыі, Чэхаславакіі, Румыніі.

Аляксандр Ільіч Сірэнка працуе на Мінскім мастацка-вытворчым камбінаце, удзельнічае ў многіх рэстаўрацыйных работах. Ён аднаўляў драўляныя харомы Нікольскай царквы ў Магілёве, дапамагаў афармляць дом-музей Янкі Купалы ў Вяльцы. Шмат зрабіў і як майстар-выканаўца ў сучасных архітэктурных ансамблях Мінска, дзе патрэбны былі яго вопыт, яго майстэрства разьбяра па дрэве.

Хочацца яшчэ сказаць пра тое, што Аляксандр Ільіч шчодра дзеліцца сакрэтамі свайго нялёгкага рамяства з іншымі. І ў гурток разьбы па дрэве, які ён арганізаваў пры домакіраўніцтве, ходзяць дзiesiąці хлопчыкаў і дзяўчынак, каб спазнаць законы цудоўнага, каб навучыцца бачыць свет па-свойму.

В. БАГАМ'Я, студэнт БДУ імя У. І. Леніна.

У часе гастрольных выступленняў у Гомелі і Кіеве Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы паказвае глядачам новы спентакль, прэм'ера якога адбылася напярэдадні падарожжа, «Ваня, як ты тут?..» паводле аповяданняў В. Шукшына. Інсцэніроўшчыні — А. Андросік і В. Раеўскі. Рэжысура А. Андросіна, сцэнаграфія заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Б. Герлавана, музыка С. Картэса і У. Кандрэсевича.

На здымку: у ролях Інтэлігента і Хлопца з Урала — заслужаны артыст БССР М. Федароўскі і В. Белахвосцік. Фота А. ДЗМІТРЬЕВА.

СЦЯПАН СЦЯПАНАВІЧ БІРЫЛА

Беларускае тэатральнае мастацтва панесла цяжкую страту — 15 ліпеня на 75-м годзе трагічна абарвалася жыццё народнага артыста БССР, члена КПСС з 1943 года Сцяпана Сцяпанавіча Бірылы.

С. С. Бірыла нарадзіўся ў 1903 годзе ў горадзе Мінску. Скончыў Валагодскае рэальнае вучылішча, куды пераехала сям'я ў час першай сусветнай вайны. Там жа, у гарадскім тэатры, пачалася яго сцэнічная дзейнасць.

З 1918 па 1928 год С. С. Бірыла працаваў акцёрам у тэатрах Волагды, Архангельска, Мінска, Гомеля, Віцебска, акцёрам і мастацкім кіраўніком працалектыву рускай драмы ў Мінску, акцёрам перасоўнага Беларускага дзяржаўнага тэатра.

З 1928 года і да апошніх дзён С. С. Бірыла працаваў у Беларускай дзяржаўнай акадэмічнай тэатры імя Янкі Купалы, стаўшы адным з яго вядучых майстроў, акцёрам шырокага дыяпазону і высокага прафесіяналізму. За 50 гадоў работы ў тэатры ім было сыграно больш як сто роляў. Найбольш яркія з іх, такія, як прафесар Паляжаеў («Неспакойная старасць» Л. Рахманова), Якаў («Апошнія» М. Горкага), Акаёмаў («Машанька» А. Афінагенава), Ларэнца («Рамэа і Джульета» В. Шэкспіра), Беркутаў («Ваўкі і авечкі» А. Астроўскага), Чарнавус («Хто смяецца апошнім» К. Крапівы), Глуздакоў («Лявоніха на арбіце» А. Макаёнка) і многія іншыя, прынеслі артысту заслужаную славу і прызнанне.

Адначасова з акцёрскай работай С. С. Бірыла вёў актыўную грамадскую дзейнасць, неаднаразова выбіраўся сакратаром партыйнай арганізацыі тэатра, з'яўляўся адным з заснавальнікаў і кіраўнікоў Беларускага тэатральнага таварыства.

Партыя і ўрад высока ацанілі заслугі С. С. Бірылы ў развіцці тэатральнага мастацтва. Яму было прысвоена ганаровае званне народнага артыста БССР, ён ўзнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, двума ордэнамі «Знак Пашаны», медалямі,

Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Светлая памяць пра Сцяпана Сцяпанавіча Бірылу акцёра, камуніста, грамадзяніна, назаўсёды захавецца ў сэрцах тых, хто ведаў яго і працаваў з ім.

П. М. Машэраў, І. Я. Палякоў, Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, У. А. Мікуліч, М. Н. Полазаў, К. М. Платонаў, Н. Л. Сняжкова, А. Л. Петрашкевіч, Ю. М. Міхневіч, Р. П. Платонаў, Г. Г. Барташэвіч, С. М. Лукашэвіч, І. І. Антановіч, П. У. Броўка, К. К. Атраховіч [К. Крапіва], Я. І. Скурко [М. Танк], М. М. Яроменка, Л. П. Александровіч, С. Ф. Данілюк, Л. М. Давідовіч, А. І. Клімава, Л. Р. Рахленка, З. Ф. Стома, А. Е. Макаёнак, І. П. Шамякін, У. В. Мацвееў, С. М. Пуццалеў, Т. М. Ніжнікава, В. А. Грамыка, Ю. В. Семяняка, В. Т. Тураў, З. І. Азгур, Г. І. Цітовіч, Ф. І. Шмакаў, Е. П. Шаўчэнка, І. Ф. Міхалюта, В. Н. Раеўскі, Р. І. Янкоўскі.

АДДАНАСЦЬ СПРАВЕ

Сумная вестка скаланула мой родны Віцебск: нечакана пайшоў ад нас выдатны дзельч сцэнічнага мастацтва Беларусі Сцяпан Сцяпанавіч Бірыла. Цяжка было паверыць у гэтае паведамленне. Бо ён застаецца і застаецца такім жывым у памяці ўсіх, хто яго бачыў на сцэне, меў шчасце разам абмяркоўваць надзвычайнае пытанне развіцця тэатра, вырашаць праблемы штодзённай працы, быту, адпачынку беларускага акцёра. Дзівосна спалучалася ў Сцяпане Сцяпанавічу талент артыста і здольнасці арганізатара добрых спраў. Асабліва плённай была дзейнасць на працягу многіх гадоў у Беларускай тэатральнай аб'яднанні. Тут ён даваў парадзі вопытнага і спрактыкаванага купалаўца, які зведаў на асабістым вопыце і пошукі рэпертуару, і гастрольныя падарожжы, і складаныя минуты ў жыцці творчага работніка, калі яму неабходна вольнае сэннае памагчы — словам і ўчынкам. Дзякуючы яму за паслядоўна выконваемы ім грамадзянскі абавязак на пасту аднаго з кіраўнікоў творчага аб'яднання! Ён пакінуў яго, аддаўшы свой тэмперамент і духоўны гарт высакорнай справе...

Мне асабіста ніколі не даводзілася выступаць разам з ім на сцэне, але я, як і мае налегі-ноласаўцы, заўсёды лічыў, што слава яго як аднаго з сапраўдных майстроў купалаўскай сцэны — справядлівая, падмацаваная выдатнымі работамі ў класічным і сучасным рэпертуары. У часе падарожжаў па рэспубліцы і за яе межамі мы не раз пераканваліся, што гледчыкі блізкіх і далёкіх гарадоў і вёсак любяць і шануюць купалаўскі тэатр, бо ён сабраў сузор'е выдатных працаўнікоў у мастацтве, здольных патрабавальна і дбайна шліфаваць талент. Сцяпан Сцяпанавіч Бірыла быў з ліку тых, хто ставіўся да сваёй прафесіі паграмадзянску адказна. Яго ідэйная загартоўка, маральныя якасці і творчы аўтарытэт спрыялі поспеху грамадскай дзейнасці ў калектыве Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, у партыйнай арганізацыі, сакратаром якой С. Бірылу выбіралі камуністы не адзін раз. Станаўленне акцёрскай змены заўсёды адбывалася і адбываецца пад уплывам такіх дзеячаў, такога прыкладу. І дзякуючы Сцяпану Сцяпанавічу за яго ўзорнае служэнне аднойчы абранай справе — мастацтву роднага народа!

Коласаўцы падзяляюць жалобу і сум, з якімі развітваецца з асобай такога маштабу тэатр імя Янкі Купалы. Коласаўцы аддаюць апошняму пашану слябро, папалчніку, аднаму з першых дзеячаў беларускай савецкай сцэны.

Бывай, Сцяпан Сцяпанавіч!

Іосіф МАТУСЕВІЧ,
народны артыст БССР.

г. Віцебск.

КУПАЛАВЕЦ — НАЗАЎЖДЫ

Смерць Сцяпана Сцяпанавіча так балюча раниць сэрца, бо яна — выпадковая, трагічная. Ён да апошняй хвіліны быў энергічны і рухавы, дасціпны і дзейны. Яго хвалілі гастролі тэатра ў Гомелі і Кіеве, ён абмяркоўваў перспектывы рэпертуару купалаўцаў у год юбілею БССР і КПБ, ад яго можна было пачуць пра маладых выпускнікоў Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, з ім мы гутарылі пра справы ў БТА... У яго былі запісаны тэлефонны студый, дзе С. Бірылу чкалі як выканаўцу роляў, адраслы рэжысёраў, з якімі яму трэба было весці перагаворы аб новых спэнтанілах і фільмах. На календары ён пазначыў тэрміны дзелавых сустрэч... І — усё! Не чакайце цяпер званка ад Бірылы, шукайце іншага выканаўцу на ролю, чытайце з дру-

гім артыстам п'есу. Дарожны выпадак абарваў такое змястоўнае і такое па-сапраўднаму прыгожае акцёрскае жыццё! Крыўдна і невыносна балюча...

У трупе купалаўцаў застаецца нямнога акцёраў першых прызываў, тых, хто пачынаў, хто закладаў традыцыі рэалістычнага, партыйнага па духу, народнага і ярага мастацтва роднай сцэны. Сцяпан Сцяпанавіч, атрымаўшы права выступаць на сцэне колішняга Першага БДТ, адразу блізка да сэрца прымае прынцыпы і маральна-этычныя нормы калектыву, робіцца сапраўдным папалчнікам Е. Міровіча, У. Крыловіча, М. Зорава, Г. Глебава, К. Саннікава, Б. Платонава, Л. Ржэцкай, К. Міронавай — тых, каму выпала фарміраваць аблічча купалаўскага тэатра. Ён з гонарам

і вялікай адказнасцю іграе ролі эпізядных, другарадных і з тым жа гонарам і той жа адказнасцю выступае ў галоўных ролях, у значных, як мы гаворым, этапных пастаноўках у розных гады. Ён умее заняць месца ў ансамблі, знайсці агульную мову з рознымі партнёрамі, адчуць стыль адметнасці спектакля. І гэта робіць яго сапраўдным купалаўцам.

Сцяпан Сцяпанавіч быў актыўным грамадскім дзеячам. Яму не было абыякава, што ставіць тэатр, каму даручаюцца ролі, які кірунак абраны рэжысурай. Ён быў неспрымлімы да ідэйна-мастацкіх кампрамісаў, чым бы яны ні тлумачыліся, бо адрозніваў творчы пошук — ад штуктарства, рамесніцкага добрасумленнасць — ад натхненнага парывання, разгубленасць маладога таленту —

ад яго спустошанасці. І ў педагогічных уроках, і ў таварыскіх гутарках, і ў выступленнях з трыбуны БТА і партыйнай арганізацыі тэатра, на мастацкім свеце і ў сляброўнім застоллі Сцяпан Сцяпанавіч заставаўся прынцыповым адэптам праўды мастацтва, якая разумеецца як праўда жыцця, адлюстраваная сцэнай па законах творчасці. Ён ніколі не ўтойваў, што выступае ад імя акцёраў, але не быў так званым Акцёрам Акцёравічам. Яго хваліла тое, што часам наша рэжысура адсоўвае артыста на другі план і спрабуе раскрыць жыццё чалавечага духу без акцёра. І тут у яго заўсёды было шмат прыхільнікаў. Удзельнікі з'ездаў і пленумаў БТА, сходаў партыйнай арганізацыі і калектыву купалаўцаў помняць яго канструктыўны падыход да самых складаных праблем штодзённага творчага жыцця нашага тэатра наогул. Думаючы пра дзень сённяшні, С. Бірыла глядзеў у нашае заўтра: што мы будзем гаварыць са сцэны гледачу, на якім ідэйна-мастацкім

узроўні, з якімі творчымі сіламі новых пакаленняў. І такая яго прынцыповая пазіцыя, якая была працягам і новым выяўленнем неардынарнага акцёрскага таленту Сцяпана Сцяпанавіча, не можа не выклікаць да яго пашаны. І ў тэарэтычных выносах і разважаннях ён заставаўся купалаўцам. Сапраўдным. Паслядоўным.

У жыцці «па-за сцэнай», калі толькі такое можна ўявіць у артыста, Сцяпан Сцяпанавіч быў жыццялюбам, аптымістам, адкрытым усім трывогам і радасцям вялікага свету людзей і прыроды. З ім лягчэй працавала і больш упэўнена глядзецца ў будучыню. Губляць такіх сяброў — цяжка... І па-народнаму шчыра мы праводзім яго словам, якія ідуць ад сэрца: «Хай будзе табе пухам родная зямля. Сцяпан Сцяпанавіч! Ты аддаў ёй напал душы і ўсё ўмельства вялікага мастака і грамадзяніна...»

Мікалай ЯРОМЕНКА,
народны артыст БССР.

Ніколі не забудзем

СМЕЛЫЯ, ЗНАХОДЛІВЫЯ, БЯССТРАШНЫЯ

ГЭТА БЫЛО ўлетку 1948 года. Дзяржаўнае выдавецтва БССР выпусціла калектывны зборнік «Ніколі не забудзем». Напісаная дзецьмі і аб дзецях, аб іх удзеле ва ўсёнароднай барацьбе з фашысцкімі захопнікамі, кніга гэтая стала адной з самых папулярных і любімых у юных чытачоў. Яна востра разбу ўдавалася ў нашай рэспубліцы і адзін раз у Ленінградзе ў пераглядзе на рускую мову. Яе агульны тыраж перавысіў паўмільёна экзэмпляраў. Бадай, ні адна дзіцячая кніга ні да вайны, ні пасля вайны не выходзіла ў Беларусі такім вялікім тыражом. «Ніколі не забудзем» таксама працяталі на сваёй роднай мове кіргізія, татарскія, венгерскія і японскія дзеці.

Чым жа тлумачыцца велізарная прыцягальная сіла гэтай кнігі? Што хваляючага знаходзіцца ў ёй школьнікі? Чаму яна вучыць іх? Думаецца, лепш за ўсё значэнне яе вызначыў народны паэт Беларусі Януб Колас у прадмове да першага выдання: «...кніга паказвае велічнасць душы і патрыятызм усёго народа ў цэлым і ў прыватнасці яго гераічных дзяцей, смелых, знаходлівых, бесстрашных, цвёрдых воляю, мужна пераносных чужыню пакуты, дужых сваёю вераю ў перамогу над ворагам».

Аб вялікім выхаваўчым значэнні зборніка «Ніколі не забудзем» можна меркаваць па пісьмах чытачоў, што былі змешчаны ў другім выданні. Кніжка па сутнасці стала на-

шай класікай. Яна і цяпер, як і трыццаць гадоў назад, не залезваецца на паліцах школьных і дзіцячых бібліятэк. Многія пакаленні піянераў і школьнікаў вучыліся і вучацца ў герояў і аўтараў мужнасці, смеласці, адданасці сваёй Радзіме, свайму народу.

Хочацца расказаць пра лёс нематэрыяльнага аўтара і герояў, тых, хто па-ранейшаму жыве ў Беларусі.

Пачуў з герані апавядання «Восем сутан». Аўтар яго, Іна Краснапёрна, скончыла кансерваторыю і выкладае музыку па класу фартэпіяна ў 10-й мінскай музычнай школе. Святлана Урублеўская працуе дзіцячым урачом у сталіцы, а Тоня Іванова — работніца на аўтазаводзе. Анатолий Захарэнка, які

напісаў апавяданне «Узрыў тыгра», — токар Рэчыцкага металевага завода. Ніна Баразна, Рая Севярынец і Жорж Рабаў сталі педагогамі. Першая настаўніца ў адной са школ Асіповіцкага раёна, другая — Іўеўскай школы рабачай моладзі, а трэці выкладае беларускую мову і літаратуру ў Маківіцкай сярэдняй школе Клічаўскага раёна. Маня Галафаева — гомельскі юрыст. Вася Саульчанка — выкладчык Мінскага педінстытута замежных моў, кандыдат навук.

Адзіны ж дарослы аўтар кнігі, былы партызан Мікалай Аляксандравіч Барысевіч, які напісаў апавяданне пра невядомага юнага героя, — прэзідэнт Акадэміі навук БССР.

Пятро РУНЕЦ.

ІДЕЯ МНОГИХ ВЫДАТНЫХ ТВОРАХ беларускай прозы можа быць выказана ў форме імператыву. Насустрач жыццю і яго прыгодам — так можна выразіць пафас трылогіі Я. Коласа «Наростанях». Хочаш мець будучыню — думай пра бацькаўшчыню! — гэта ў стылі К. Чорнага. Да чалавечтва — праз свой народ! — лейтматыў рамана Я. Брыля. Сцеражыся прыстасаванца! — такі, я б сказаў, маральны імператыв усёй прозы В. Быкава. І гэта, відаць, не выпадкова. Калі мастацкі твор заключае ў сабе падобны заклік-сцвярджэнне, значыць, працягваецца ў ім элемент старадаўняй прытчы, якая, натуральна, як і ўсялякі іншы жанр, не засталася акамянелай і няжывой. У нас на яе аказаў і аказвае вялікі ўплыў сацыяльна-псіхалагічны аналіз, уся творчая сіла метаду сацыялістычнага рэалізму. І мне здаецца, што маральна-філасофскі імператыв беларускай прозы па-сапраўднаму можна раскрыць, улічваючы арганічнае спалучэнне ў ёй хранікальных і прытчападобных форм.

А. Адамовіч першым у нашай крытыцы паставіў у непасрэдную сувязь акрэсленасць грамадзянскіх і эстэтычных пазіцый прозы В. Быкава з прытчападобнасцю формы. І спрэчні вало «зададзенасці» аповесцей В. Быкава, якія вяліся нейкі час у друку, не мелі пад сабой грунту. Думаецца, што прычыны тых спрэчак трэба шукаць у недасканаласці метадалогіі самой крытыкі, а не ў прозе В. Быкава, народжанай вострым адчуваннем сучаснасці, усведамленнем таго, што перамога нашага народа ў Вялікай Айчыннай вайне — гэта не толькі вяртанне да перарванай мірнай працы, што нечужыя ахвяры і гераізм патрабуюць глыбокага асэнсавання ўрокаў гісторыі, у прыватнасці, тых ускладненняў, што ўнеслі ў самаахвярную барацьбу савецкіх людзей праявы прыстасавальніцтва.

Праблема выкрыцця прыстасавальніцтва як антыпода грамадзянскасці, мужнасці, самаахвярнасці ў барацьбе за светлыя ідэалы востра хвалюе В. Быкава здаўна і яе вырашэнне ў творах пісьменніка выходзіць далёка за межы нацыянальных праблем.

«Пайсці і не вярнуцца» — гэта найбольш поўнае і найбольш пераканаўчае выкрыццё бесчалавечнай логікі прагматызму і пазітывізму. В. Быкаў паказвае, што прагматызм асабліва шкодны, калі ён з'яўляецца патэтным стымулам паводзін

В. Быкаў. Пайсці і не вярнуцца. Аповесці. «Маладосць», 1978, №№ 3—4.

пэўнай катэгорыі людзей. У такіх выпадках цяжка прадбачыць яго нечаканыя выбрыкі.

У буржуазнай філасофіі прагматызм і пазітывізм аказаліся даволі жывучымі пlynямі. У складаных умовах стагоддзя прагматысцкае светасузіранне, якое фарбуецца пад гуманізм, прыкрываецца маскай рэалізму, гавагай да інтарэсаў асобы, можа пранікаць у свядомасць

бе неабмежаваныя магчымасці для сваіх патрэб, калі б яны ў яго былі; перад ім раскрывалася безліч варыянтаў ісціны, якую, магло паказацца, ён паставіў у залежнасці ад сваёй волі. Па сутнасці ж Галубін асудзіў сябе на рабскую залежнасць ад імгнення, на вечнае прыстасавальніцтва, тым самым знішчыўшы ў сабе дзейнасць, творчы пачатак.

тырох — надзейна застрахаваўся...

Ці не галоўная ў аповесці сюжэтная лінія Галубін — Зоська Нарэйка.

Кім можа быць для прыстасаванца такая чыстая і даверлівая дзяўчына, як Зоська? Калі б гэта быў мірны час, то магла б сысці за жонку. Але сітуацыя не стабільная, і ў адпаведнасці з гэтым Галубін адводзіць Зоську некалькі роляў:

Надрукавана ў «Маладосці»

ВЫКРЫЦЦЁ ПРЫСТАСАВАЛЬНІЦТВА

пэўнай часткі і нашых людзей. В. Быкаў у аповесці «Пайсці і не вярнуцца» нібы пераклаў загуманеную логіку не ў меру эластычнага «гуманізму» на мову гістарычнай рэальнасці. Яго герой Антон Галубін не цікавіўся філасофскімі трактатамі. Ён ні на што не спадзяваўся, бо ведаў, што не сёння, дык заўтра гарачая куля распылае яго на снежнай траве і справе канец.

Васіль Быкаў у аповесці «Пайсці і не вярнуцца» канчаткова закрывае ўсялякую магчымасць рэабілітацыі абесчалавечанага прагматыка, усе намаганні якога скіраваны не на пазнанне сутнасці, а толькі на тое, каб своечасова вызначыць «свой» момант: «Трэба не марудзіць, не плесціся ў хвасце, не з'явіцца да шапачнага разбору». Праўда, у час вайны сітуацыя зменлівая. Прагматык — па-свойму тонкі аналтык: «Хаця і спяшацца таксама не трэба, трэба добра аглядзецца і прыйсці ў самы час».

Такім «самым часам» з'яўляюцца пераломныя, найбольш адказныя моманты, калі братэрства і самаахвярнасць выражаюць лёс чалавечай агульнасці. Аднак для Галубіна гэтыя катэгорыі не існуюць, іх «фізічны» сэнс яму нічога не гаворыць. Ён заняты іншым: прагналоўць звесткі пра Сталінград, каб правільна вызначыць момант чарговага «манеўру» і перайсці на бок фашыстаў. У партызанскім атралдзе ён у гэтай практыцы яшчэ больш стараўся ўдасканаліцца. Вельмі своечасова сарынтаваўся, калі сігануў з гарышча і пакінуў у склепе пад палаючым домам параненага камандзіра. Сігануў не адзін, «выратаваў» яшчэ ча-

Логіка паводзін Галубіна — гэта логіка самаізаляцыі. Жыццё для яго перастала быць змаганнем нават у партызанскім атралдзе, яно стала чаканнем смерці: «Ён ні на што не спадзяваўся, бо ведаў, што не сёння, дык заўтра гарачая куля распылае яго на снежнай траве і справе канец».

Васіль Быкаў у аповесці «Пайсці і не вярнуцца» канчаткова закрывае ўсялякую магчымасць рэабілітацыі абесчалавечанага прагматыка, усе намаганні якога скіраваны не на пазнанне сутнасці, а толькі на тое, каб своечасова вызначыць «свой» момант: «Трэба не марудзіць, не плесціся ў хвасце, не з'явіцца да шапачнага разбору». Праўда, у час вайны сітуацыя зменлівая. Прагматык — па-свойму тонкі аналтык: «Хаця і спяшацца таксама не трэба, трэба добра аглядзецца і прыйсці ў самы час».

Такім «самым часам» з'яўляюцца пераломныя, найбольш адказныя моманты, калі братэрства і самаахвярнасць выражаюць лёс чалавечай агульнасці. Аднак для Галубіна гэтыя катэгорыі не існуюць, іх «фізічны» сэнс яму нічога не гаворыць. Ён заняты іншым: прагналоўць звесткі пра Сталінград, каб правільна вызначыць момант чарговага «манеўру» і перайсці на бок фашыстаў. У партызанскім атралдзе ён у гэтай практыцы яшчэ больш стараўся ўдасканаліцца. Вельмі своечасова сарынтаваўся, калі сігануў з гарышча і пакінуў у склепе пад палаючым домам параненага камандзіра. Сігануў не адзін, «выратаваў» яшчэ ча-

яму патрэбна яна «як жонка, гаспадыня і, што важней за ўсё, — як заложніца». У крайняй сітуацыі Галубін, у адпаведнасці з унутранай логікай прагматызму, гатоў стаць яе катом. Яму нават не хочацца, каб Зоська павесілі на плошчы ля касцёла ці застрэлілі ў ров-фашысты: «І каму якая з таго будзе карысць?»

Васіль Быкаў раскрывае поўнае, невядомая яшчэ ў літаратуры матывы здрадлівых паводзін дваістага тыпа. Галубін ідзе на зойбства не дзеля нажывы, не кіруючыся якой бы там ні было ідэяй ці пацуюшчым. Праўда, пасля стрэлу Зоську ў спіну Галубін перажывае нешта падобнае «на шкадаванне і ціхі невыразны сум». Ды толькі не маюць вартасці пацуюці індывідуума, духоўнае жыццё якога зводзіцца да самаіквідацыі ўласнай духоўнай сутнасці. Пісьменнік не пакідае месца для паэтызацыі пакут падпольнага, які называў яго Да-стаеўскі, чалавека. І ў гэтым мы бачым наватарства пісьменніка, наватарства беларускай літаратуры. Партызанская разведчыца Зоська, калі ёй удалася выбрацца з уцэпленых лапаў смерці, пачынае сваю жыццёва-дзейнасць з рубяжа, за які яна заплаціла дарагой цаной: «Прадаць, ашукаць, наздзекавацца яму нічога не варта, бо для яго не існуе маральных законаў, ён заўжды будзе такі, якім яго павернуць абставіны. А абставіны на вайне — рэч дужа зменлівая і такі ж зменлівы паміж іх будзе Галубін».

Вобраз Зоські Нарэйкі, як і некаторыя жаночыя вобразы ў творах Я. Коласа і К. Чорнага, з'яўляецца сімвалічным увасабленнем лёсу Беларусі-партызанкі. «Мы — людзі, — ста-

раецца яна пераканаць Галубіна. — І мы ніколі не пагодзімся з імі, нават калі яны перамогуць». Ваіна навучыла яе, што гэтак жа катэгарычна трэба размежавацца і са «сваім» чалавекам Антонам Галубіным. Маладзенькая і даверлівая, яна найбольш баялася кулі ў живот, але аказалася, што можа быць нешта больш страшнае — нечаканы стрэл у спіну, зроблены Галубіным, якога яна кахала і нават гатова была шчыра ратаваць ад справядлівага суду.

Памылка выпраўлена, глыбкая сувязь з Галубіным нягледзячы на разарванне, Галубін па слядах параненай ім Зоські будзе весці «воўчую зграю», але Зоська ўжо іншая, і яе хаваюць надзейныя людзі — беларускія сяляне.

Звычайная, здавалася б, для ваеннага часу трагедыя правалу партызанскай разведчыцы вырасла пад пяром пісьменніка ў характэрны для эпохі малюнак барацьбы з усімі яго навукальнымі вывадамі — прытчу XX стагоддзя. Пластыка і сімволіка ў творы спаяны надзвычай арганічна. Кожны сюжэты ход, штрыхі і дэталі — магучыя рычагі, з дапамогай якіх чытач варочае глыбамі сэнсу, расчысчае шляхі і далагляд. Крах прагматызму ў творы суаднесены не з яго ўнутранымі супярэчнасцямі, а з яго абмежаванымі магчымасцямі ў сацыялістычным грамадстве. Логіка прымусу і страху моцна падвяла Антона Галубіна, які кожны раз ішоў да «пэўнай мэты» «ўпэўненым крокам». У канцы мы бачым яго «аглушанага і збянтэжанага, амаль раздушанага тымі нечаканасцямі, што абрынуліся на яго галаву». Зоська, спачатку збітая і звязаная, потым параненая, аказалася нязломнай. Гаспадар хутара, хоць і разумее, што для Галубіна «паднесці пад страху запалку — справа пяці секунд, прывёў аднак не каня, каб занесці Зоську ў гестапа, а паклікаў партызан — народных заступнікаў. Сталінград, які, на думку Галубіна, даўно павінен быў здацца, не толькі ўтрымаўся, «але яшчэ і даў у зубы немцам».

Дзейнай сілай у аповесці з'яўляецца згуртаванасць і салідарнасць народа. «Нічога, дзяўчатка, усё будзе добра. Перахаваем цябе ў добрай мясіне, як-небудзь, дасць бог, ачуняеш. Маладая яшчэ, жыць будзеш, дзетак народзіш», — у гэтых простых словах незвычайнай адкрытасцю Зоська жыццёсцвярджаўшая філасофія народа, непакісны напрамак яго жыццядзейнасці — балзам, што лечыць страшныя раны душы і цела.

Аляксей РАГУЛЯ.

БЕЛАРУСКАЯ АРХІТЭКТУРА: АСПЕКТЫ ГІСТОРЫІ

Гісторыя архітэктуры дазваляе найбольш поўна вывучыць матэрыяльнае асяроддзе, у якім жылі нашы продкі, іх культуру, мастацтва, духоўны побыт.

У гэтым аспекце заслугоўвае вялікай увагі фундаментальная праца доктара архітэктуры У. Чантурыя «Гісторыя архітэктуры Беларусі», якая была выдадзена летась выдавецтвам «Вышэйшая школа».

Кніга пабудавана на велізарным матэрыяле, які ахоплівае перыяд ад старажытных часоў да пачатку XX стагоддзя (дарэвалюцыйны перыяд). Аўтарам праведзена сістэматызацыя матэрыяла па раздзелах, у аснову якой пакладзены

марксісцка-ленінскі дыялектычны метады.

Сацыяльнае гучанне працы адчуваецца ўжо ў назвах раздзелаў і форме падачы матэрыялу. Такі падыход дазваляў аўтару знайсці належную форму раскрыцця сутнасці помнікаў архітэктуры і іх узнікнення пад уплывам гістарычных умоў і сацыяльных патрэб грамадства на розных этапах развіцця беларускага народа.

Кніга дае магчымасць не толькі атрымаць агульнае ўяўленне аб архітэктуры той або іншай эпохі, але і працягнуць тыпалагічную ніць развіцця асобных груп будынкаў, збудаванняў і нават цэлых горадабудуйных комплексаў.

У Чантурыя разглядае гарадзішчы і жыллі ста-

ражытных жыхароў Беларусі, фарміраванне збудаванняў у перыяд Старажытнай Русі, іх асаблівасці і супольнасць архітэктуры з іншымі кінствамі старажытнарусынскай дзяржавы і перыяду феадалнай раздробленасці, у прыватнасці, дэталёва разгледжаны тэні збудаванні, як Сафійскі сабор у Полацку, Блажавешчанская царква ў Віцебску і іншыя.

Цікавы матэрыял сабраны ў трэцім раздзеле кнігі, які раскрывае архітэктуру перыяду фарміравання беларускай народнасці. Тут асветлены гісторыя і прычыны збудовы такіх гарадоў, як Брэст, Нясвіж, Слонім, Рэчыца, Слуцк і іншыя, а таксама фартыфікацыйных збудаванняў. На вялікім фактычным ма-

тэрыяле раскрыта архітэктура сярэднявечных замкаў.

Багатым матэрыялам прадстаўлена архітэктура другой паловы XVII — XVIII стагоддзя: тут горадабудуйніцтва, жылыя і грамадскія будынкі, палацава-паркавыя ансамблі і культурныя збудаванні. У гэты перыяд пачынаюць шырока будавацца ратушы, гандлёвыя рады і іншыя будынкі грамадскага прызначэння. Аўтар засяроджвае ўвагу чытача на элементах народнай творчасці, таленце народа ў архітэктуры культурных драўляных збудаванняў.

Фарміраванне гарадоў Беларусі пад уплывам архітэктуры класіцызму паказана на прыкладах забудовы Магілёва, Гарадна, Клімавічаў, Мсціслава і іншых.

Аўтар разглядае і архітэктуру вёскі, розныя тыпы будынкаў, якія ствараліся рукамі вопытных народных майстроў у XIX стагоддзі. У гэтым раздзеле паказана сама-

бытнасць народнай архітэктуры Беларусі і агульныя рысы з архітэктурай суседніх братніх народаў.

Вялікую цікавасць уяўляе матэрыял па архітэктуры палацава-паркавых комплексаў нацыя XVIII і першай паловы XIX стагоддзяў.

Своеасаблівым па форме падачы з'яўляецца дадатак «Архітэктурная спадчына старажытных гарадоў БССР», дзе прадстаўлены спіс гарадоў рэспублікі з архітэктурнай і горадабудуйнай спадчынай, дадзена класіфікацыя гэтых гарадоў, паказаны працэс фарміравання асноўных ансамбляў, выяўлены асноўныя наштоўныя помнікі і дадзена характарыстыка радавой забудовы.

Гэтая кніга — вынік шматгадовых даследаванняў аўтара, карпатлівага збору матэрыялаў у архівах, музеях, літаратурных крыніцах. Усё гэта дазволіла ўвесці ў навуковы ўжытак многія малавядомыя помнікі, якія вызначаюцца мастацкімі

вартасцямі, а таксама пановаму асяцццю шэраг праблем фарміравання і развіцця архітэктуры Беларусі.

Вялікая кольнасць фатаграфій, карцінаў, граўюр і малюнкаў дапаўняюць уяўленне аб архітэктуры Беларусі ў розны перыяды яе развіцця.

Свабодная кампануюна матэрыяла пры захаванні адзінага прынтцыпу пабудовы кнігі садзейнічае выразнай яго падачы. Неабходна таксама адзначыць высокую паліграфічнасць і мастацкі ўзровень выдання.

Кніга «Гісторыя архітэктуры Беларусі» з'яўляецца каштоўным дапаможнікам не толькі для студэнтаў-архітэктараў і гісторыкаў архітэктуры, але і для спецыялістаў розных галін ведаў, якія працуюць над праблемамі гісторыі архітэктуры народаў СССР.

Ю. ХАХОЛ, доктар архітэктуры. Кіеў.

СУВЯЗЬ з радзімай, з вёскай, з матчынай хатай, народнасць і свежасць мовы, дасціпнасць, важкі і нават няўрымслівы почырк з густа насычанай алітрацыяй, злучэнне слоў па іх гукавому радству і выяўленне іх асацыятыўных сугалоссяў, пераключэнне зрокавых уражанняў у гукавыя, датыкальныя, часта ўзбуджэнныя ў сваіх праявах, і наадварот, дэфармацыя рэальнай дэльта эстэтычнай выразнасці малюнка і, што самае адметнае, завостраена пачуццёвая канкрэтнасць успрымання — цяжка назваць, пералічыць усё асаблівасці творчай манеры, светаўспрымання, стылю паэта, калі гаворка ідзе пра Рыгора Барадудзіна.

Уваходзіш у паэтычны свет Барадудзіна з прадчуваннем чагосьці святочнага, ранішняга, нечакана прыемнага — як у лес са светла-зялёным клейкім лісцейкам, у першых промнях сонца. Уваходзіш, і — нават страшна дыхнуць — маладыя аблок над Ушачынай ціха плывуць, вось-вось, здаецца, загаворыць трава, такая — прытуліцца шчакою хочацца, «а мятлік, як анёл, што ў рай хацеў, ды не пускаюць крылы». Усё бадзёрыць, асвятляе, малодзіць душу і цела. Паэт вабіць зрокавай кранальнасцю рэчаў, вышуквае ў іх нешта звярнулівае, паказвае самыя святочныя, узніслыя моманты іх жыцця, усё ў яго хрупатое, крамянае, усё ў расе, у саку — тое, што не можа не ўзрушыць душу, не прыкаваць зрок. Жывы свет ва ўсім багаці і шматстайнасці яго гукаў, барваў, адценняў...

Барадудзіна пачаў з надзвычайным поспехам, грунтоўна і стала: дарэчы прыгадаць, першая цалінная нізка яго вершаў была адзначана срэбраным медалём на Усесаюзным фестывалі моладзі. Крытыка распазнала ў ім арыгінальнага і перспектыўнага паэта, а таму ахвотна і многа пісала аб яго творах, цытавала іх, прарочыла паэту немалыя здабыткі і не абы-якую будучыню, і яна не памыллася. Зараз Барадудзіна прызнаны майстра не толькі беларускай, а і ўвогуле савецкай паэзіі, творчасць яго высокая ацэнена крытыкай і грамадскасцю, ён — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

Талент Барадудзіна яскравы, кідкі, шматстайны, працуе ён шчодро, плённа, асабліва зараз, у часе творчага росквіту і сталасці, аб чым сведчаць дзесяткі кніг у розных адгалінаваннях паэзіі. Нязмушана, вольна пачувае ён сябе не толькі ў галіне «сур'ёзнай», высокай лірыкі, але і ў сферы гумару, у паэзіі для дзяцей, у мастацкім перакладзе. Прычым, з дзецьмі, як і з дарослымі, размаўляе з мудрым досціпам, займальна і хораша, выяўляючы і паэтычнае майстэрства, і чалавечую тактоўнасць. Да таго ж, паэт, ахоплены клопатамі пра новую змену, рэдагуе, выпраўляе вершы пачаткоўцаў, рытуе іх да друку.

ЖЫВАЯ ПОВЯЗЬ

СЛОВА І ВОБРАЗ У ПАЭЗІІ РЫГОРА БАРАДУЛІНА

Творчы шлях Барадудзіна тыповы для яго пакалення: дзяцінства, апаленае вайной, школа, універсітэт, паездкі на канікулы дамоў і на паліну, якія далі паэту першы сапраўды жыццёвы матэрыял. Перад чытачом паўстаў бадзёры, поўны сіл і юнацкіх парыванняў герой, надзелены дасціпным, жыццярэдасным характарам. Але гэта быў толькі пачатак дарогі, уваходзіны. Паэт, надзвычай чуйны да патрэб эпохі, неўзабаве адчуў: «трэба дома быць часцей...» Гэта «трэба» прагучала не як пусты заклік, а стала крэда, дэвізам творчасці, пачынаючы з першых зборнікаў — з «Маладзіка...» і з «Рунець, красаваць, налівацца», у якіх аўтар вядзе чытача па сцэжках свайго маленства, сваёй радзімы, дзе і засвоіў народныя звычаі і заповеды.

Успаміны маленства — і радасныя, і цяжкія: прыемна ўспомніць, як хадзіў па зялёныя венікі і вяртаўся з ахапкам лета за плячамі, як вязаў пэндзілікі з свінухі, каб «нявясціць печы», але нельга забыць і аб вайне, пасляваеннай нястачы: аб тым, як абмяняў падораную салдатам («з вачыма, як у таты») трубу на шапку, аб стэрынавай свечцы, што ішла на падмазку цатэльні замест здору. Гэта было суровае і павучальнае маленства, аб якім мо-

жна з гордасцю ўспамінаць — быў «не нахлебнікам, хлебнічкам дома». Так уваходзіла асноўнае ў паэзію Барадудзіна — жыццё з супярэчнасцю і драматызмам, праз якія, аднак, заўсёды прабіваўся светлы, аптымістычны задор юнацтва, упэўненасць і вера ў будучае.

Паэт плённа вучыўся ў класікаў і ў народа. Не без удзеяння прыказак і скорагаворак створаны, напрыклад, такія гукавыя вобразы і ўнутраныя рыфмы, як «балаціваінай цёплаю цялёпкаюць цябатыя буслы», «выйдзе Ліпень і рыпне ліновымі ботамі»; такія, заснаваныя на першародным значэнні слова, выразы: «табе асветляць у гушчары калё-

плал... Выходзь з заклятых балот... Сынок... і мяне таксама... На міг замаўчалі абое, але куля ў абойме, куля ў ствале...» Паэт аддае перавагу бытавой і нават практычнай дакладнасці, якая, па той жа прычыне, робіцца паэтычнай («Багатая Камароўка», «Старая Латвія», «Палескія уражання» і да т. п.).

Вядома, ёсць у Барадудзіна німала і крылатых выразаў, нават афарызмаў, але ў іх часцей за ўсё «счэплены» не паняцці, а, зноў-такі, канкрэтныя з'явы, прадметы, рэчы: «Свой лес — свае зайцы»; «Далёка бачыў на гары — ідзі з гары спакойна» і г. д.

Уражае імкненне вывесці

мест уступу — «бяссонніца», а затым тры кругі — цярпення, маўчання, сэрца, — у якасці трох частак твора. Карціны падаюцца ў іх натуральнай паслядоўнасці, так, як яно было (гэта вельмі ў духу Барадудзіна — так, як было, праз успаміны, уражання).

Але, могуць сказаць, так недалёка да капіравання прыроды, ілюстрацыі перажыванняў і натуралізму. Мы згодны: недалёка. Становіцца ратуе рамантацыя, дасціпнасць і, янават сказаць, неруш паэтычнага бачання, дакладнасць, экспрэсіўнасць, уражлівасць карцін. І яшчэ дадамо — цікавасць да асацыятыўнасці і даўніх вераванняў продкаў, да іх трохі наўнай натурфіласофіі. Ад кніжкі да кніжкі цікавасць гэта ўсё больш узрастае, узмацняецца, а «Неруш», «Лінію перамяны дат», «Абсяг» пранізвае наскрозь.

Герой Барадудзіна як бы ўбірае ў сябе ўсю прыроду, увесць свет, ахоплены няўтольнай прагай жыцця, насалоды ўсім прыгожым і здаровым, з рызыкаўнай дасціпнасцю і смеласцю вітаючы разняволенне чалавека ад устарэлых звычаяў, мод і канонаў.

Сіла паэта ва ўменні праз трапіную дэталю, жыццёвы выпадак вымаляваць характар, сацыяльны тып, паставіць праблему. Пра былога партызана, што ў раённай балніцы памірае, дадзены ўсяго адзін штрышок, але як многа гэта значыць: «Быў на сцэжах, на слотах, толькі не на Каўказе. Ён прымаў у балотах зледзянелыя гразі». Або — успомнім, як сялянскія дзяўчаты ў яго «за гарадской прапіскаю» ідуць у нянечкі і як іх, непрызвычаных да новых умоў, знешне нязграбных, але чыстых душой, убацьку паэт.

Герой Барадудзіна задумваецца над жыццём, яго складанасцю: «Хто дасць адказ, ці маю права я бясхмарна жыць за некага другога?» Гэта пытае чалавек, якому перасадзілі чужое сэрца. Ставіцца, па сутнасці, вострая праблема маральнай адказнасці за сябе і за людзей. Карацей кажучы, «асацыятыўны караван» па ўсіх радках накіраваны; паэт шукае новыя хадзі і выходы для новага зместу, на гэтым шляху (такі лёс шукальнікаў) чакаюць яго і ўздымы і перапады, і нечакана глыбокае і дасціпнае асэнсаванне адвечнага праблем чалавечага

ВЯРТАННЕ ДА ЧЫСТЫХ КРЫНІЦ

Першае ўражанне, якое з'яўляецца пасля таго, як загортаеш апошняю старонку гэтай кнігі, адчуванне, што зноўку прайшоўся вуліцай роднага вёскі, сустраўся з людзьмі, даўно блізкімі і знаёмымі табе.

Наогул, гэтая знітанасць з бацькоўскім кутам, з зямлёй, на якой нарадзіўся і рос, моцна адчуваецца ва ўсёй творчасці Барыса Сачанкі. Дзе яна аб сабе знаць у яго першых кнігах «Дарога ішла праз лес» і «Барыс ранней вясені», прысутнічае ў творах ваеннага плану — «Апошнія і першыя», «Чужое неба», але асабліва ярка і выразна выяўляецца ў апавяданнях і апавесцях апошняга часу, якія склалі кнігу «Ваўчыца з Чортавай Ямы».

Лірычны герой пісьменніка, які ўжо німала зведаў на сваім жыццёвым шляху, які перажыў у маленстве вайну і нястачу, уласным сумленнем выпакутаваў шлях да разумення

добра і справядлівасці, у мінулыя душэўнага роздуму дзеліцца самым заповітным, выносіць на суд чалавечы тое, што трывожыць сэрца: «Усе мы, падрастаючы, хочам як мага хутчэй пакінуць дом, вёску, горад, дзе нарадзіліся і ўзрадаліся, і вырвацца ў свет. Там, за лясамі, за даямі, нам здаецца ўсё не такое, да чаго мы прывыклі і што нам абрыдла бачыць кожнага дня, — там жыццё, там наша радасць і шчасце...»

Не ў думках, а ў сапраўднасці часта наведвае пісьменнік родныя мясціны, не гасцем, а заклапочаным гаспадаром праходзіць ён па зямлі, да якой назаўсёды прырос сэрцам. Адсюль, відаць, і жаданне расказаць і пра гэтых простых людзей, многія з якіх даўно ўжо сталі часцінкай біяграфіі пісьменніка, і пра еднасць са старонкай, вузлы сувязі з якой не паслабляюцца з часам, наадварот — мацуюцца.

Песняй дзяцінства, памяццю яго прасякнуты апавяданні з раздзела, які так і называецца — «З казкі маленства». І «Коршак», і «Кавуны», і «Незвычайны дзень» — апавядан-

ні, якія з аднолькавай цікавасцю працуюць і дарослым, і дзеці, хоць у дадзеным выпадку творы гэтыя хутчэй за ўсё адрасуюцца юным, тым, хто значна пазней, ужо ў сталым узросце, магчыма, паўтарыць у душы аўтарскія словы: «Давай жа не забываць яго, наша маленства, час ад часу згадваць, бо, як паспеў я пераканацца, згадваючы маленства, мы некалькі дэбрэем душой, святлеем думкамі, надзеямі».

Пісьменнік спакваля прыводзіць нас да думкі, што зерні дабрыві, спагады і чалавечнасці, пасеяныя ў раннім узросце, павінны даць добрыя парасткі, і той, хто навучыўся ў дзяцінстве правільна ацэньваць добрае і благое, светлае і хмарнае, у далейшым зможа верна арыентавацца ў складаных жыццёвых абставінах, стаць на акрэсленую грамадзянскую пазіцыю.

Псіхалагічна — дакладныя і пранікнёныя апавяданні складаюць раздзел «Палессе». У іх нібы ажывае тое, што заўсёды вярэдзіць душу пісьменніка: во ўвачавідкі адчуваецца характэрнае тутэйшае краявідаў, прыслухоўваецца да спеваў пту-

шак, кроць сцяжынкамі, якія бягуць — выкручваюцца праз зараснікі альшэўніку і вядуць да людзей — тых спрадвечу добрых палешукоў, што толькі пры Савецкай уладзе адчулі сябе сапраўднымі людзьмі.

У творах гэтых бачыцца, адчуваецца менавіта новае, абноўленае працай людзей, Палессе. Праўда, Б. Сачанка, гаворачы пра змены, якія адбыліся на старадаўняй зямлі, не спрашчае, не прыхарошвае працэсу ўнутранага адроджэння (правільнай будзе нават сказаць, другога нараджэння палешука). І ад гэтага апавядання і яшчэ больш выйграюць, бо ў іх яскрава адлюстроўваецца дыялектыка развіцця характэрна савецкага чалавека.

У сэнсе спасціжэння чалавечай душы, глыбіні пранікнення ў характар чалавека выгада вылучаецца апавяданне «Навальніца». Героіна яго, старая, адзінока Адарка, гады якой здойжыліся ў роднай вёсцы, пры ўсёй сваёй знешняй падобнасці на аналігічныя персаннажы з твораў іншых пісьменнікаў, — характар чыста сачанкаўскі. Яе ніколі не зблытаеш з тымі Салвэсіхамі і Сх-

веямі, якія ўладна ўвайшлі ў нашу прозу. Адарка пры сваёй як бы некаторай прастакаватасці — каларытны народны тып. Непрыняцце ёю асушэння балота — не дзівацтва старога, адзінокага чалавека, як можа паказацца на першы погляд. Карэнні, вытокі гэтага хаваюцца ў сялянскай псіхалогіі. Гая ж сама «Адарка, можа б, і не перажывала гэтак, што ў іхніх Пасяюшках узаліся асушаць Гіблае, калі б не чула адной гутаркі старшынні калгаса, старшыні сельсавета і яшчэ нейкага начальніка, нетутэйшага, мабыць, з раёна», якія выраслі, што яе «хату давядзецца знесці», паколькі тут праляжа асфальтаваная дарога.

Тонка, душэўна — далікатна паказваючы перажыванні сваёй героіні, пісьменнік яўна сімпатызуе ёй, са спагадай і ўважлівасцю адносіцца да кожнага ўчынка Адаркі. І нават дзіўнае жаданне жанчыны, — «хай бы навальніца, страшная навальніца найшла на вёску, лінула ліўнем, ды такім, каб свету божага не відаць было, хай бы па-

В. Сачанка. Ваўчыца з Чортавай Ямы. Апавесці і апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

існавання, і аблегчанае захваленне гульняй слоў. І вось «Свята пчалы» — выбраная, а ў ім «Займішча» — пачатая кніга, якая радуе і навізнай і значнасьцю зместу; зборнікі «Прынамсі» і «Абсяг», лірычны цыкл «З грэкаў у варат» — яны абудзілі найбольшы спадзяванні на паэта.

Магло здацца, быў такі перыяд, што паэт ухляеца ад вострых і рызкоўных турбот эпохі, што стаіць няк убаку ад іх, але, выявілася, яны ў ім, як у лаце чуйным і актыўным, неадменна адбываюцца, толькі своеасабліва і падчас як бы ўсёсна. І нават публіцыстыка, увогуле неўласціва яму, гучыць кранальна і пераканаўча. Не трэба гучнага пафасу, даволі, напрыклад, так сказаць прамінскі трактар як пра «ворага меж», які ў Фінляндыі, у Суомі, «аднаасобны цягне гуж». «На швердалобым цаліку не разгагнаца земляку», — тактоўна, з намёкам, з вышынь светлагляду чалавека, які назаўсёды развітаўся з «аднаасобніцтвам». Гавораць факты, але як гавораць: «Сядзяць заможна камяні — аб'едзь, пасунься, абміні».

З багатага набытку паэта вылучаецца лірыка звароту, у якой (такая спецыфіка яе) эфектыўна выкарыстоўваюцца элементы мастацкай тканіны твораў адрасата (падчас і не без своеасаблівага парадзіравання). Такое назіраем, напрыклад, у пасланні Барудуліна «Андрэю Вазнясенскаму». Паэт выяўляе «ключавыя вобразы», «звязаныя вопыт», агульнае і адрознае ў сваёй творчасці і творчасці адрасата: ад асацыяцый, звязаных з цялярскай справай у вёсцы, такой зразумелай і блізкай Барудуліну, — пераход да асацыяцыйных намёкаў на тое, што турбуе і захапляе Вазнясенскага, — на архітэктуру, жыццё, праблемы «антысвету»: («Праступаюць вякі праз хлуд: чысціня нашых моў, як фрэскі»; «Ад разваг Белаавеж зруб як у Мураме муравее. Не зглынула свирели дрэль. Антысвет на прыгоды прыгодны. Добры дзень, антыскептык Андрэй — рускай мовы вялікі прыгоннік!»).

Акрэсліваюцца два тыповыя вобразы, якія, будучы падобнымі ў істотных і функцыянальных праяўленнях, па-рознаму ўзнікаюць нацыянальную праблематыку сваіх народаў: «Слоў сюзор'і ласкава крані — не па-

чуеш напроку, парэкі. Мове роднай маёй карані вымывалі славышчыны рэкі».

У Барудуліна адрасат упісваецца ў твор як вобраз жыцця, цэлсны, да яго твор накіраваны. Але гэта толькі адна з формаў яго выяўлення, ён здараецца, уваходзіць у твор непрыкметна: у вершы «Яраслаў Васільевіч», напрыклад, Барудулін арыентуецца на такога адрасата, які хаця б крыху «філалагічна» падрыхтаваны, а ў лепшым выпадку, які б здагадаўся, аб кім ідзе крыху ведаў творчы вобраз паэта Смелякова. Верш прама і безагаворачна не аднясець да «адрасатнай» лірыкі, няма ў ім яе адрознай адзнакі — звароту на «ты», але паглядзіце, чым ён у гэтым сэнсе адрозніваецца ад верша «Андрэю Вазнясенскаму»: прычыны аднолькавыя, зварот як бы нябачна, у «перакуленым» выглядзе і тут дзейнічае, маем справу з нейкай сумежнай, пераходнай з'явай. І вобраз Смелякова, які і вобраз Вазнясенскага, асэнсоўваецца ў яго сувязі з Беларуссю; узнікаюць не толькі моўныя асацыяцыі, але і тыя, што ідуць ад рускай паэзіі і гераічнай гісторыі беларускага народа.

Віцебскія йдуць насмеляна,
Вочы тольць смутак
васільковы.
Цвіль і вольць бяцца
смяляна,
— Смеляковы ўсе ды
Смяляковы.

Сэнс, глыбокі, сацыяльны, здабываецца з гульні слоў, гучаў, іх патаемных і глыбокіх сувязей; паэт дае напрамак для разгортвання асацыяцыйных магчымасцей слова; працэс тыпізацыі праходзіць увесь час праз горан шматстайных уражанняў, пачуццяў; паддаюць пары рэаліі, дэталі (канкрэтызацыя з элементамі беларускага каларыту) і, нарэшце, прарываецца абагульненне, зноў-такі не ў асобку, не без індывідуальнага, канкрэтнага ў заключным акордзе верша: «Час спыняла слова Смелякова».

Барудулін на дадзеным этапе разгортвае новую канішчыню, абнаўляе сваю паэтычную сістэму, таму не самапаўтараецца. Да яго прыйшла тая арганічная натуральнасць і высокая прастата, да якой зазвычай і прыходзяць паэты праз гуччар складанасцей, выказванне гучыць падчас нібыта мімаходзь, незнарок, але як слушна, трап-

на, прычым тое, што раней сцвярджалася, можа, і з выклікам, цяпер увайшло як бы ў падтэкст, «прыцёрлася», і краінае як падводная плынь нейкіх «біятокаў».

Паэтва ўяўленне настолькі актыўнае і багатае, што варта толькі падаць яму слова або спалучэнне слоў, як ён у іх знойдзе нешта спецыфічнае, нацыянальнае, выкліча з нетраў памяці такое, чаго, здаецца, мы ніколі не чулі. У паэта унікальны дар словатворчасці і адчування моўных сакрэтаў. Здаецца, варта яму вымавіць, напрыклад, выраз «з гары» — і пачнецца: «Цяпер ці ў радасці згары, ці счакні ад адчаю, адчуй адно — ідзеш з гары... Гэта як грукат камяняў, калі чалавек і сапраўды спускаецца з гары. Надзвычайнае бачанне, па-мастацку дакладнае і выбарнае, уражлівае: аўтар бездакорна выбірае пункт погляду, цэнтр, з якога відаць уся карціна, і не толькі тая, што непасрэдна стаіць перад вачыма, але і карціна ўсяго чалавечага бытавання: «Далёка бачыў на гары — ідзі з гары спакойна», карціна не з кніг спазнаная, а з уласнага вопыту, ва ўсіх яе супярэчнасцях, парадоксах.

Вершы Барудуліна становяцца ўсё больш дынамічнымі, зладжанымі, усё часцей дысцыплінаваныя напорліва імклівай дынамікай перажывання, вастрынёй пачуццяў. Радкі, старанна і дакладна вылучаныя, нясуць у сабе разам з тым усю нязмушанасць і лёгкасць імпрывізацыі.

І што яшчэ акцэнтавана зраз у Барудуліна — гэта натуральнасць мовы, жывой, гутарковай: «Кім стану я пасля: каб што! Якое слова з нябытнага была мяне ўрачэ нано-ва?» Вось гэта «каб што», узятае ў народа, але ад таго, што так моцна вылучана і да месца ўжыта, успрымаецца як уласна барадулінскае. Барудулін вырашыў многія «тэхнічныя» задачы, над якімі білася не адно пакаленне паэтаў, так лёгка і так віртуозна, што падумалася: час, патрачаны на ўдасканаленне і эксперыментаванне, не прапаў марна.

Думка ў «аголеным» выглядзе рэдка падаецца Барудуліным, ён — не з прыхільнікаў, аўталагічнай мовы; думка можа адчувацца і спазнавацца праз вобразы, мы далучаемся

да таямніц і вытокаў яе першаадкрыцця. Паэт як быццам і не «лазіць» унутр з'яў, каб ушківаць — а што там? — але калі патрэбна іх «нутро», то выварочвае іх, як сялянскі кажух, без натугі, звычайна, узірацца, а не прамаўляць з позай аратара і мудраца голяя ісціны, — вось творчы прынцып Барудуліна. Іншы раз гэты прынцып набывае нават палемічную накіраванасць: «Ці ўважылі зямлі патайнасць рыдлёўкі далана, лямеш? Пакуль жывеш, датуль пытайся. Пытаннем сутнасці жывеш». Патаёмнае ён падае як уяўнае, ведаючы, што «зямлі патайнасць» куды складаней і багацей за самыя раскошныя і багатыя ўяўленні аб ёй.

Але мы нічога або амаль нічога не зразумелі б у Барудуліне, калі б за суб'ектыўным яго адчуваннем бачылі і адчувалі толькі суб'ектыўнае: клопат паэта не пра сябе, а праз сябе — пра свой народ. Паэт яшчэ шчыльна далучыўся да народнага ўспрыняцця свету, прычым, не толькі ў сённяшніх яго праявах, не толькі звязаных з яго біяграфіяй, але і ў гістарычным «разрэзе». Калі ў «Матчыных песнях» — адкрытая стылізацыя, то ў цыкле «Бяроза з лістам гаварыла» або ў «Сівай баладзе» з «Абсягу» успрыняцце жыцця ў народных формах стала як бы ўнутраным здабыткам паэта, вынікам яго ўласнага вопыту. Так, паэт не толькі бярэ, але і аддае народу, дапаўняе народныя здабыткі; такое ўспываецца ў фальклорны кантэкст, але яно арганічнае і ў кантэксце паэтывым, бо ўспрымаецца, як сугалоссе двух істот — сына і маці, прычым голас маці, перададзены сынам, вядзе рэй: з песень паўстае бясконца родны вобраз маці, у якім адбіўся жыццёвы лёс беларускай жанчыны, сялянкі.

Барудулін знайшоў сябе, сапраўднага, хаця вонкава і не праяўленага, але ўнутрана сацыяльнага паэта, звязанага з асноўнымі клонатамі народа. Ім па-свойму пранікнёна і праўдзіва адлюстроўваюцца народныя характары, праяўленыя ў заповітных пачуццях і думках. У гэтым сіла паэта, перспектывы яго далейшага развіцця, яго «другога» нараджэння.

Янка ШПАКОУСКІ.

тапіла яна і тыя меткі, што пакінулі наезджы на балоце, і тыя экскаватары, бульдозеры, што прыгналі сюды», — не адчувае ад яе, бо разумее, што раптоўна зваліўся гэты клопат на жанчыну, у душы нешта надламалася, зрушылася, і патрэбен пэўны час, каб яна зразумела, што старое ўжо не ўтрымаць.

Глыбока ўражае апавяданне (ці невялікае аповесць), якое дало назву кнізе.

У большасці твораў Б. Сачанкі моцная, трывалая дакументальная аснова. Асабліва адчуваецца гэта ў раздзеле «Смалакурня», напісаным зноў жа пад уражаннямі маленства. Аднак на гэты раз аўтар згадвае толькі тое, што пачуў, пра што даведаўся пад час працы свайго бацькі ў хімлягасце, калі заходзіў да яго на смалакурню і нават жыў там. «Чутая і бачана мною тады, — прызнаецца ён, — не-не ды і згадаецца цяпер».

Тыя згадкі і склалі змест Сачанкавых апавяданняў «Лясун», «Цётка Гэля», «Арцёмчык - Чапляўшка». Праўда, цяпер у памяці пісьменніка ажываюць не бясхмарныя малюнкi дзяцінства, а тое, што і праз многія гады трывожыць душу. Герой гэтых твораў — людзі пракручатага, труднага жыццёвага лёсу. І калі цётка Гэля,

якая шмат перажыла, выпактавала, яшчэ не страчана для грамадства, калі «Лясун» Арцём Хапацей, магчыма, знойдзе з людзьмі агульную мову (як - ніяк, а ён сам пакараў сына-паліцэя), дык Арцём-Чапляўшка даўно страціў чалавечы аблічча, стаў у гады вайны здраднікам, забойцам, і гэтага народ не даруе яму.

Падобныя тыпы, безумоўна, вельмі рэдкія ў нашым жыцці, але, на жаль, яны яшчэ сустракаюцца. Таму аўтар і выкрывае здраду, прадажніцтва, прыстававанств з усёй страснасцю і ваяўнічасцю.

Выразная грамадзянская скіраванасць апавяданняў і аповесцей Б. Сачанкі, напісаных ім у апошнія гады, сацыяльная значнасць іх сведчыць аб тым, што пісьменнік у творчасці сваёй узмацняе публіцыстычныя акцэнты, і размова яго з чытачом часам, як, напрыклад, у нядаўняй аповесці «Не на той вуліцы», у нечым нават становіцца палемічнай. І гэтага нельга не вітаць, бо аўтар свядома засяроджвае нашу ўвагу на такіх, яшчэ слаба даследаваных літаратурных аспектах сучаснага мяшчанства, як у прыватнасці, графаманства, дзяляцтва, невуцтва.

Своеасаблівым дапаўненнем да гэтага твора, думаецца, у пэўным сэнсе можна назваць

новую аповесць аўтара «Запіскі Занядбайлы», пра якую слушна гаварыла Н. Загорская ў рэцэнзіі «Супраць бездухоўнасці» («Літаратура і мастацтва», № 5, 1978).

Цікавымі атрымаліся і «Гарадскія эскізы», што аб'ядналі ў сабе, як гэта ўжо бачна з назвы, апавяданні на так званую гарадскую тэму. Розныя і не падобныя між сабой гэтыя творы. Гучыць у іх радасць сустрэчы з чалавекам, па-сапраўднаму захопленым кнігамі («Іван Патапавіч Белахвосцік — кніжны Шэрлак Холмс»), услаўляецца чалавечнасць, дабрыня і чуласць, якая быццам і не выносіцца напаказ, а жыве недзе глыбока ў душы («Пра аднаго паэта»), асуджаецца мяшчанства, прыстававанства («Даволі цікавая кабета»), і зноў, то сцішана-заспакоенай, то лірычна - ўсхваляванай мелодыйнай гучыць памяць пражытага («Успамін»).

Апавяданні гэтыя часам і нагадваюць у чымсьці своеасаблівыя эскізы да нечага большага, значнага, і тое, пра што расказвае пісьменнік сёння, успрымаецца своеасаблівай першай запеўкай да будучага твора. Але яны напісаны з той душэўнай дабротой, якая заўсёды дазваляе бачыць у аўтары чалавека неабыйкавага да іншых лёсаў, заклапочанага

тым, як хто жыве і дзеля чаго жыве.

Па-свойму свежыя і абразкі «Зялёнае дрэва». Праўда, пасля таго, калі пазнаёміўся з усімі творамі, змешчанымі ў зборніку, уражанне ад іх у нечым паслабляецца. І вось чаму. У гэтых невялічкіх навелах так ці інакш аўтар зноў згадвае дзіцячыя гады, тое незваротнае, што незаўсёды застаецца ў сэрцы. Але ж нешта падобнае мы ўжо чыталі ў апавяданнях, якія склалі цыклы «Палесе», «Вясковыя згадкі», «З казкі маленства», «Смалакурня».

Згадаецца барадулінскае «трэба дома бываць часцей, трэба дома бываць не гасцем...» Асабліва пісьменніку, калі ён літаратар сапраўдны, літаратар па прызыванню. Тады многае, раней бачанае, неаднойчы асэнсаванае, адкрыецца для цябе іншымі, да гэтуль не заўважанымі гранямі. І ў паўсядзённым гарадскім тлуме і клопатах зноў з'явіцца жаданне вярнуцца да вытокаў, каб хопіць, праўдзіва і шчыра расказаць пра тое, што заўсёды прыносіць мастацкую асалоду і задавальненне. Менавіта ў гэтым пераконвае кніга «Ваўчыца з Чортавай Ямы», якая не толькі хваліць, а і прымушае думаць.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

КНИГАПІС

А. САВІЦКІ. Верай і праўдай. Раман. Аўтарызаваны пераклад з' беларускай М. Гарбачова. М., «Советский писатель», 1978.

У аўтабіяграфіі «Сінія хвалі Дзвіны», азіраючыся на пройдзены шлях, А. Савіцкі значнаў: «Перажытае вярзціць сэрца і дагэтуль, і дзіўна: я не напісаў яшчэ пра гады вайны. Пісаць, сядзячы далёка ад тых месцаў, дзе ляжаць партызанскія сценкі, цяжка. Але, убачыўшы іх, зірнуўшы на тыя лэсы, на тую зямлю, дзе кожная выспахна паліта партызанскай крывёю, дзе ў кожным бары вечным сном спяць народныя мсціўцы, я не магу быць спакойным... Я мушу напісаць, я абяцаў сябрам зрабіць гэта...»

Раман «Верай і праўдай» — па сутнасці першае змяшчэнне таго аб'яднання. Зраз з раманам можа пазнаёміцца ўсесаюзны чытач. Дарэчы, гэта трэцяя кніга А. Савіцкага, выпушчаная «Советским писателем». Раней тут выйшлі ў перакладзе на рускую мову зборнік апавесцей «Самы высокі паверх», за які пісьменнік быў удастоены праміі Ленінскага камсамола Беларусі, і раман «Палыні — зялёнае горнае».

А. БАДРОУ.

ФАРБАМІ ГНЕВУ

М. ЧАВУСКІ. Фарбамі гневу. Дакументальная апавесць. Для дзіцей старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Біль рэдантар газеты-плаката «Раздавім фашыстскую гадзіну» пісьменнік Міхась Чавускі напісаў дакументальную апавесць пра кароткае, але ярнае жыццё маладога партызана, мастака рэдакцыі Вітала Бунатага, які загінуў у змаганні з гітлераўскімі захопнікамі. Аўтар прасочвае жыццёвы шлях юнака, які валодаў безумоўнымі творчымі задаткамі, і хваляваннем піша пра работу Вітала над малюнкамі, у якіх ён выкрываў злачынную сутнасць нямецкага фашызму, паказвае, як мацней яго талент, які патрабавална ставіўся ён да кожнай новай задумкі.

Аповесць выйшла ў серыі «З арлінага плямя».

І. ВІШНЕУСКІ.

У. ПРАВАСУД. Запедротыні літ.

У. ПРАВАСУД. Зайздросны лёс. Нарыс. Мінск, «Беларусь», 1977.

Серыя «Людзі працоўнага і ратнага подзвігу» — хвалюючы расказ пра нашых сучаснікаў, тых, хто сваёй самаадданай працай набліжае камуністычнае заўтра.

Уладзімір Правасуд знаёміць чытача з вядомым экскаватаршчыкам, Героем Сацыялістычнай Працы Пліпам Сямёнавічам Горбачам.

В. РАСОЛЬКА.

Здаецца, селі. Дзякуй богу — усе жывы-здоровы. Трэба ж, ніколі так не баяўся вышыні, як сёння. І вось чалау: учора нам падсунулі запойніц бланкі, дзе чорным па беламу напісана, што ў выпадку гібелі пад час работы ў экспедыцыі прадпрыемства гарантуе бліжэйшым нябожчыкам аднаразовую выплату ў суме трыста рублёў. Хлопцы, як ні дзіўна, падмакнулі і гэты дакумент, а я ўстрымаўся. Адно падумаў: «Нішто сабе цыдулька — з разлікам. Абражальная ўсім сваім кайсацка-дзікунскім зместам. Выходзіць, што я, чалавек, ацэнены ў трыста рублёў! Трыста рублёў — і баста, увесь твой кошты, таварышок, ці як там цябе... Ды яшчэ і падпішыся, засведчы згоду сваю на тое, што іншага і не варты. Не, гэта ўжо занадта прадбачліва і паблагліва пагардна. Занадта, таварышы кручкатворы!»

Сінеў не прыдаў увагі майму выбрыку: не падпісаў — і клопат. Затое Кружлік, «Бугор № 2», як мы яго назвалі, — гэты выказаўся шчыра: «Мода, знаеш, прайшла збіраць па рубліку — няме дурных... Тайга! Усякае можа здарыцца, едзеш не да цешчы на бліны». Ах ты, Кружлік, з галавой круглай, як недаспелая рэпка! І чаму язык твой дасужы не адгрызлі пецукі? Быў жа — сам аб гэтым казаў — у бацькі твайго свіран, а ў ім пацукоў — як у стэпе суслікаў. От хай бы яны, тыя пацукі, залавілі дзе ў кутку і адгрызлі язык, то зарез бы, можа, ніхто не чуў твой гнюсавы голас з падазронай сіпатасцю...

Але ж мы і праўда на зямлі. Нябось, Кружлік, пэўна, падумае недзе, седзячы ўтульна ў кабінце: калі раптам здарыцца што з самалётам, то яму нічога не пагражае. Ён жывы застанеца... Зрэшты, Сінеў спачатку Вуцёху прызначыў суправаджаць машыну, і той, можа сказаць, адзін загрузіў яе, упарадкаваў усё як след. А пасля раптам выявілася, што Кружлік дрэнна сябе пачувае ў самалёце, страшна пакутуе і яму лепей будзе ў машыне: згодны хоць колькі сутак трэсціся ў кабінце, не спаць — абы не лётам.

Хітры Кружлік — хоча доўга жыць. Відаць, і праўда добрыя людзі — існуе такое павер'е — паміраюць раней, дрэнныя ды такія вольныя хітрыны, як Кружлік, жыць да глыбокай старасці. Так гэта на самай справе ці не так, а Кружлік усё ж прайграў: зямля пад негамі ў нас, зямля!

Дзіўна, тут нават не бетонка, а жоўценькі пясок — роўнае, расчышчанае бульдозерам, утрамбаванае і ўжо добра ўкатанае коламі самалётаў поле; пры ўсім гэтым не вельмі каб і вялікае. Ніколі не паверыў бы, што на гэтую лапінку можа сесці сучасны самалёт-транспортнік, ды яшчэ такі аграмадны. Пры пасадцы, прызначыцца, чэкаў я богвед што. Думаў, зарыемся капітальна, ажно не — селі проста цудоўна, з мяккай і на дзіва кароткай прабежкай.

Самалёт падруліў да краю паласы, чуць забраў управа і, зрабіўшы паварот, стаў так, каб можна было груз распарадзіць у баку ад паласы. Аўтаматычна адкрыўся шырокі — багажны — люк. Яго квадратны прахон зэўраў якраз пад заднімі крыламі, і ўсе мы ў момант падаліся на святло, камлюкавата павыкульваліся на пясок.

Нічога не значылі нам разгрузіць самалёт адным махам, як казаў Сінеў. Праўда, на гэты самы «мах» пры загрузцы мы затрацілі недзе больш гадзіны. Цікава, згэтакі час выгрузілі трыццаць мяшкоў цэменту і каля двухсот труб, даўжынёю недзе каля чатырох метраў кожная, дыяметрам — каля дваццаці сантыметраў, бочку з кузбаслакам, пятнаццаць скрыняў тушонкі, скрыню цвікоў звычайных і тры скрыні вялікіх, кованых, якія завуцця кастылямі. Апроч гэтага скарбу, было тут некалькі добрых вязанак тронкаў для рыдлёвак, каля пятнаццаці тапарышчаў, наша бетонная шалка, якую мы самі зрабілі, вёдры, флягі для пітнай вады, два кухонныя столікі (складныя) і дзесяць складных стульчыкаў — для кожнага едака свой, каскі, накамарнікі і ўсякая іншая неабходнасць, нават мяшок бульбы, згэсліва ўзяты Вуцёхам.

Сённяшняе надвор'е не надта каб і добрае. Лётчыкі незадаволены ім, палайваюць метэаролагаў за няправільныя дадзеныя: маўляў, работнікі, абы перадаць зводку, а тут ледзь селі — два разы заходзілі не пасадку, пакуль не прабліся праз воблачнасць і не ўбачылі паласу. Пагаварыўшы так, яны пагадзіліся на тым, што ў другі раз не стгнучь рызыкаваць. А сёння — сёння, маўляў, дзеля сябе стараліся... Я не разумеў іх: як гэта дзеля сябе?

Сінеў насцярожана слухаў бурквілівы развагі лётчыкаў, нечага хмурыўся, ды так, нібы зубны боль даймаў яго. Нарэшце дгстаў пачак цыгарэт, нервова вышмаргнуў адну, торкнуў у самы куток рота, чыркнў газавай запальніцай. Глыбока зацягнуўся раз, другі і, не выдыхаючы дыму, кпліва сказаў да лётчыкаў:

— Хацелася б пабачыць мяне, як бы вы, летуны-стратэгі, у завею на лёд садзіліся... — ён гаварыў, і дым струменьчыкамі выбіваўся з рота.

— Каго б вы тады лялі, га?

— Хто любіць на лёд садзіцца, той на Поўначы. Мы ж аддаем перавагу бетону і тады-сяды — зямлі-ма-тульцы, — тупнў нагой паказаўшы: маўляў, менавіта такой воль, як гэта, цвёрдай, укатанай. — Тады-сяды — як сёння, напрыклад. — Праз невялікую паўзу зноў паўтарыў: — Так, тады-сяды... — ён нібыт знарок стараўся засяродзіць нашу ўвагу на гэтым сваім «тады-сяды», загадкава-двухсэнсоўным, але ў нечым і брыдкім, піжоніста-занудлівым.

— А-а, даруйце, не ведаў, — выбуркнў Сінеў. — Правільна. Значыць, каму што: аднаму бетонке, другому лёд, тралі-валі — і ў дамках... — Ён песпешліва пыхкеў цыгарэтай, што, канечне ж, азначала: як толькі скончыць курыць, адразу ж возьмемся за выгрузку самалёта.

Гэтая яго песпешлівасць была заўвежана лётчыкамі. Усё той жа, першы пілот, чыркнўшы праз зубы спінай, катэгарычна, як апошні козыр выклёў, кінуў Сінеў:

— Мастра, у тваім распараджэнні не больш паў-

гадзіны, — і, счаканушы, занепакоена буркнў сваю напарніку, штурману: — Позніцца наш Савосін... Не прыедзе, то лічы, рызыкавалі за панюх табакі, — павярнуўся да Сінева спіной, стаў пільна ўглядацца ў дарогу, што вяла з пасёлка.

— Савосін не падвядзе. Ён гаспадар свайго слова: сказаў — зробіць. Не турбуйся, без... гэтага самага не вернемся, — згэпакоіў першага пілота штурман. Стаяў ён воддаль Сінева, рукі трымаў у кішэнях карычневай скуранкі, яшчэ даволі новай, пры замку-маланцы. Паглядзеў на гадзіннік, памяркоўна разважыў: — У Савосіна ў запасе пятнаццаць мінут. Не падвядзе. Былы авіятар, час адчувае, цэніць...

— Ну-ну, пабачым, — першы пілот з пакутна-вумучанай мінай на твары пастаяў і, рэзке павярнуўшыся, пашыбаваў у будынак аэрапорта.

Дзіўна, з нас толькі я адзін не куру, і мне ў гэты

— Не ўжо, паложана паўгадзіны — вот вам і паўгадзіны, — вымавіў Сінеў стрымана. Ён, выходзіць, не раз і не два меў справу з авіягрузамі, ведае, што тут да чаго.

Гардуноўскі і Шчыгол былі ў самалёце, кідалі мяшкі на стужку транспарцёра, а мы адно ўпраўляліся здымаць іх ды адносіць на разасланы брызент, складаючы іх адзін пры адным у роўны штабляк.

Сінеў зазірнуў у чэрава самалёта, узбурыўся:

— Вы што гэта, работнікі, маць вашу... — і, грозьчы кулаком Шчыглу, тут жа паклікаў мяне. Я падбег да яго, а ён тым часам пабраўся ў самалёт. І ўжо адтуль сказаў мне: — За імі глядзі ды глядзі... Разінькі, бочку з кузбаслакам не ўбачылі, — ён нахіліў бочку набок, падкаціў да краю люка, крыкнў Шчыглу: — Гэй ты, як цябе там... Шпак ці Шчыгол — мігам сюды! І Гардуноўскі — таксама.

Алесь МАСАРЭНКА

Я даўно марыў пабачыць тайгу. І толькі ў 1974 годзе, летам, гэтую сваю мару здзейсніў: уладкаваўшыся рабочым да будаўнікоў-геадэзістаў, трапіў ажно ў Забайкалле, якраз у адзін з раёнаў БАМА. Прырода суролага краю і людзі, з якімі давялося колькі месяцаў амаль штодзённа працаваць ад цямна да цямна, рамантыка таёжных вандровак, без чаго ўвогуле немагчыма професія геадэзіста — усё гэта пакінула ў душы незабыўны след. Мая новая аповесць «Варгузінскае лета», урывак з якой і прапаную чытачам «ЛіМа», менавіта пра будаўнікоў-геадэзістаў.

час сярод хлопцаў проста няма чаго рабіць — як лішні. Таму адшюўся ўбок.

Неяк міжвольна, нечакана для самога сябе, я стаў азіраць наваколле. Міні-аэрадром, які толькі што прыняў нас, быў на дзіва спраўна абнесены плотам у тры жэрдкі. Плот новы, нідзе не парушаны. Зроблены, мусіць, дзеля таго, каб не забрыдала на тэрыторыю аэрадрома жывёла, якой тут асабліва багата — тутэйшыя людзі, казаў Сінеў, трымаюць бычкоў-адкормнікаў; ганяць у статак іх тут не прынята — проста пускаюць на выпас без прыгляду.

За плотам, як ахапіць вокам, гусцее нізкарослы хвойнік. За хвойнікам — з аднаго боку, таго, адкуль мы прыляцелі, — Байкал, з другога — тайга, позаду яе снежна, глыбаста шарэе-высіцца Байкальскі хрыбет. Камяніста-пільчатыя стромы абрывістымі скаламі спадаюць да падножжа, хаваюцца ў адхоннай гушчобе соснаў, лістоўніц і кедраў; там-сям раз'ятрана-крута цягнуцца ўніз глыбокія, як аграмадныя вадасцёчныя жалабы, распадкі. Апоўдні ў сонечны дзень распадкі грываць і віруюць шалёна-пеністымі патокамі ледзяной вады. Пра гэта нам казаў Сінеў яшчэ ў самалёце. Зноў жа, не проста так казаў, а знарок: маўляў, край тут суровы і разявакай быць не заўсёды выгадна.

Пачалі выгрузку. Спачатку насілі трубы, рабілі подціл, каб затым, разаслаўшы на трубы брызент, можна было ўзяцца за парадкаванне цэменту. Сінеў шчыраваў як мае быць, спрытна, увішна, без мітусні і моўчкі. Здаецца, ён нічога і нікога наўкол сябе не бачыў, адно трубы:хапаў іх па дзве, падстаўляў плячо і подбегам трусіў да плячоўкі.

Мы таксама не стаялі, стараліся хто як мог, і Сінеў, канечне ж, быў задаволены намі. А штурман, паранейшаму трымаючы рукі ў кішэнях сваёй шыкоўнай курткі, стаяў і назіраў. Калі трубы ўсе, да адной, былі выгрузаны з самалёта, штурман нарэшце спытаў:

— Транспарцёрам будзеце карыстацца? Уключыць? — А чаму б і не? — сказаў Сінеў. — Хутчэй будзе і лягчэй.

Адчувалася, нечым Сінеў незадаволены — мусіць-такі, неўпадабаў лётчыкаў, і хутчэй за іх абыякаваць і да яго, Сінева, і да груза, і, пэўна ж, да свайго работы. Думаў так Сінеў пра лётчыкаў ці не, а мне здавалася, што яго менавіта гэта ўсё і ўзбурвала. Спраўды, нешта пагардлівае было ў паставах лётчыкаў, недасяжнае: нібы яны тут усемагутныя, ім не пярэч, з імі не роўнічай. Але ж нечым і яны ўсклапаны. З гэтай прычыны, мусіць, пілот і падаўся ў аэрапорт, а там, канечне ж, пачне званіць свайму знаёмцу. Цікава, хто ён такі, гэты іх Савосін, навошта ён ім?

Скончыліся пятнаццаць мінут, што былі ў запасе ў нейкага там Савосіна. За гэты час мы выгрузілі амаль палову цэменту, яшчэ раз паднацінем — і самалёт апусце. І тады — ляціце, сокалы, мы не затрымалі вас ні на мінуту!

І вось да Сінева нечага падступіў штурман. — Ды вы не спяшаіцеся — ёсць яшчэ ў нас час... Няхай хлопцы перадыхнуць, — дагодліва і ўзна прымірэнча параіў ён.

Пакуль ён клікаў хлопцаў, я падставіў плечы, аберуч хапіў бочку за край, прыгнуўся, і яна важка катулася мне на спіну, чуць ніжэй шы. Сінеў агледзеў, што я адзін узяў бочку, гнеўна крыкнў на Шчыгла:

— Бесталковы, скачаш, як бляха на... Не замінай, маруды!

Шчыгол, аднак, не адступаўся, бег наперадзе ў мяне, усміхаўся, паказваючы рукой, куды ставіць бочку, быццам я сам гэтага не ведаў. Ззаду чуваць былі нечыя крокі, — канечне ж, следам ішоў Сінеў, гатовы тут жа памагчы мне.

— Ну, хопіць, — Сінеў заплыніў мяне. — Кідай, не бойся — бочка не разваліцца.

Я паслухаўся: апусціў рукі, кітнуўся ўбок — і бочка, вадзяна ёкнуўшы, глуха чмякнулася на пясок, якраз побач штабляка, укрытага брызентам. Шчыгол з Гардуноўскім ледзь паспелі адскочыць. Смеючыся, яны падкацілі бочку да скрыняў з тушонкай, якія былі па другі бок штабляка, увішна паставілі бочку так, што канцы брызента апынуліся прыціснутымі да зямлі.

— Па-вашаму, значыць, усё правільна?.. — Сінеў здэкліва ўсміхнуўся. — Эх і работнікі вы ў мяне — адарві ды кінь, трасцу вам у бок! — прабіраў ён Шчыгла і Гардуноўскага. — З такой культурай працы толькі ў бракаробы ісці, — тут жа перакнуў бочку, паставіў яе правільна — адкрыўкай угору, сказаў: — Прашу, таварышы, рабіць так, каб пасля вас не перабляць. — І да мяне: — А ты, бульбаш, зарубі сабе на носе, каб такое «геройства» было ў апошні раз. Мне трэба нармальныя рабочыя, а не чокнутыя. Ясна?

— Ясна, — адказаў я коратка.

— Сяргеіч, хто ж гэта ўдарнікаў чокнутымі абзывае? — уступіўся за мяне Шчыгол.

— А табе, Шпак ты ці Шчыгол — мне ўсё роўна, трэба асабліва ўважлівыя быць. І вось што: прызнайся, не ўбачыў бочку, так? — Сінеў быў сур'ёзны, патрабавальна глядзеў на Шчыгла. — Што маўчыш?

— У пекле тым, Сяргеіч, нічога ад пылу не відаць... Мы думалі... — але што яны думалі, Шчыгол так і не сказаў, бо Сінеў перапыніў ягоную апраўданку:

— Дык от, — Сінеў пільна ўглядзеўся ў Шчыгла. — Цябе хаць спытаць: значыць, хацеў утаіцца, што зрок дрэнны?

— Чаму дрэнны? — Шчыгол насцярожыўся.

— А то я не бачу... Мяне не правядзеш на мякіне, га?

— Якраз і не дрэнны, — Шчыгол пачырванеў, ціха дадаў: — Левае вока на сто працэнтаў бачыць, а правае — на ўсе сорок. Гэта хіба дрэнны? Нармальны зрок.

— Ага, нармальны, па-твайму. Добра. Тады скажы мне, як табе ўдалося ўрачыху нашу, Вольгу Васільеўну, абкалпачыць?

— Хто вам казаў? — хуценька спытаў Шчыгол. — Я не абкалпачваў яе.

— Не, ты не вліяй хаастом, прызнавайся... Гэта проста цікава: на зрок яна звяртае асаблівую ўвагу, а тут... Гавары, не бойся — для маёй брыгады твой зрок не дэфект, за мілую душу сыдзеш. Адно не лянуйся толькі.

Шчыгол шырока заўсмехаўся, сказаў:

— Чувака тут аднаго ўпрасіў, Брыціка. Ён і прайшоў за мяне камісію... Бутэльку «Экстры» спатрабаваў за гэта, і палахліва, узнепакоена: «Вы не крыўдуйце, Сяргей, пра мяне благое вам не прыйдзецца чуць... Не думайце, што я з дэфектамі — якраз такі я фізічна развіты, дужы, — паказаў на мяне. — Во як і ён, запраста бочку панёс бы адзін.

— Пустую, — падкалоў яго Мілаеў.

— А ты памаўчы, асілак, — Шчыгол крутнуўся да Мілаева, працяў яго вачыма, паказаў кулак. — Во, бачыў?

— Кулак і ў вас ва ўсіх, канечне, свярбляць... Нічога сора тое-сёе зменіцца... Дык вось, прашу, работнікі, хрэн вам і рэдзьяка, запомніце: ніхто празмерна пад ногі патрапіць? Спатыкнуўся — і траўма... А гэта значыць, што ў нашай брыгадзе ЧП, ясна? Сінеў строга, да ўсіх нас сказаў: «Каб была ва ўсім зладжанасць, няспешнасць, але затое і спарней работа будзе ісці... І вось што. За кожную забытую на стаянцы рэч ці згубленую пры пераходзе або перездзе буду вылічваць у трохкратным памеры. А не — пехадралам назад, шукайце... Ясна?

— Ясна, — адказаў за ўсіх Гардуноўскі. Пазногцем мезенца ён старанна пракалупваў залепленыя цэментам вушы. Пасля ўсцаў гаворку пра сілікоз, а Корнеў стаяў побач і пасміхаўся з яго слоў: маўляў, які яшчэ сілікоз — тут, на прыродзе, і радыяцыя не страшная, не тое што нейкі там сілікоз.

Корнеў акураціст. Мяшкі насіў не ў штармоўцы, як, мы. Здагадаўся апрануць дажджавік, і цяпер ад нас адрозніваўся тым, што быў чысценькі, не запцканы — як не з нашай кампаніі.

— Праўда, Сяргеевіч, мы думалі, што ў гэтай бочцы гаручае для самалёта... — лыбіўся вінавата Шчыгол. — Мы ж, помню, нейкія бочкі на газон грузілі... — і хлэпнуў мяне па плячы, усклікнуў: «А ты, Лёха, малаток. Падбег да цябе, прыслухаўся і чуо, як суставы твае адно парываюць, а каленкі, бачу, хоць бы хны — не трусяцца. Мацак ты, Лёха, дарма што на бульбе рос.

— Вуцёха, даставай... — распарадзіўся Сінеў. — Управімся ды пойдзем начлег шукаць. Пару дзён, думаю, прамаркуем тут. А можа, і болей. Халепа. Нашы могуць загрузіць. Дарогі цяпер не вельмі яшчэ прасохлі пасля зімы.

— І няхай бы загрузілі — каб зналі, на чым свіння хвост носіць, — сярэдзіта выбуркнуўся Вуцёха, не перастаючы поркацца ў сваім рукаві. Нарэшце паставіў на бочку дзве пляшкі гарэлкі, дастаў бохан хлеба і тонкае колца сухой каўбасы, а мне кінуў: «Ты, здаецца, газет накупляў... Варушыся — засцялі бочку, каб стол быў як належыць.

— Накупляў, але не прачытаў яшчэ, — сказаў я Вуцёху.

— Усё роўна засцілай! І не стой, не мусолься на вачах — памагай закусць рыхтаваць, — гэта ўжо не падобна на просьбу, а на самы звычайны загад. Ну і ну! Вуцёха, выходзіць, наш трэці начальнік, Мікрабургор, значыць?

— Не засцялю — газеты не для гэтага купляў, — аднекнуўся я.

— Чуецца, хлопцы? — Вуцёха парывуна ўскінуў голаў, залыпаў вачыма. І ўжо здэкліва, фанабэрыста: «Так дзела не пайдзёць — газетку дай, не адступайся ад калектыву.

Я моўчкі зняў з сябе штармоўку, як след абтрос яе і падыспадам уверх разаслаў на бочцы. Вуцёха застаўся задаволены. Я пачаў памагаць яму, бо сапраўды ж, стаяць мне, кухару, не выпадае: тыдзень мой толькі пачынаецца...

Сінеў агледзеў неўзабаве, што закусі будзе малавата, не хопіць на ўсіх, і параіў растрыбушыць яшчэ бляшанкі дзве-тры тушонкі. Я, канечне ж, дастаў тры.

З будынка аэрапорта выйшаў пілот. Ён не спяшаўся вяртацца да самалёта: пералез цераз плот і пасунуўся здзірэванелым акрайкам паўз хвойнік, зрэдку нагінаючыся, зрываючы сон-траву, што спелка сінела наўкол. Выбіраў добра распукутныя каліўцы, якіх зрэшты, было яшчэ не так многа. Калі праносіў паўз нас свой букецік і ўпэўніўся, што самалёт пусты ўжо, усміхнуўся, але нічога нам не сказаў. Затое Сінеў пераможна кінуў яму ўслед:

— Можаце ляцець! Выгрузку зрабілі за дваццаць пяць мінут... Так і быць — пішыце, што паўгадзіны, а я пацверджу.

Пілот як не пачуў яго — пачаў аглядаць самалёт: зазірнуў у зейру люка, нечага паўзіраўся на заднія крылы, на хвост, нарэшце звярнуўся з нечым да штурмана, які быў па левы ад яго бок. Трохі пагаварыўшы, яны раптам ажывіліся, адначасова павярнулі галовы на дарогу — там пільні матацыкл. Адно палавіна варот у загарадзі была аднесена ўбок, і матацыкл, чуць збавіўшы хуткасць у варотах, пакаціў да самалёта, спыніўся проста пад люкам. Лётчыкі павіталіся з матацыклістам за руку, а той, як бы ў адказ на іх увагу, тут жа скінуў дэрмацінавую накрывку з калыскі. Там, у калысцы, — гэта было добра відаць, — стаяла алюмініевая фляга літраў на трыццаць. Лётчыкі ўраз хапілі флягу за вочапы, паднялі і паставілі ў самалёт. Адзін з іх, штурман, спрытна скокнуў у зейру люка, пацягнуў флягу далей. Неўзабаве люк зачыніўся.

— Амульком запасліся летуны, — выказаў сваю здагадку Сінеў. — Крахаборы!

Вуцёха аж выструніў шыю: увесь увага. І тут жа, паціраючы рукі, сказаў:

— Пабягу да іх — на закусць выпрашу хоць...

— Як сабе хочаш — бяжы, — пагадзіўся Сінеў. І да нас: «Усе сюды, — махнуў абедзвюма рукамі: маўляў, да стала ўсе. Як толькі мы акружылі бочку, ён сказаў: «Наўрад ці ўдасца яму што — у крахабораў гэтых, думаю, зімой снегу не дапросішся...

Тым часам Вуцёха амаль тухам падляцеў да самалёта, спыніўся, і матацыкліст адразу ж павітаўся з ім за руку. Аб нечым яны пагаварылі, і матацыкліст з пілотам прайшлі да трапа, паставілі колькі часу і развіталіся. Пілот падняўся ў самалёт, уцягнуў трап, памахаў рукой — даў знак, каб адыйшлі ад самалёта. Матацыкліст — ён, канечне ж, і быў той самы Савосін — матлянуўся да матацыкла, сеў за руль, прывычна торкнуў левай нагой на заводны рычаг. Матацыкл загурчаў, запыхкаў густымі пучкамі сіняга дыму, і Вуцёха нясмела прыторкнуўся на краёк калыскі. Ён так і падкаціў да нас, седзячы на калысцы, задаволена пасміхаючыся.

Савосін з прагазоўкай заглушыў матацыкл, гупнуў долкі і стаў вітацца. Падаўшы руку Сіневу, назваўся.

— Савосін.

Сінеў таксама назваўся, паказаў рукой на бочку, дадаў:

— Просім за стол.

— З прыемнасцю, — гарэзна бліснуў вачыма Савосін. — Геалагі, значыць? Сезон пачаўся? Што ж, вітаю вас і спадзяюся, што ў нашых краях вы знойдзеце ўсё, што шукаеце.

— Шукаць мы ў вас нічога не збіраемся, — у тон яму, жартуючы, сказаў Сінеў. — Не ўгадалі, аднак. Мы — геадэзісты. А вось каб амулька дастаць, то гэта якраз тое, што нам і трэба зараз... Хоць у нас і ёсць афіцыйны дазвол лавіць рыбу для сваіх патрэб, але спадзяванак на ўдачу, прызнацца, невялікі, таму запасліся тушонкай.

Сінеў адкаркаваў бутэльку, а мне сказаў, каб я хуценька дастаў на кожнага едака па конаўцы, якія былі ў кухоннай скрыні, змайстраванай намі якраз напярэдадні вылету: не было чаго рабіць — зрабілі скрыню для посуду і хлеба.

— Тут во ў мяне кілаграмаў шэсць усяго, — Савосін дастаў з калыскі пакунак, разгарнуў, узяў у рукі распалавіненнага напалам омуля — такога, грамаў чатырыста. — Пасолоў, знаецца, учарашняга, але да стала ўжо можна падаваць, — і не без асцярогі, працягла-запытальна паглядзеў Сіневу ў вочы, нібы пераконваўся: давяраць ці не?

— У-у, такі амулек — самы смак, — сказаў Сінеў, і Савосін перадаў яму рыбіну. Сінеў узяў яе не без здзіўлення, прызнаўся: «Ніколі не бачыў, каб так рэзалі пры засолу — нават галаву напалам. Выходзіць, што ні край, то свой метада засолу...

— А як жа — так і павінна быць, — Савосін паказаў на горку амулек, што ляжалі на разгорнутым поліэтыленавым абрусіку. — Хлопцы, дык частуйцеся... Бярыце. — А неўзабаве, калі ўсе мы з'елі ледзь не па рыбіне, спытаў у Сінева: «І які Скажаце, амулёнак перасолены? Ай, можа, недасолены? Не-эк, гэтага не скажаце — солі тут, як бачыце, у мору.

— Гэта ж мы пачалі есці, не выпішы, га? — здзіўніўся Сінеў і тут жа падаў Савосіну конаўку з гарэлкай.

— О, гарэлка ў вас, — пазайздросціў Савосін. — А тут, акрамя спірту ды чарніла таннага, і няма нічога, — задраўшы голаў так, што востры кадык яго выдаўся каленцам навірунак і быў дужа ж падобны на яго нос, такі ж шылаваты, з ледзь раздвоенай дзюбкай, асушыў конаўку. — Уф-х... Эх! — крактануў ён. — Але ж і цяжкавата стала цяпер з амульком — рыбагляд свірэпствуе. У аднаго тут нядаўна сетку аднялі, новую, капронавую. Аштрафавалі. От яно як — для сябе, а нельга. Жывём тут у чорта на кулічках, а нельга. А яно ж і не правільна — каб штрафваць. Тутэйшага чалавека нельга штрафваць, бо ён мае права, яму сам бог вялеў, — Савосін жаваў няспешна, засяроджана. — Заўчорашняя ноч, хоць і ветраная была, ды ўсё ж не ўпустую боўтаўся, не з такім вярнуўся двору. А ўсё ад таго, што лунку ўдачна прабіў, натрапіў на ладны касячок самцоў... Хэ-э, каб на самачак, то ікры, лічыце з пуд было б, а так — малюка, парскоў далікатас... Вялікага омуля ўсё яшчэ мала. А чаму? А таму, што начыста быў адлоўлены, знаецца, тут гадоў пяць запар баразнілі Байкал удоўж і ўпоперак... І так анаглелі былі прамысловікі, што пачалі браць толькі ікру — растрыбушаць, ікру выграбуць, а тушку незад у возера...

— Гэтак нават рабілі? — не паверыў Сінеў, засумняваўся.

— Была тут арцель такая... Ікру ў бочкі — і шыткарыта.

— Па прынцыпу, значыць: і сам не гам і другому не дам... Ну і крахаборы! — Сінеў ажно зубамі скрыгатнуў.

— Іменна так, — Савосін выцер пальцы аб крысо маёй штармоўкі, і гэта заўважылі ўсе. Вуцёха нават вочы закаціў ад задавальнення, а пасля і сам гэтак зрабіў — выцер не тое што пальцы, а нават і губы. Ну і штукар!

Омуль мне спадабаўся, і Савосіну я дараваў яго прамашку, затое нахабнасць з боку Вуцёхі мяне проста вывела з раўнавагі. Праўда, я не падаў выгледу, што злую, і цешыў сябе надзеяй калі-небудзь за ўсё адыграцца на Вуцёху — не можа ж быць, каб за шэсць месяцаў не выдаўся такі выпадак.

— Дык вы лавіце омуля толькі зімой, калі лёд, ці можа, і летам? — спытаў Сінеў, зноў напаўняючы конаўкі.

— Ну, канечне, на лодцы зручней і прасцей. Праўда, па восені мяне чуць было не сцапалі... Знаецца, сам не ведаю, як я ўправіўся запусціць свае «Віхры».

— Два матары на лодцы? — як бы між іншым, але не без цікавасці спытаў Сінеў.

— Як вам сказаць... У мяне невялічкі такі кацярок, шырокі ў карме, устойлівы. З крыла самалёта скляпаў, сам... Значыць, калі трэба, прывінчаю да кармы рухомы кранштэйн, а на яго — чапляю матары: адзін — справа па карме, другі — злева. Тут жа, на кранштэйне, і рулявая ручка з газам. Словам, усё як мае быць, на ўзроўні часу. Эх!.. Затое, калі ўпілю на ўсю жалезку, то ніякі рыбагляд не ўгоніцца за мной. — Ён зноў выпіў, прагна, без перадыху. — Летам прастор, ноч-матка... — нечага ажывіўся, аж галавой заматляў — як конь, адганяючы аваднёў, а па-тутэйшаму — паутаў. (Гэтае слова ўпершыню я пачуў ад Кружліка, калі той расказаў пра харыусаў, якія, выходзіць, добра ловацца на паутаў). — У вас, хлопцы, бачу, флягі дабрэнныя, новыя... — спрытна ўтаптаў рыбіны хрыбет у пясок. — Навошта вам іх столькі — ажно тры? Прадалі б, можа, адну — забяспечу на месяц амульком. Па руках? — і падаў Сіневу пяцярню, шырокую, з каротка-тоўстымі, у валасах, пальцамі з чорнымі абадкамі на пазногцях. З выгледу рука не заграбастая, толькі наўрад ці так гэта на самай справе.

— Яно, канечне, омуль — рыба смачная... А харыус — яшчэ смачнейшая, — Сінеў глядзеў на Савосіна, пасміхаўся.

— А што, і харыуса магу дастаць, праўда, з ім павалэндацца трэба...

— Прапанова, скажу вам, спакуслівая, не шкодзіла б бабалавацца і амульком і харыусам... Ды флягу прадаць не можам — казённая маёмасць... І самім яна трэба тут, іначай не бралі б, — у голасе Сінева чулася раздражнёнасць, сухаватасць. Нечага ж во не ўзбурваўся, стрымліваў сябе, хоць, відаць, і цяжка яму стрымацца.

— Ну, скажам, цяпер вам трэба флягі, — сказаў Савосін памяркоўна. — А калі скончаце работы?

— Там відаць будзе, — напэўна буркнуў Сінеў, адчужана зірнуўшы на Савосіна, які ўсё ж не адступаўся, хацеў-такі ўтаргаваць флягу.

— Складзёце акт — і баста, — раіў Савосін. — Можна ж напісаць, што фляга ў прорву якую там закацілася... Не мне вас, канечне, вучыць.

— А што, Сяргеевіч, — уклініўся ў размову Вуцёха, наш «Мікрабургор», — пры добрым задатку можна будзе адну флягу пусціць у расход...

— Скавапнасць фраера губіць, — у лад яго словам сказаў Корнеў. Ад чаго іншага пачуць такія словы было б натуральным, а вось ад Корнева, можна сказаць, закончанага фраера, ніхто з нас такіх слоў не чакаў.

І Сінеў не прамінуў зазначыць:

— Хоць і вульгарна сказана, але дакладна, — і, як знак таго, што не падзяляе намераў Вуцёхі, дадаў: «От калі б ты, Міша, надумаўся спальнік свой загнаць, я і слова не сказаў бы супраць. Спальнік новы і, улічы, ён пабольш за флягу каштуе — можна не адзін, а два месяцы амулька жэрдзі. А то і харыуса...

Савосін звужыў вочы, чмыхнуў праз ноздры — нібы папярхнуўся. Відаць, па-свойму зразумеўшы Сінева, прыняў яго строгасць як жаданне спыніць размову на гэтую тэму.

— Ды што вы, людзі? — дабрадушна ўсклікнуў Савосін, заўсмехаўся. — На ліха мне вашы флягі ды шмоткі ўсякія... — цыркнуў слінай на дол, памаўчаў трохі і ўжо як апраўдваючыся: «Пажартаваў, а вы ўсур'ёз... — Пры гэтым старанна выцер скамечанай хусткаю рот, сунуў яе ў тую ж самую, адкуль і дастаў, левую кішэню курткі, цёплай, з шыкоўным футравым каўняром на ўсе плечы. Такія курткі, помню, насіла абслуга самалётаў — салдаты тэхкаманды (на другім годзе службы я быў пераведзены з узвода аховы ў тэхкаманду на пасаду матарыста і таксама атрымаў гэткую ж куртку, праўда, ужо ношаную некім, але добра вымытую, ад чаго яе чорны брызентавы верх прыкметна зліняў). Каўнер на куртцы Савосіна, здаецца, быў з нерпы. І вось, уладар гэтага каўняра нечага замітусіўся, забіраўся дамоў. — Выходзіць, я тут няпрошаны гоць... Хм, праўду кажуць... Але ж я не татарыны. Хаця — можна ўжо і адчальваць, бутэлькі пустыя, — пагляд Савосіна спыніўся на Вуцёху, нібы тое, што меўся зараз сказаць, ён адрасуе толькі яму аднаму, Вуцёху, і яно будзе вельмі важнае, гэтае яго паведамленне. І сапраўды, я не памыліўся. Так і атрымалася: ён зрабіў крок да Вуцёхі, сказаў: «Калі што-якое, то мяне лёгка знайсці — ад аэрапорта першая вуліца... Байкальня, 5. Вымеркуеш час — заходзь. Пры жаданні-ахоце і пабоўтаць можам: лавіся, рыбака, памногу і шыбка... У дзве сеткі — двайны ўлоў. Не ўмееш — навучу, пакажу і раскажу. Абы жаданне. Яны спаць, — кінуў галавой у бок Корнева, — а ты сетку ў мяшок і да мяне. Словам, не забывай, — і падаў яму руку на развітанне. З усіх нас ён, выходзіць, толькі ў адным бачыў свайго аднамысніка — у Вуцёху, таму і вербаваў яго да сябе ў хаўруснікі.

Увагу маю прыкаваў самалёт. Ад пранізілага гулу яго матараў ажно закладвала вушы. Вось ён выруліў на сярэдзіну ўзлёткі, пакаціў у самыя яе канцы, няспешна павярнуў назад і, ахутаны густым воблакам пылу, знерухомеў на хвілю, затым мацней узвыў — грымліва, трубна; нарэшце лёгка гайдануўся, рыўком зрушыў з месца — гонка памчаў на ўзлёт...

Калі мінаў нас, то быў ужо адарваўшыся ад зямлі — гэтак, можа, метры на тры-чатыры. Зблізку, з несхаванымі, непрывычна бяздзейнымі, непатрэбна лішнімі ў паветры шасі, ён выглядаў на дзіва нязграбным і недарэчна тоўстым.

ГОСЦІ З ГОРАДА ГОРКАГА прадставілі на суд мінскіх глядачоў класіку, замежную і сучасную савецкую п'есу. «Мера за меру» Шэкспіра і «Сірано дэ Бержэран» Растана, «Гудушка Галаулёў» і «Апошнія» даюць уяўленне пра тое, як валжанае, чыё спектаклі па рускай і замежнай класіцы атрымалі ў свой час усесаюзную вядомасць, увасабляюць яе на сваёй сцэне сёння. «Трамвай «Жаданне», «Місіс Пайпер вядзе следства» заклікаюць прыцягнуць увагу глядача да трактоўкі тэатра сучаснай замежнай п'есы. І самае вялікае месца ў рэпертуары належыць сучаснай савецкай п'есе: «Дзейныя асобы» А. Гельмана і «Рэпетытар» Г. Палонскага, «Спыніце Малахава!» В. Аграноўскага і «Вернасць» В. Пановай, «Прытэоршчыкі» Э. Брагінскага і Э. Разанова прадстаўляюць сённяшні дзень у рэпертуары тэатра. Класіка ў нашых гасцей заслужоўвае асаблівай і асобнай гаворкі. Тэатр застаецца верны сваёй традыцыі шукаць у лепшых творах сусветнай і рускай драматургіі адказу на хвалюючыя «вечныя пытанні», якія ўзнікаюць ва ўсе часы. І ў аснове сваёй спектаклі па класіцы — цэльныя, выбраныя сядомы і патрабавальны, адзначаныя гуртоўным падыходам, шчырай рэжысёрскай усхваляванасцю. У гэтых спектаклях нямала сур'ёзных акцёрскіх удач.

Можна быць, таму асабліва прыкметнай аказалася легкаважнасць і неабгрунтаванасць пастаноўкі С. Лермана «Сірано дэ Бержэран». Мы бачылі некалькі работ С. Лермана (і таксама акцёрскую ў Шэкспіры), адзначаных высокім густам, грамадзянскай палыміянасцю, тонкім разуменнем жанру. Такія, у прыватнасці, «Гудушка Галаулёў», дзе С. Лерман — і пастаноўшчык, і адзін з аўтараў інсцэніроўкі. Спектакль з ярка выказанай любоўю да класікі, з павагаю да кожнага радка вялікага твора — і, разам з тым, ярка сучасны па форме і па ўмельству паглядзець на класіку «сённяшнімі вачамі». Дзеля гэтага не спатрэбілася ні надзвычайнай актуальнасці, ні заігрышанасці з глядачамі.

Магчыма, выдаткі спектакля па Растану звязаны з тым, што ён — паўтарэнне пастаўленага ўжо ў Казанскім тэатры (хаця наогул тут ніякага крыміналу і не бачу). Але арганічнае для аднаго калектыву не заўсёды падыходзіць другому. Апрача таго, на мой погляд, спрашчэнне і агрубленне Растана не пайшло на карысць спектаклю, і хоць А. Брухацін у ролі Сірано — безумоўна, вельмі таленавіты і дзёрзка своеасаблівы акцёр (і ў гэтым мы яшчэ раз пераналізі, убачыўшы яго ў ролі Луцыя ў «Меры за меру»), работа гэтая не ўяўляецца паўнацэннай. «Сірано дэ Бержэран», здаецца, ствараўся паводле не самых сучасных канонаў.

Я далёкая ад думкі папракнуць рэжысёра за тое, што ён выбірае для розных сваіх спектакляў розную стылістыку: гэта ягонае воля — ажыццяўляць пошук у розных напрамках. Але, па-першае, хацелася б пазнаваць у работах рэжысёра нейкае адзінства — пазнаваць яго (менавіта яго) творчую індывідуальнасць. А па-другое, мяркую, што і тэатр мае патрэбу ў «агульным накірунку», інакш ён робіцца падобны да тых калёс, у якія ўпрыжаны, даручыце, і конь, і трапятная лань...

Аблічча тэатра перш за ўсё вызначаецца сучаснай драматургіяй. І як бы мы ні пакутавалі з-за рэпертуарнага голаду, як бы ні ківалі на адстаўванне драматургаў, усё ж п'еса знаходзіць тэатр. Я не агаварылася: як правіла, так яно і адбываецца. Варта толькі прагледзець рэпертуарную зводку па краіне, і робіцца відавочным: не так ужо шмат тэатраў знаходзяць сваю п'есу — часцей за ўсё наадварот.

Паводле шчаслівага супадзення, «модная» п'еса «Зваротная сувязь» аказалася найсугучнай тэатру ў Горкім па праблематыцы і па многіх іншых кампанентах. Горкі — магутны індустрыяльны цэнтр. І як бы ні было ўмоўнае дзяленне п'ес на вытворчыя і іншыя, аднак тэатр не мог не ўлічваць свайго роднага глядача, слухна мяркуючы, што яго цікавасць будзе куды вастраўшай, калі ён будзе сачыць за тым, як сутыкаюцца пункты гледжання, раскрываюцца чалавечыя характары ў вострай і блізкай яму сітуацыі. Існуе жыццёвая «зваротная сувязь» — тэатр у прамысловым цэнтры шмат у чым лепш за іншыя тэатры гатовы да сустрэчы з

падобнай драматургіяй, бо мае ў сваім распараджэнні неабмежаваныя магчымасці вывучэння атмасферы, праблематыкі, людзей, жывых людзей, пра чыё клопаты і трывогі рыхтуецца ён «поведать миру и горду».

«Дзейныя асобы» (так называюць у Горкім спектакль па п'есе А. Гельмана) адразу ўводзіць нас у атмасферу справы. Пульс будоўлі б'еца чуцна і няроўна. Расхінутая ўшыркі і ўглыб сцэна быццам ахоплівае і нас, хоць мы і сядзім у зале, уцягвае ў неспакойныя перадпусковыя дні. Раздражняльны перазвон тэлефонаў, узбуджаныя

ліся рэжысёру, у пільна ўважаных чалавечых асобах. Гісторыя будаўніцтва Новагурнскага камбіната, якая так слаўна пачыналася і на нашых вачах перажывае свае самыя горкія дні, — гісторыя людзей, іх мінулага, цяперашняга і будучыні. Гэта гісторыя Ігната Нуркова, упраўляючага трэстам (А. Белакрынін), асобы яркай, абаяльнай, чалавека таленавітага, але які страціў сябе.

І вось тут думаецца, што назва «Зваротная сувязь» найбольш дакладная для гэтага спектакля. Нуркоў не проста заводзіць ліпавы пуск, каб «загрэбсці» ўзагароды, прэміі,

рымаць яе на ранейшым узроўні, выглядаць не горш, чым згоны сябра і папярэднік. Але вельмі хутка, страціўшы ўладу над падзеямі, ён стаў пешкаю, а хочацца выглядаць яму кара-лём. І ўвогуле — выглядаць!

Нуркоў у А. Белакрыніна — асоба моцная, у яго яшчэ ёсць душэўны рэзерв, каб уваскрэсьніць. І не толькі таму, што такі Нуркоў, магутны, грубаваты, з рабочаю хваткаю, на любым месцы не прападзе — ні радавым інжынерам, ні бульдэзерыстам... Не прападзе. Таму што, моцна сцяўшы губы, падняў руку «супроць» — здолеў сам закрэсліць сваю манура-

на, найбольш моцна высветліць гэтую гісторыю, прааналізаваць яе. Праўда, рэжысёр Г. Мяншэнін і мастак А. Юркоў сцэнічную прастору некалькі перанасыцілі чыста службовымі дэталямі, і гэта прычына стылістыцы спектакля, якая, у сваю чаргу, прадывітавана зместам драматургічнага матэрыялу. У нашых тэатрах, натуральна, не назапашаны вопыт пастаноўкі такога роду п'ес, так што і штამпы яшчэ не выпрацаваны (праўда, іншы раз у спектаклі адчувальныя ўзятая напракат з другіх «дзіцячых» п'ес штампы). Справа ў тым, што, хаця героі

ЗВАРОТНАЯ СУВЯЗЬ: КЛОПАТЫ ЖЫЦЦЯ

ГАСТРОЛІ ГОРКАЎСКАГА АКАДЭМІЧНАГА ТЭАТРА
ДРАМЫ ІМЯ М. ГОРКАГА

галасы патрабуюць, даказваюць, угаворваюць, пагражаюць. Усё гэта зліваецца ў «сімфонію» штурму са збоямі і такім неспакойным рытмам. Звыклы беспарадак, бесперастанны аўрал будоўлі, узбуджаны няроўны яе пульс — і гэта нам далі адчуць адразу... І раптам... Уласна кажучы, ніякага «раптам»: сцэна запоўнілася нетаропкімі спакойнымі людзьмі, яны праходжвалі групамі або парамі, гутарылі або спрачаліся, на ўсім быў адбітак упэўненасці, годнасці, будзённасці і... святчыннасці. Сабраліся людзі, якія добра папрацавалі, каб абмеркаваць добра знаёмыя ім справы. Людзі, якія не чакаюць выпадковасцей, прыемна ўсхваляваныя набліжэннем свята — пуску камбіната. І вось тады і з'явіцца гэтае «раптам». І першая рэакцыя — нармальная чалавечая рэакцыя — раздражненне ад перашкоды, якая парушае добрапрыстойнасць, атручвае будучую радасць.

Я таму так падрабязна спыняюся на гэтых, так сказаць, нотах «па-за тактам», на экспансіўным спектаклі, што яна вельмі важная для трактоўкі п'есы рэжысёрам Г. Мяншэніным: адразу вызначаецца расстаноўка сіл, а ў цэнтры — новавыбраны сакратар гаркома Сакулін (В. Віхроў). І нікому, яму ў тым ліку, не вядома, чый бок ён прыме.

Аўтар гэтай п'есы аднойчы выказаўся ў тым сэнсе, што, маўляў, яго п'есы не прэтэндуюць на доўгае жыццё: знікне праблема — і п'еса аджыве. І ён, драматург, парадуецца гэтай акалічнасці, паколькі гэта будзе азначаць, што праблема вырашана ў жыцці... Ацнім сціпласць гэтых слоў, але цяжка паверыць, каб пісьменнік свядома разлічваў на кароткае жыццё сваіх твораў. За праблемаю ж стаяць людзі. Тыя людзі, якія ў жыцці змагаюцца, трываюцца, працуюць. Ім — дбаць, ім — вырашаць. Аб іх і размова. І, трэба сказаць, драматург гэта выдатна разумее. Бо пасля ўсіх душэўных патрасенняў, што выпалі на долю герояў, ён не прапануе пераможнага выйсця, — яго няма. Сакратар абкома Ланшакоў, якога ўсе згадваюць неаднойчы, да якога апелююць, на якога спадзяюцца, — паявіўшыся ў фінале, не вырашае ўсе праблемы адным узмахам рукі. Даводзіцца ісці на кампраміс, горкі і крыўдны. Нішто само па сабе не вырашаецца. Але — і пачынаецца і канчаецца ўсе — людзьмі. Чалавекам.

Спектакль гаркаўчан пра яго — пра чалавека. У лепшых сваіх эпізодах, у лініях, што ўла-

здабыць аўтарытэт. Нуркоў А. Белакрыніна, прысінуты да сцяны абставінамі, прыстаўваецца да іх паводле неабходнасці... Наўрад ці гэты «громкогласны» чалавек заклапочаны далёка ідучымі пытаннямі: дакуль? Бо, задаўшы пытанне, тым самым ён даўно знайшоў бы і адказ на яго, той, які, нарэшце, ён і даў, прагала-саваўшы за адмену ім жа самім задуманага пуску.

Снегавую лавінаю абярнула-ся мана, якая здавалася напачатку тактычным маневрам. І, можна быць, самымі дарагімі аказаліся страты маральныя. Загубленыя дваццаць мільёнаў памножыліся сур'ёзнымі маральнымі стратамі: страціўшы веру, з будоўлі паехалі людзі, якія пачыналі яе, у ліхаманцы — увесь апарат будоўлі. І стары і малы ведаюць, што маючае быць свята пуску — ліпа... І адзін з горшых вынікаў гэтай непрыгляднай гісторыі — падзенне Ігната Нуркова.

Ён робіцца хітры, Нуркоў, ён «царедворствуе», панібратстве і адмініструе — і віляе. Ён быў таленавіты і эвергічны — ён стаў выкрутлівы і напорысты. Абставіны прысінуты яго да сцены. Але што яны такое, гэтыя абставіны, калі не самі людзі, якія іх арганізавалі? Ці існуюць у Нуркова асабістыя прычыны, якія штурхалі яго на ману? Есць. І галоўная яго «асабістая» прычына — жаданне ўзняць будоўлю, у-

шуча, падвёўшы пад усім, што адбылося, рысу. У адзіноце такое не вершыцца. І прыняць такое няпростое рашэнне яму дапамаглі і сакратар гаркома Сакулін (В. Віхроў) — сваёй настойлівасцю, вынашаю праматою, і адзін з сакратароў абкома Окунеў (В. Кузняцоў) — змагаючы, якая адкрылася Нуркову і стала яму невыноснай.

Думаецца, патэтычны фінал спектакля ў горкаўцаў аказаўся надта гучны, надта павучальны. Кантакт з глядачом не мае патрэбы ў падкрэслванні, ён быў дасягнуты значна раней.

«ДРАМАТЫЧНАЕ ДАСЛЕДАВАННЕ» В. Аграноўскага «Спыніце Малахава!» галоўнаю ўмоваю ставіць кантакт з глядачом. Журналіст (І. Палякоў) выходзіць з залы, ён наш прадстаўнік там, на сцэне, гэта — нашае даследаванне таго, што адбылося. Таму і мізансцэны ў большасці фронтальныя, таму на сцэнічнай пляцоўцы адначасова знаходзяцца не толькі тыя, хто ўдзельнічаў у тым або іншым эпізодзе жыцця Малахава, а і ўсе «зацікаўленыя асобы»: не толькі дружкі Малахава, але і бацькі, тыя, хто ўведаў пра другое, злычыннае жыццё хлопца раптоўна на судзе.

Тэатр даследуе найгарчэйшую гісторыю і скарыстоўвае толькі тыя тэатральныя сродкі, якія могуць найбольш даклад-

п'есы — падлеткі, яна ні ў якім разе не дзіцячая; яна — рахунак нам, дарослым, за слепа-ту, раўнадушша, педагагічную неспіёмнасць, калі хочаце... Міжволі прыгадваю чытанася або пачуае некалі не надта вялікае меркаванне: людзі даўно смышлялі на тым, што ляпіць збан, варыць страву, паліраваць шафу, садзіць рэпу — карашей кажучы, рабіць усякую справу, — трэба ўмеючы. За выключэннем аднаго — выхоўваць чалавека! Для большасці гэта, бадай, адзіны ў свеце занятак, які не патрабуе кваліфікацыі. Чалавек, спарадзіўшы чалавека, сіл сваіх не шкадуе, каб зрабіць з яго істоту, падобную да сябе. Ён перадае яму ўсё, што ведае пра жыццё сам, але — дзіўная рэч! — амаль ніколі не бывае задаволены плёнам працы сваёй.

Малахаў-бацька (В. Віхроў) літаральна ўкалочваў, не шкадуючы кулакоў, у сына свае ўяўленні пра жыццё, мяркуючы, што гэты спосаб найкарацейшы і самы дзейны. І трэба сказаць, не так ужо мала дамогся: сын узяў у спадчыну цыннізм і меркантильнасць бацькі — тыя самыя якасці, што калечылі яму жыццё. І з некатораю нават павагаю заўважае: «Бацька — галоўны ў сям'і: яго сума заўсёды канчатковая».

Малахава-маці (Л. Драздова) — недалёкая і не надта шчаслівая ў шлюбе жанчына — аддала «выхаванне» сына цалкам бацьку, бо ён «мацнейшы». Яна не ўмее і не спрабуе асэнсаваць цяжкую сямейную нявыкрутку. Розум яе бяздзей-

У часе гастролі ў Беларусі артысты з Горкага наведвалі прадпрыемствы Віцебска і Мінска: праводзілі гутаркі аб сучасным мастацтве, знаёміліся з працоўнымі буднямі, паказвалі сцэны з лепшых работ блягучага рэпертуару. Цікавай была сустрэча артыстаў з рабочымі Мінскага завода імя Кастрычніцкай рэвалюцыі. Цёпла віталі ветэранаў сцэны і творчую моладзь рабочыя падшыпнікавага завода, куды прыехалі народныя артысты РСФСР В. Кузняцоў і С. Аныгін, заслужаныя артысты рэспублікі А. Белакрынін, М. Валашын, А. Алашэў, акцёры С. Ушанюў, А. Камарноў, галоўны рэжысёр заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР Г. Мяншэнін. На здымку: артысты знаёмяцца з вытворчым працэсам у цэху мінскага падшыпнікавага завода. Фота У. КРУКА.

Івану ГРАМОВІЧУ—60

26 ліпеня вядомаму беларускаму празаіку, заслужанаму работніку культуры БССР Івану Грамовічу спаўніцца 60 гадоў. У сувязі з гэтым прайшліне Саюза пісьменнікаў рэспублікі накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Іван Іванавіч!

З нагоды вашага 60-годдзя шлім Вам, вядомаму беларускаму празаіку, заслужанаму работніку культуры рэспублікі, самыя найлепшыя пажаданні.

За плычым у Вас сіладанне і змястоўнае жыццё. Вы былі і студэнтам, і салдатам, і афіцэрам,—і ў літаратуру прыйшлі са значным багажом вопыту і ведаў.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны, дэмабілізаваўшыся з арміі, працавалі ў рэспубліканскіх часопісах «Беларусь», «Малодосць», дзе займалі адназначны пасады. Вы добра зарэкамендавалі сябе на партыйнай рабоце, некалькі гадоў былі сакратаром партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР.

Значнай вяхой Вашай біяграфіі стала праца на пасадзе на-

месніка галоўнага рэдактара часопіса сатыры і гумару «Вожык».

Першае апавяданне Вы надрукавалі ў 1935 г. у альманаху «Аднагодкі». Але сталая літаратурная праца Вы заняліся толькі пасля вайны. Вы падарылі чытачам шэраг цікавых

аповесцей і апавяданняў. Яны выйшлі асобнымі кнігамі: «Апавяданні», «Сонца скрозь воблакі», «Шырокія азёры», «Да ясных вышыняў», «Рына-Марына», «Нарасць», «У лесе, на паліцы», «Далі сабе слова», «Вадзей-тандэлей» і іншыя. Прыемна, што абсягі Вашай творчасці досыць шырокія: пішаце і для дарослых і для дзяцей, актыўна выступаеце ў жанры гумару і сатыры.

У вашых творах хораша і пранікнёна апета праца чалавека, паказаны шырокі свет яго інтарэсаў. Моцна гучаць у іх пачуцці патрыятызму, любові да роднай зямлі, да Радзімы.

Вы прымалі і прымаеце актыўны ўдзел у грамадскай рабоце, шмат выступаеце перад працоўнымі, прапагандуеце здабыткі беларускай літаратуры.

Жадаем Вам, дарагі Іван Іванавіч, моцнага здароўя, далейшых творчых набыткаў, шчасця.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае юбіляру доўгіх год жыцця, новых твораў.

сны, думкі занятыя іншым, а сэрца, тое самае, якое памагае мільёнам іншых, не абцяжараных вышэйшаю адукацыяй, адчуваць трывогі свайго дзіцяці, — сэрца яе маўчала. Яна не пакутавала — яна адчувала нейкія згрызоты, але хутка супакойвалася... (Л. Драздова і В. Віхроў нярэдка не могуць адзіцца ад традыцыйнага «выканання» пачуццяў — раздражнёнасці, замшанні і да т. п., траячы «другі план» ролі.

Выхваляючыся дыпламамі (о, гісторыя дыплама Зінаіды Малахавай таксама небезадносна да «выхаваўчага працэ-

мяны, жывы, прасякнуты плёнаю трывогаю.

ЛЕС ЮНЫХ — ён трывожыць Г. Мяншэніна і ў пастаноўцы п'есы В. Пановай «Вернасць», Меладраматычная гісторыя Надзеі Мілаванавай, якая кінула родны дом і пайшла за бадзягам і летуценнікам фатографам, падзяляючы цяжкасці і неўладкаванасць яго жыцця, гэтым не вычэрпваецца... У спектаклі ёсць Алюня (Т. Кірылава), сур'ёзная, не сентыментальная дзяўчынка. Глыбока сімпатычная нам Надзея Мілаванавая (В. Далматава), ні ў чым не вінаватая, а ў гэтым лесе — не без віны: у Алюняй

ТРЫВОГІ ТЭАТРА...

су), «інтэлігентныя» Малахавы — не ведалі? не заўважылі? — што сын бязмежна неадкаваны. «Ён чытаў, чытаў, я яму ўголас чытала...» — слаба пратэстуе маці. А юны Малахаў, пакорпаўшыся ў памяці, на змае з вялікіх людзей... Харламава і Мусліма Магамаева. Акцёр А. Фірстаў цяжкую сваю ролю выконвае з поўным даверам да матэрыялу, з глыбокай зацікаўленасцю даследуючы яго. Андрэй Малахаў — чалавек, якога «вынеслі за дужкі». Сярэднеарыфметычная мама і заўсёды нахмураны тата, не звязаныя нічым, апрача абрыдлай інерцыі, не ўдзялілі хлопчыку ні хатняй цеплыні, ні дабраты.

Сям'я пусціла хлопца на самацёк; затурканае дзіця, якое шапялявіла, пакутавала ад сваёй «непаўнаценнасці», не знайшло сцэнічна адкрыцця ў старэйшых, не атрымала ні дома, ні ў школе той долі ўвагі, на якую мела законнае права! І хлопец стаў адбівацца, пакрывацца каростаю злосці...

Спектакль толькі ставіць пытанні. Сапраўды, хто можа даць адказ? Мы можам толькі, расстройваная, шукаць рашэнняў — усё разам.

Журналіст прапанаваў Андрэю найпрасцейшае практыкаванне — узяць пад язык аловак і паспрабаваць гаварыць. І раптам — атрымалася! Знікла шапялявасць. І недаверлівага, кволага хлопца быццам жывою вадою пакрапілі: атрымалася! І — панёсся па сцэне, крычаў, смяюся, ён быў шчаслівы!.. І раптам мы па хвіліну забылі, што тут, у гэтым акварыуме з дроту, куды яго прыводзіць канвойны, дзе сем разоў на дзень надрываецца сірэна, ён — не дарэмна. Не за кепскую каліграфію трапіў сюды Андрэй Малахаў, і лёс яго — наперадзе, ох, які няпэўны. Нездарма на тэст, прапанаваны яму, ён дае такія адказы, што нам жудасна робіцца. А ён нас яшчэ раз уводзіць у жахлівы перажыванні, паўтараючы сваё апошняе слова на судзе і расчуліўшы да слёз, — а пасля разгарагаўся: во як адрэспіраваў, уся «сходня» і сам Баніфаций яму руку ціснуў, хваліў!

Песа гэтая адкрыта публіцыстычная. Спектакль таксама не прэтэндуе на высшую драматырою. Але тэатр палічыў сваім абавязкам захапіць глядача дзейным роздумам пра тое, што здарылася, не шкадуючы ні сваіх, ні нашых нерваў, прад'явіў усім нам рахунак за гэтых падлеткаў, запатрабаваў разумення тых, хто ломкімі галасамі задае нам пытанні і, не атрымаўшы здавальняючага адказу, шукае яго ў іншым месцы.

Тэатр усведамляе сваю выхаваўчую місію. І няхай у гэтым спектаклі нямае недаробак і ўпушчэнняў — усё ж ён палы-

неспатоўна праце пастаяннага жаху, у абдзеленасці мінімумам усіх даступных выгод, у цяжкасцях не ёю абранага шляху. І ў ранній цывілізацыі, жорсткасці, якойсці адкрытай, агленай праматы, якая спяшаецца сказаць пра сябе тое, што балюча пачуць ад іншых, — віна бацькі і маці.

Няпростая п'еса В. Пановай у тэатры вырашана некалькі прыгладжана. Спектакль, аказваецца пра... любоў і вернасць. Усё — праўда. Ды хіба толькі пра гэта напісала В. Панова? Спектакль скоратворкаю абышоўся там, дзе аўтар сказала пра трывожнае: працоўная сям'я патомных рабочых Мілаванавых заражана вірусам пыхлівасці, крыўднага для другіх самавыстаўлення. Яна зневажае фанатэрыяй, адлучае «чужыццаў», якія жывуць не паводле іх завадзёнікі. Калісьці таму і пайшла з дому Надзя з незразуметым, а таму і ненавісным усім лёгкім чалавекам — сваім фатографам... А цяпер Мілаванавы вырашаюць гэтак жа лёс юнай Тусі (Т. Герасімава), незадаволеная яе абраннікам. Пастаноўшчыка, можна думаць, гэтая лінія менш цікавіць, чым лёс Надзі — чалавека таленавітага, абаяльнага, шчырага, які задыхаецца ў доме Мілаванавых, дзе ён толькі шкадуе або асуджае. Гэты характар выйграе ад параўнання з іншымі Мілаванавымі: рэзкім Георгіем (якога сыграў А. Белакрынкін неспрымірыма ў адносінах да свайго героя), міратворным Яўгенам (М. Хлібок), з сумна-лавучальнаю Серафімаю (Л. Шчырава) — выйграе сваёй лёгкасцю, палётнасцю, захапляючай артыстычнасцю. Артыстка пакарае нас, як пакарыла мілага Сярухіна (І. Паліякоў)... Але ўсё думаецца: чаму п'есу В. Пановай ставіць як меладраму? «Лёгка светлы сум» — знешні пласт яе драматургіі. А астатняга — глыбіннага — ледзь крануліся...

У ПАМЯШАННІ ТЭАТРА на вуліцы Валадарскага, дзе ідуць спектаклі гарнаўчан, білетэра парайла: «Вы прыходзіце яшчэ, добры тэатр. Якія акцёры!».

І праўда, акцёры выдатныя. Даўнія нашы знаёмыя М. Хлібок і В. Кузняцоў зноў пераканалі нас у сваім майстэрстве і высокай культуры творчасці. А незнаёмы да гэтага мінчанан І. Паліякоў ураўніў рэдкай абаяльнасцю, ярка выяўленай індывідуальнасцю, самастойнасцю вытлумачэння роляў і бліскучаю моваю. Цудоўная руская мова гучыць са сцэны выразна, саканіта, гучна. Хочацца нагадаць пра цудоўныя работы Л. Марозінай і М. Валовына ў «Іудушчы». І ніяк ужо не гэта абясыці маўчаннем маладых — ужо вопытных, таленавітых А. Брухацкага, А. Камранова, С. Сямёнава, і зусім маладых Т. Кірылава, А. Фірстава, Н. Зякіну... Іх нашмат болей — і гэта ўсё яе веру ў заўтрашні дзень тэатра, дарагога і свайму гораду, і ўсёй краіне. Іх шмат, і, уліваючы новае віно ў мякі старога рускага тэатра, яны многаму ўжо навучыліся і вучацца ў старэйшых налег, у свайго тэатра, у свайго горада. Лілія БРАНДАБОУСКАЯ.

АДКРЫЎ ДАРОГУ ЧОРНЫ...

Маё слова пра Івана Грамовіча — гэта не столькі слова пра юбіляра, колькі пра чалавека, якога я люблю, сяброўствам з якім даражу. Зрэшты, усяго толькі пра адзін штык яго ўжо немаленькага і змястоўнага жыцця.

Для чытачоў сустрэчы з героямі яго кніг ніколі не сумныя. І слухачы, перад якімі ён выступае дзе-небудзь на сходзе, таксама не застаюцца абязкавымі. Нават такія патрабавальныя і пераборлівыя аматары мастацкай літаратуры, як масквічы.

Прыпамінаюцца многія працуючыя водгукі на нашы выступленні ў Маскве на першай пасляваеннай дэкадзе беларускага мастацтва. «Правда» ў адной з інфармацый паведамляла: «На вечары пісьменнік Іван Грамовіч па-майстэрску прачытаў сваё апавяданне». А Усевалад Вішнеўскі тады сказаў: «Мяркуючы па апавяданні маладога пісьменніка Грамовіча, якога я ўважаю слухаў, беларуская мова блізкая, зразумелая, усхваляваная і прыемная».

І гэта былі не святочныя кампліменты, а добразычлівыя і справядлівыя адзнакі тагачаснага твораў нашага сённяшняга юбіляра, заслужанага работніка культуры БССР.

Калісьці пасля сямігодкі ў яго атрымалася нейкая няўзяка з паступленнем на падрыхтоўчыя курсы пры педінстытуце імя Горкага. Успомніўшы тады, што на вечарах школьнай самадзейнасці ў роднай Закружы яму даставалася найбольш воплескаў за ўмелае чытанне смешных баек Кандрата Крапівы і Анатоля Дзеркача, І. Грамовіч вырашыў падацца ў тэатр рабочай моладзі. І прыёмная камісія, у якой былі такія ўжо вядомыя акцёры, як Леанід Рахленка і Міхаіл Зораў, пасля строгага экзамена аднагалосна залічыла яго ў склад трупы.

Усю справу з акцёрскай кар'ерай І. Грамовічу «сапсаваў» Кузьма Чорны. Праўда, «вінаваты» быў крышчу і сам Грамовіч. За два ці за тры тыдні да паступлення ў акцёры ён паслаў у кабінет маладога аўтара пры Саюзе пісьменнікаў БССР аўчнёўскі сшытак, у якім расказаў пра калгасную працу ў роднай Закружы, пра яе людзей. Каб землякі не загневаліся на яго, што ён трохі нефантазіраваў, аўтар памянаў іх прозвішчы.

Сшытак трапіў да К. Чорнага, тагачаснага кансультанта па прозе. Ён яго прачытаў і чакаў прыходу аўтара. І. Грамовіч зайшоў у будынак саюза, распытаў, як трапіць у кабінет.

— Сёння тут дзяжуріць Кузьма Чорны, — растлумачылі яму.

Грамовіч нясмела пастукаў у дзверы, але ў пакоі стук пачулі і нехта бадзёрым голасам гукнуў:

— Заходзьце!

Грамовіч адчыніў дзверы і ўбачыў за сталом светлавалосага чалавека з рэдкімі вяснушкамі на твары. Вочы гэтага чалавека зірнулі на яго прыязна:

— Сядайце, калі ласка, маё прозвішча Кузьма Чорны. Вы да мяне?

— Я паслаў сюды сваё апавяданне, таварыш Чорны. Пра калгас. Маё прозвішча Грамовіч.

Чорны высунуў шуфляду стала і дастаў з яго знаёмы Грамовічу сшытак.

— Гэта ваша? — запытаўся.

— Маё.

— Будзем друкаваць. У альманаху «Аднагодкі». У вас, братачка, мастакоўскае вока. Можна, вы прынеслі яшчэ што-небудзь?

— Я прыехаў вучыцца, але мяне не прынялі. Кажуць, няма месцаў і стыпендыі. Усё ўжо запоўнена і размеркавана.

— Дык што вы цяпер, братачка, думаеце рабіць?

На гэта Грамовіч адказаў, пахваляючыся, што яго прынялі ў тэатр рабочай моладзі, ён там будзе вучыцца на акцёра.

— Вы павінны пісаць кніжкі! — рашуча сказаў К. Чорны. — Вам трэба вучыцца, каб добра пісаць. Пачакайце тут трохі, а я пайду пагавару пра вас з нашым начальствам. Падумаеце гэтым часам пра новы заглавак. Бо гэты вельмі доўгі.

Вярнуўся Чорны ў кабінет хвілін праз трыццаць-сорак з нейкай паперкай у руках:

— Андрэй Александровіч званіў па вашай справе на курсы. Там абяцалі дапамагчы. Будзеце вучыцца. Бліжэй туды, братачка, на адной назе. І аддайце гэтую паперку дырэктару. Калі што напішаце, прыносьце мне. Ага, ледзь не забыўся. Можна, даць назву апавяданню «Ружовіўся ўсход»? Гэта вашы словы з апошняй старонкі...

Спускаючыся па лесвіцы, І. Грамовіч не стрымаўся, каб не кінуць вокам на паперку. Там было надрукавана, што І. Грамовіч — таленавіты чалавек, яго першае апавяданне ўключана ў альманах «Аднагодкі». І ўнізе подпісы сакратара СП БССР А. Александровіча і кансультанта К. Чорнага.

За час вучобы на курсах і ў педінстытуце Іванам Грамовічам былі напісаны і змешчаны ў часопісе «Полымя» рэвалюцыйны некалькі апавяданняў і аповесць «Чужы грунт».

Так з «лёгкай рукі» Кузьмы Чорнага пайшоў прасты сялянскі хлопец у літаратуру.

Найлепшага табе здароўя, дарагі дружа, на чарговую капю год! Новых творчых поспехаў!

Макар ПАСЛЯДОВІЧ.

ХТО ЯГО НЕ ЧАКАЕ, дыктара з паведамленнем пра апошнія навіны ў свеце, з узнаваўленнем важнага выступлення партыйнага або дзяржаўнага дзеяча, з зацікаўленым расказам пра вопыт перадавога працаўніка, нарэшце з аператыўнымі звесткамі пра надвор'е? Усе, бо радыё працуе з самай раніцы да позняга вечара. Яно нас суправаджае ў дарозе, і пра чарговы запуск касмічнага карабля мы даведваемся ў тую ж хвіліну, дзе б у гэты час ні былі. Радыё стала нашым звычайным побытам, нашым усюднісным спадарожнікам.

Хто ж ён, дыктар? Чалавек, які мае адметныя дадзеныя, каб быць вартым цікавым і даведчаным суб'ектам па самых розных пытаннях, праўда, суб'ектам без «зваротнай сувязі» — вы не можаце яго перапытаць, каб удакладніць недачутое, незразумелае. Вось чаму дыктар павінен безданорна валодаць гутарковай мовай, адчуваць слова ва ўсіх яго найтанчэйшых правах, дакладна яго вымаўляць і спраўляцца з усім багаццем інтанацый, каб данесці галоўнае —сэнс, ідэйную нагрукну заключанай у фразе думкі. Толькі ў такім разе дыктар, а значыць і орган радыёвяшчання, які ён прадстаўляе ў эфіры, могуць спадзявацца на высокую аўтарытэт. Дыктар акумулюе ў сабе працу цэлага калектыву, што рыхтуе тую ці іншую перадачу: ЕН, урэшце, выяўляе ўсё багацце яе зместу, ЕН з'яўляецца гаспадаром эфіру.

Прыгавдаецца выпадан больш чым саракагадовай даўнасці. Легендарны дзед Талаш быў запрошаны ў 1935 годзе ў Мінск на ўрачыстасці з нагоды ўрачэння нашай рэспубліцы першай унагароды — ордэна Леніна. Вядома, увішыны радыёжурналісты паклікалі яго для выступлення перад мікрафонам. У кабінце старшыні радыёкамітэта дзед Талаш папрасіў: «Пакажыце мне таго дзядзю, які ўсё ведае і пра ўсё так спраўна з ранняга да вечара гаворыць з радыё — і дзе хто з ім б'ецца, і дзе што сёючы, і дзе дождж, і дзе сонца свеціць?» А калі перад дзедам Талашом з'явіўся блузвы яшчэ юнак — веры не даў: «Вы не шуткуйце, гэта павінен быць такі чалавек, каб пра ўсё так добра ведаць. А то ж — дзіця». Потым, калі тое «дзіця» рыхтала выступленне слаўтага партызана, ён, нарэшце, павярнуў, што гэта той самы чалавек, які ўсё ведае.

Аўтарытэт Беларускага радыё шмат залежыць ад майстэрства, прафесіяналізму дыктараў, ад іх умения пераставіць падрыхтаваны ў рэдакцыях радыёперадачы. У групе дыктараў больш за дваццаць чалавек. Каля палавіны — людзі з вышэйшай адукацыяй (у большасці за плячамі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута). Здавалася б, пры такім складзе групы ў эфіры павінна гучаць дасканалае гаворкае слова, натуральная размоўная фраза, інтаніраваная багата, адпаведна ўкладзенаму ў яе зместу. На вялікі жаль, такое бывае не заўсёды, хоць гэта — рабочы стан, звычайная норма паводзін дыктара ў эфіры.

У наш век, калі радыё стала штодзённым побытам савецкага чалавека, яго, калі хочаце, надзённай патрэбай, цяжка разлічваць на тое, што слухач засяроджана, адклаўшы ўсе свае справы, сядзе і пачне ўслухоўвацца ў тую ці іншую перадачу. Такое бывае толькі тады, калі перадаецца нешта звыш важнае. Звычайна ж мы слухаем радыё «мімаходзь». Вось тут і паўстае задача, каб тыя, хто перадае, былі на ўзроўні высокага прафесіяналізму, калі кожны гук вымаўляецца адпаведна прыродзе яго ўзнікнення, без аніякіх лабачных дамешак, калі кожнае слова выразнае не толькі ў сваім аўтаномным гучанні, але і ў кантэксце ўсёй фразы, што нясе пэўны ідэйны і эмацыянальны зарад, калі ўвесь тэкст не проста прагаворваецца, а даносіцца мэтаксіравана, эмацыянальна напоўнена, ну і, вядома ж, пісьменна ў межах прынятых нормай сучаснай літаратурнай мовы.

Беларуская школа дыктараў пачала складвацца амаль адначасова з агульнасавецкай і ў сваёй практычнай рабоце кіравалася прынцыпамі непасрэдна-

сці і прастаты, не пазаўленых, аднак, эмацыянальнасці, узгодненай са зместам. Ля вытокаў Беларускага радыёвяшчання перад мікрафонам Мінска рэй вялі Я. Бобрык і Я. Туміловіч, вядомыя па тым часе пісьменнікі, пасля «гаспадарамі» эфіру сталі Н. Кабаліна і А. Юрэвіч, яшчэ пазней — Л. Абадоўскі, Л. Батвіннік, А. Война, Н. Зальман, У. Уладзімірскі.

Доўгі час ішло змаганне двух поглядаў на прыроду радыёжурналістыкі, якая толькі нарадзілася, і на характар працы дыктара перад мікрафонам.

Прамеру ашчадна ставіцца да шырокіх магчымасцей свайго багатага голасу, выяўляе нераспрацаванасць верхніх рэгістраў, ад чаго ствараецца уражанне грувацкасці фразы, гукавой аднастайнасці.

Вядомы спецыяліст па сцэнічнай мове прафесар Е. Сарычава неяк заўважыла: «Ёсць галасы багатыя ад прыроды. Для акцёра гэтага мала... Калі акцёр не валодае сваім голасам, калі голас не падпарадкоўваецца яго волі, тэмпературы і нервам, дык ніякія эмоцыі і думкі

сэнсавыя, лагічныя адзікі, Адным (Л. Гарбуновай, А. Калашынскай) замінаюць адкрыты гук, залішне фарсіраваны пры непастаўленым дыханні, другім (М. Кузнякову, Т. Кур'явічу) — пры багатых галасавых магчымасцях імкненне любаватца імі, жаданне «іграць» размову, а не дамагацца яе, натуральнасці. Усім жа разам нестасе галоўнага — ведання беларускай мовы, саванасць у ле гутарковых магчымасцях. Няўпэўненасць у слове — самая страшная для дыктара небяспека застацца ў палоне рамесніцтва, страціць перспектыву прафесійнага росту.

Авалоданне культурай маўлення мяркуе засваенне пэўнай

як да аўтарытэтнага настаўніка ў галіне валодання гутарковай мовай. Такім настаўнікам шырокіх мас радыёслухачоў выступае дыктар і яго прафесійная якасці павінны адпавядаць гэтай задачы. У кожным разе з вуснаў дыктара мы хочам чуць узорную, правільную, дакладную і выразную мову, пластычную ў сваіх выяўленчых магчымасцях.

Кожнае выступленне дыктара перад мікрафонам — прэм'ера. Але калі ў тэатры прэм'ера рыхтуець ме-

ПРАФЕСІЯНАЛІЗМ ЗДАБЫВАЕЦА ПРАЦАЙ

Адны былі схільны вітаць толькі дыктарскую імправізацыю, дамагаючы нават бескантрольнасці яе з боку рэдакцыі. Другія ж адстойвалі адкрытую, без усякай гутарковасці, перадачу тэксту, вычитванне яго. Перамагло сфармуляванае А. Луначарскім патрабаванне ў адносінах да радыёвяшчання: «Велізарная праца плюс імправізацыя». У кожным выступленні дыктара павінен быць прысутнічаць публіцыстычны зарад, эмацыянальна напоўненасць і пэўны элемент імправізацыі. Апошняму спрыяла адсутнасць гуказапісу і абавязак весці некаторыя перадачы (манцэсты, літаратурна-музычныя кампазіцыі) без папярэдня падрыхтаваных тэкстаў.

У гады вайны, калі ў Маскве працавала радыёстанцыя «Савецкая Беларусь», у эфіры гучалі як дыктары пазней вядомыя пісьменнікі А. Астапенка, В. Вітка, К. Губарэвіч, В. Палескі, а галоўны дыктарскі рэй вялі Л. Батвіннік і аўтар гэтых радкоў. Сфарміраваны ў перадавае галіны публіцыстычны характар работы дыктара вельмі спатрэбіўся праз усё гады вяртання на акупіраваную ворагам Беларусь. Трэба было несці праз лінію фронту праўдзівае слова Камуністычнай партыі, заклікаць народ да супраціўлення акупантам.

У пасляваенную наву, недзе на пачатку 50-х гадоў, да Л. Абадоўскага і Л. Батвіннік далучыліся маладыя перспектывныя дыктары Т. Бастун, І. Курган, Л. Стасевіч, спраўна пераняўшы эстафету ад ветэранаў. На вялікі жаль, пераемнасць гэтай неўзабаве парушылася, дыктарская група пачала працаваць «самапасам», падчас бескантрольна і апынулася перад сур'ёзнай пагрозай раз'яднанасці як мастацкага калектыву, калі верх бяруць нятворчыя канфлікты.

Беларускае радыё мае даўно зарэкамендаваўшы сябе прафесійна сталых дыктараў, сям'ю якіх ветэраны М. Анціпаў, Л. Батвіннік, І. Курган, Л. Стасевіч, якіх, на жаль, мы чуюм у эфіры ўсё радзей і радзей. Побач з імі па ўзроўню майстэрства, па адметнасці свайго «почырку» знаходзіцца Л. Валодзі, Л. Дзяржач. Шкада, што адбылася стабілізацыя на нейкім сярэднім узроўні ў такіх дыктараў, як Н. Аўчынінікава, Э. Данчанка, Г. Сядзельніцава, М. Чырык, пра перспектыву новых узлётаў у дзейнасці якіх гаварыць не даводзіцца. Увогуле стабілізацыя кожная творчая асоба перажывае, толькі трэба, каб яна служыла плацдармам для заваявання новых памкненняў па шляху далейшага ўдасканалення, а не была парой творчага застою.

Мінаюць гады, а Н. Аўчынінікава па-ранейшаму «сядзіць» на абмежаваным дыяпазоне голасу, гучыць неяк «далёка», на адкрытых галосных гуках, карыстаецца заніжана-бытавымі інтанацыямі, часцей вычтвае, а не вымаўляе тэкст. Э. Данчанка, дыктарскі стаж якога недзе каля двух дзесяцікаў гадоў,

не могуць быць ім выяўлены поўнаасцю, з усёй тонкасцю і багаццем творчай задумкі. Яшчэ ў большай меры гэтае выказванне стасуецца да работы дыктара, у якога «ў руках» толькі слова.

Нераспрацаванасць дыхання, яго драбленне, няўзгодненасць з лагічнымі задачамі, вялая артыкуляцыя звычных, якія ў гутарковай мове з'яўляюцца як бы шкільетам, апорай, прыводзіць да сур'ёзных ускладненняў пры выкананні дыктарам Г. Сядзельнікавай асноўнай сэнсавыя выяўленчай задачы. У М. Чырыка высокі, прыгожага тэмбру барытон, але ж ім трэба валодаць, не карыстацца толькі адной, цвёрдай атакай гуку, ад чаго гучанне ўвесь час напятае. Трэба да рэшты пазбаўляцца ад гугнявасці і невыразнай артыкуляцыі свісцячых і шыпячых зычных, не захапляцца меладэкаманіяй.

Пастаўлены ад прыроды дыханне і гнуткі багаты голас у Г. Яромэнка даюць ёй магчымыя спраўляцца з самымі грувацкімі фразамі і несці не толькі лагічна асэнсаваны моўны паток, але і адпаведным чынам афарбоўваць яго эмацыянальна, выяўляць, калі гэта трэба, высокую экспрэсію слова. Замінае адно — прыблізнасць артыкуляцыі пры вымаўленні па-беларуску шыпячых і зацвярдзелых зычных, хочацца чуць больш натуральнае гучанне.

Сучасная навука разглядае мову як адзін з відаў дзейнасці чалавека, як яго «моўную дзейнасць». Мэтаскіраванае дзеянне словам грунтуецца на сродках фанетычнай выразнасці — акцэнтны падзел фразы, інтаніраванне яе, тэмбравае афарбоўка голасу, дакладнасць артыкуляцыі і вымаўлення. І ўсё гэта — у комплексе, у гарманічным спалучэнні.

Вельмі адчувальна ўзімаюцца па прыступках прафесіяналізацыі прадстаўнікі маладзейшага пакалення дыктарскай групы — У. Баклеічаў, М. Вінакур, С. Пілеўская, Л. Пількевіч. Іх перспектыва прасочваецца выразна, бо з першых сказаў, вымаўленых імі пры ўключаным мікрафоне, заўважаеш перш-наперш тонкае адчуванне слова ў яго выяўленчых магчымасцях, асэнсаванае падпарадкаванне тэхнікі мовы задачам «моўнай дзейнасці» і заўсёднае імкненне да развіцця тых дадзеных, якімі надзяліла кожнага прырода. Варта было б падтрымаць гэтае імкненне сістэматычнымі педагогічнымі задачамі, асабліва ў галіне артыкуляцыі.

На агульным даволі прыстойным фоне дзеяння словам, якое нясуць у эфір дыктары Беларускага радыё, засмучае тое, што ў некаторай частцы прыналежных да гэтай прафесіі людзей механічнае, безадноснае да зместу прагаворванне, а то і выспеўванне слоў, якія слухачу даводзіцца самому збіраць у

сумы ведаў, навыкаў, вывучэнне нормаў літаратурнай мовы. Для дыктараў Беларускага радыё, якое аператыўна адгукваецца на пашырэнне двухмоўя ў рэспубліцы, гэта азначае — высокая культура беларускай і рускай моў. Валодаць нормамі рускай літаратурнай мовы павінен быць дыктар Масквы. Каб дасканала валодаць літаратурнымі нормамі беларускай мовы, дыктару трэба шмат і штодзённа працаваць.

Культура мовы мераецца ўменнем трымаць побач, «пад рукой» як мага большую колькасць слоў. Калі ў абыходку звычайнага чалавека, у яго побытавым лексіконе знаходзіцца 2—3 тысячы лексічных адзінак і, можа, з тысячы фразеалагічных, дык у дыктара іх павінна быць прынамсі ў 2—3 разы больш. І, наогул, абмяжоўваць сябе ў веданні мовы дыктар не мае права. Гаворка ідзе тут пра актыўнае практычнае карыстанне ёю на ўзроўні літаратурных нормаў.

А калі з вуснаў дыктара, які вядзе перадачу па-беларуску, чуеш: «радікавая чысціня азёр», «аб абстрактным мастацтве», «прымаючы ва ўвагу», «часта выпускаецца з выгляду», «да даўно заўважаных прыкмет», «кожны з вас, пэўна, згадзіцца», «мне прыемна прадставіць слова», «стаіць у чарзе», «збожжатокі», «увасабляе ў сябе» і інш.— хіба дазі веры, што слухаеш прафесійнае выкананне?

Яшчэ большую няпэўнасць выяўляюць дыктары ў пастаноўцы націскаў, паказваючы тым самым недасведчанасць у беларускай акцэнталогіі: адбылася сесія, дасягае высокіх лічбаў, нельга сабе ўявіць, ён хутка вернецца, паўгадзін, пажыўныя рэчывы, на зіму, трохрэзавае харчаванне і г. д.

Самае страшнае — ненатуральнасць, кніжнасць беларускага вымаўлення, няўменне карыстацца афрыкатамі дз і дж, асіміляцыйным змякчэннем (прыпадабненнем) зычных і іншымі асаблівасцямі нацыянальнай артыкуляцыі. З вуснаў беларускіх дыктараў гучыць урад'жай, пасяд'жэнне, цень (у слове (дзень), зімля, вісна, пас'піхова, піс'меннікі, сярэдні, соння (замест сцяпер), цяпер (замест цяпер), с'вінячая цішыня (замест звінчача), хульня (замест гульня), пець (замест пяць), атуль (замест адтуль), відучыя (замест вядучыя) і г. д.

Усё гэта — вынік недаравальнай абьяквасці дыктара да слова як матэрыялу і інструменту. У наш час, калі роля слова ў жыцці чалавека моцна ўзрасла, бо і працуе, і дзейнічае ён у калектыве, у заўсёдных дачыненнях між сабой, радыё бярэ на сябе вялікую адказнасць, бо яго не толькі слухаюць, а да яго прыслухоўваюцца

сяцамі, дыктар мае на падрыхтоўку да перадачы хвіліны. Значыць, галоўную ролю адгуквае тая падрыхтоўка, трэніроўка выяўленчых сродкаў, якой яму належыць займацца ў вольныя ад непасрэднай працы перад мікрафонам гадзіны.

«Жыццёва правільны тон» і «высакародную дыкцыю» лічыў У. І. Неміровіч-Данчанка важнейшымі якасцямі гутарковай мовы. Тон — гэта вернасць жыццёвай праўдзе, лёгкасць, разнастайнасць і натуральнасць інтанацый, адсутнасць трывяльных, завучаных штампаў і тонкі мастацкі густ. Дыкцыя — прыгажосць і сіла гуку, умненне валодаць голасам, чысціня і выразнасць вымаўлення, высакародства размоўнай інтанацыі. Гэтыя якасці, здавалася б, найперш павінны брацца пад увагу тымі, хто адбірае кандыдатаў у дыктары па конкурсу. І пачынаць гэты адбор варта было б з прастай узаемнай гутаркі на абедзвюх мовах, каб ужо ў першы тур трапілі толькі людзі, якія безданорна валодаюць талентам імправізацыі. А пасля ўжо можна ставіць і акадэмічныя задачы — байка, верш, урывак прозы, чытанне тэксту «з ліста».

Варта было б звярнуцца да студэнцкай моладзі нашых гуманітарных навучальных устаноў, каб знайсці там даволі багаты па фактуры, па валоданню натуральнай гутарковай мовай «матэрыял» для далейшай стажыроўкі, якой трэба надаць сталы і прафесійны характар, гэта значыць мець дасканала распрацаваную праграму і высокакваліфікаваны штат педагогаў.

Другой і немалаважнай крыніцай, каб рыхтаваць рэзэрв для дыктарскай групы, магла б стаць студыя юных дыктараў, якая існуе ўжо каля трыццаці гадоў, але ў дзейнасці якой, на вялікі жаль, мала вучобы, нестасе прафесійнай арыентацыі на будучыню. Студыя носіць чыста утылітарны характар — абслугоўваць «дзіцячымі галасамі» патрэбы вяшчання для дзіцей і юнацтва.

Дыктарская група Беларускага радыё перажывае зараз пару як бы новага станаўлення за кошт прыходу свежых сіл. Вось чаму так важна заставацца ім вернымі традыцыям, якія набыты больш чым за пяцьдзесят гадоў Беларускага радыёвяшчання, хоць трэба быць і ў заўсёдным пошуку новых магчымасцей, што вядуць у высокі клас прафесіяналізму, каб адмятаць усё коснае, прыблізнае, што цягне ў балота правінцыялізму. З гэтымі складанымі задачамі група справіцца тады, калі будзе мець прафесійнае мастацкае кіраўніцтва.

Выступаючы перад мікрафонам, дыктар сваім неапаўторным творчым абліччам не толькі самавыяўляецца і самасцвярджаецца, але і ўсталёўвае высокі аўтарытэт нацыянальнага радыё ў разгалінаванай сістэме агульнасавецкага шырокаважання яго магутнага сродку ідэйна-эстэтычнага ўздзеяння на масы.

Уладзімір ЮРЭВІЧ.

ГАРТАЮЧЫ СТАРОНКІ АПОВЕСЦІ

«Крыло цішыні» Я. СІПАКОВА
на тэлеэкране

Тэлеспектакль — не частая з'ява на Беларускім тэлебачанні. У большым фавары тут — тэлефільм, як, між іншым, і на саюзным блакітным экране. Сам гэты факт, відаць, сведчыць аб больш моцных сувязях новага экраннага мастацтва з кінематографам.

Але і ад тэатра ТБ бярэ не так мала. Працэс запазычання ад сцэнічнага мастацтва, пачаты вельмі нясмела, — з трансляцыі гатовых тэатральных пастановак, значна прагрэсіруе. Адчувальны ён і ў рабоце рэспубліканскай студыі. Прыгадаем хаця б тэлеспектаклі «Крах» паводле п'есы А. Талстога «Заговор імператрыцы», «Людзі на балоце» паводле рамана І. Мележа, «За шчасцем, за сонцам» — па вершах і паэмах Янкі Купалы. Кожны з гэтых спектакляў быў разведкай, пошукам найбольш арганічнага спалучэння прыёмаў кіно і тэатра. Пошук не бяспрэчны, але і ён заслугоўвае прызнання.

Не так даўно Беларускае тэлебачанне паказала новы тэлеспектакль «Крыло цішыні», створаны літаратурна-драматычнай рэдакцыяй паводле аднайменнага твора беларускага пісьменніка Янкі Сіпакова, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР імя Я. Купалы. «Крыло цішыні» — аповесць з новай яго кнігі. Прыведзена яна вайне. Па форме — гэта ўспамін пра мінулае, пра самы трагічны час у жыцці лірычнага героя і яго аднасялян з вёскі Сябрынь. Малюнк вайны і першых пасляваенных гадоў дадзены праз успрыняцце расказчыка, але як бы ў двух вымярэннях: яго — цяперашняга — «самаль у асеннім узросце», і даўняга — падлетка Ясіка, вясковага паштальёна.

Фігура расказчыка — галоўная ў аповесці. Яна — сюжэтны стрыжань і носьбіт аўтарскіх ідэй. Патрэба аўтара ў прамой размовы з чытачом адбываецца ў частых лірычных адступленнях, публіцыстычных роздумах пра вайну, пра абавязак чалавека, пра кроўную яго сувязь з зямлёю, на якой ён вырас.

Такая маналагічная форма апавядання, напэўна, і прыцягнула ўвагу беларускай студыі да твора Я. Сіпакова. Як вядома, каментатар, расказчык — галоўная асоба на тэлебачанні не толькі ў перадачах, але і ў спектаклях. Яго ўводзяць нават у тыя творы, дзе пісьменнік яго і не дапускаў. Напрыклад, Асоба ад выдаўца ў тэлеспектаклі «Капітанская дачка», ня-

даўна паказаным Цэнтральным тэлебачаннем.

А тут і прыдумваць, перамацаваць нічога не спатрэбілася. Усё зрабіў сам пісьменнік, выбраўшы форму апавядання ад першай асобы. Сцэнарысту — В. Нікіфаровічу — заставалася толькі вылучыць найбольш характэрныя эпізоды і персанажы, не парушыўшы логіку сюжэта. А рэжысёру — В. Забелу — ператварыць іх у жывыя вобразы, або падабраць артыстаў, пабудаваць спектакль. Запрошаны былі выдатныя акцёры мінскіх тэатраў. Удалым аказаўся выбар В. Рагоўцава на роль Расказчыка. Выканаўца знайшоў вельмі правільную, блізкую да літаратурнай крыніцы інтанацыю — стрыманую і пранікнёную. Праз Расказчыка мы чуем галасы людзей, з якімі давялося яму перажыць самае цяжкае і, можа быць, самае высокае, яго вачамі бачым іх. Дзед Сінчыла (артыст Г. Гарбук), у якога вайна забрала ўсіх блізкіх, зрабіла яго бізномі калекам, але не зрабіла жорсткім, не астудзіла душу. Дзядзька Саўка (артыст Г. Аўсяннікаў), ціхі, добры чалавек, які вярнуўся дадому ўжо пасля таго, як на яго прыйшла пахаронка. Аднарукі дзядзька Грышка (артыст Б. Уладзімірскі), жыццялюб, які ніколі не траціць пачуцця гумару. Кожны з іх прайшоў праз вайну, праз самае пекла, і мінулае да гэтага часу валодае іх думкамі, кранае душы. Герояў спектакля глыбока хваляе пытанне: якімі выйшлі яны і іх блізкія з гэтага найцяжэйшага выпрабавання?

На экране двойчы ўзнікаюць сцэны вясковага сходу — спачатку чыста мужчынскага, потым — жаночага, на якіх ідзе размова аб гэтым. Такіх сцен няма ў аповесці, але яны натуральна выцякаюць з самога духу яе, уклад вясковага жыцця, і таму іх з'яўленне апраўдана.

Дзве гэтыя масавыя сцэны — ключавыя ў спектаклі. Вуснамі герояў у іх выказаны галоўныя думкі аўтара кнігі пра чалавека на вайне, пра антычалавечую сутнасць фашызму, пра маральную вышыню і сілу духу савецкіх людзей.

Аднак аповесць Я. Сіпакова «Крыло цішыні» — не толькі аб гэтым. У ёй жывымі штрыхамі намалевана карціна жыцця вёскі Сябрынь. Расказ юнага паштальёна Ясіка аб аднавяскоўцах — не проста накіды характараў і лёсаў. Яго пераход ад хаты да хаты — гэта счупленні, мантажны прыём, які дазваляе пабудоваць складаную лінію ўзаемаадносін, падчас драматычных, канфліктных, што і дае сюжэту рух. У тэлепастаноўцы гэтыя «счупленні» страчаны, сувязь паміж людзьмі застаецца чыста фармальнай: усе яны — жыхары адной вёскі. Кожны эпізод, вырваны з кантэксту аповесці, успрымаецца як самастойны, часам нават не абавязковы. Быццам адвольна гартаюцца старонкі кнігі. Аўтару інсцэніроўкі не

удалася звязаць адзіным дзеяннем людзей і падзеі.

Знешне пастаноўка вельмі тэатральная. Усё адбываецца на адной пляцоўцы — голым драўляным памосце. Для тэатральнай сцэны з яе малой прасторай такое ўмоўнае афармленне арганічнае, таму што пры мностве эпізодаў немагчыма кожны раз будаваць грувасткія дэкарацыі. Але тут, калі мы чуем крокі акцёраў па насцілу з дошак, ілюзія сапраўднасці губляецца.

Тэлебачанне валодае вялікімі магчымацямі аднаўлення рэальнага жыцця. Натурныя здымкі, мантаж, свабодны рух у часе і прасторы — усе гэтыя прыёмы, запазычаныя ў кіно, сталі паўсядзённай мовай тэлебачання. Звычайна гэтыя прыёмы карыстаюцца і ў тэлеспектаклях. Прыгадаем, напрыклад, «Крах», дзе смела стыкаваліся кадры ігравыя з натурнымі і нават з дакументальнай хронікай.

Стваральнікі тэлепастаноўкі «Крыло цішыні» перавагу аддалі тэатральным прыёмам. Яны ні разу не звярнуліся да натуральных здымкаў і нават да буйных планаў — рэдка. Усё паказана на адлегласці, як у тэатры. Мізансцэны таксама хутчэй тэатральныя, фронтальныя, і манера ігры тэатральная. Акцёры шукаюць сувязі з партнёрамі, а не з тэлегледачамі.

Калі б у такім стылі ставілася на экране якая-небудзь класічная п'еса, напэўна, у гледача не ўзнікла б адчування неадпаведнасці формы і зместу. Было б усё зразумела: тэатральная п'еса пастаўлена па тэатральных законах, а малы экран — толькі пасрэднік паміж сцэнай і гледачом.

Але ў дадзеным выпадку, экранізуючы «Крыло цішыні», пастаноўшчыкі мелі справу з літаратурным матэрыялам, яўна не сцэнічным. Спавядальны, маналагічны характар апавядання, з частымі лірычнымі адступленнямі патрабаваў іншых прыёмаў падачы, дарэчы, ужо знойдзеных тэлебачаннем. Тут можна было чакаць лірыка-публіцыстычнага дыялогу з гледачом. Дыялог, на нашу думку, не адбыўся. Атрымалася хутчэй чытанне па асобах. Гэты жанр таксама мае права на існаванне. Калі падабраны добрыя акцёры, як у рэцэнзуемай тэлепастаноўцы, уздзеянне яго бывае не менш моцным.

Працэс запазычання тэлебачаннем прыёмаў тэатра, як бачым, адбываецца інтэнсіўна. У дадзеным выпадку — нават з ухілам у бок сцэнічнага мастацтва. Пастаноўку Беларускай студыі «Крыло цішыні» можна разглядаць як эксперымент. Напэўна, тэлеспектакль як жанр яшчэ павінен знайсці тую раўнавагу, арганічнае спалучэнне выяўленчай мовы кіно і тэатра, якая і зробіць яго самабытным экранным мастацтвам.

Д. МАНЕВА.

КАЛІ ЖАНР НЕ ВЫЗНАЧАНЫ...

Кароткаметражны тэлевізійны мастацкі фільм ствараецца вельмі нялёгка, гэтак жа, бадай, нялёгка, як скажам, маленькае апавяданне. Мастацкая мініяцюра вымагае асаблівай дысцаналізацыі формы, гранічнай выразнасці выяўленчых сродкаў, канцэнтраванасці вобразнай думкі. Такой выдатнай мастацкай мініяцюрай на тэлебачанні была ў свой час карціна «Начны госьці» з І. Смаітуноўскім у галоўнай ролі. Але кароткіх мастацкіх тэлевізійных фільмаў ствараецца ўсё яшчэ мала, значна больш «серыялаў», хоць многія з іх проста «гоныць метраж». Вось чаму з цікаваасцю сустракаеш кожную новую кароткаметражную тэлевізійную карціну, бо чакнеш ад яе філасофскай прытчы, вострай афарыстычнасці, кароткасці бліснавіцы, якая выхапіць раптам і ў адно лярнае імгненне пакажа невядома кавалек жыцця. Як, скажам, многіх фільмаў Грузінскага тэлебачання.

Вось новая работа Беларускага тэлебачання — тэлевізійны мастацкі фільм «Кола». Аўтар сцэнарыя — А. Дударэў (паводле Уласнага апавядання «Святая птушка»), рэжысёр-пастаноўшчык В. Басаў. Дваццаць хвілін экраннага часу. Вельмі мала. І вельмі многа, калі ёсць што сказаць, бо нярэдка часу не хапае шматслоўю.

Аўтарам карціны было пра што сказаць, тема «Кола» — вечная і таму заўсёды новая, заўсёды жывая, патрэбная. Гэта расказ пра жыццё чалавечай душы, імкненне яе да палёту, гэта расказ пра чалавечую мару, пра тое, як не адбылося шчасце бацькоўства, пра тое, як сутыкнуліся паэзія і проза жыцця,

дзівацтва і сумная звычайнасць. Гэта і пра нясмыслены рух жыцця наогул — таму і названа карціна «Кола». У фільме абыгрываецца сапраўднае кола, якое дзівак Сцяпан усцягнуў на верхавіну старой ліпы, каб паслужыла яно гняздом для буслоў...

Так, фільм пра значнае, вечнае, фільм з неардынарным персанажам — у цэнтры яго дзівак, адзін з тых, хто ўпрыгожвае свет, як скажам пра дзівакаў Мансім Горні. І усё ж фільм пакідае пачуццё незадавальнення. Яго праблематыка не раскрыта знутры, а прайлюстравана, рэжысёр фільма не спыніўся на адзінай манеры, а за дваццаць хвілін экраннага часу прапанаваў нам то прыёмы лірычнай камедыі, то стылістыку традыцыйнага рэалізму, то летуценнасць рамантычнай прозы. І усё гэта не сплаўнена ў адзінае цэлае. Гэта тое, што завецца словам электына.

Уражанне такое, што рэжысёр, маючы перад сабой добры літаратурна-драматычны матэрыял, не здолеў знітаваць розныя адценні і акцэнты літаратурнай першаасновы фільма ў адзіную, сваю тканіну. Атрымаліся асобныя «ніці», кожная сама па сабе, асобныя залуці на характары, а не самі характары. І гэта таксама пралік рэжысураў, бо калі акцёра нацэляваць на ілюстрацыйнасць, ён будзе паказваць, а не жыць у дадзеных абставінах.

Электызм карціны, яе неарганічнасць узмацняюцца мовай персанажаў — людзі гавораць на нейкай сумесі беларускай і рускай моў,

ужываючы то чыста рускія выразы («сучно чого-то, опять же вот»), то скалечаныя руска-беларускія: «бригадир прыназау па всей дзяржаве липы срубилі»... Гэта ўжо не беларускі каларыт у рускім тэксце, а моўная сумесь. Так, у жыцці, на жаль, людзі часам гавораць на падобнай мове, але хіба тэлебачанне павінна яе ўзаконяваць!

Відаць, для Беларускага тэлебачання станаўленне

22 чэрвеня гэтага года ў Врэскай крэпасці-героі пачаліся здымкі новага дакументальнага тэлевізійнага фільма «Ім не было і шаснаццаці» (гэта другі фільм з цыклу «Дзеці Вялікай Айчыннай»). Праз трыццаць сем гадоў з розных канцоў краіны ў Врост прыехалі героі фільма — тыя, хто сустраў тут, у крэпасці, крывавае святанне 41-га.

Акрамя Врэста, здымкі будуць праходзіць у Мурманску, у Варонежы і ў іншых гарадах.

Аўтары сцэнарыя — К. Славін і М. Вязозка, рэжысёр — В. Жыгалка, апэратар — С. Фрыдланд.

На здымку: сям'я героіні фільма Я. Дрозд. Яніна Дрозд — крайняя злева.

жанру кароткаметражнага мастацкага тэлевізійнага фільма толькі пачынаецца. Яшчэ толькі выпрацоўваецца почыры рэжысура. І як яшчэ адна спроба «Кола», безумоўна, варты ўвагі і сімпатыі, якую яно завабывае сваім зместам, някляпай аператарскай работай (апэратар У. Васінеўскі), асобнымі акцёрскімі удачамі (М. Пятроў у ролі Сцяпана, П. Кармунін у ролі Пракопа). Карціна можа запоўніць паўзу паміж праграмамі, але ці ў гэтым прызначэнне тэлевізійнай кароткаметражкі?

Р. БАКУНОВІЧ.

Леў МАРОЗ

ПАМЯЦЬ

Жыхарам вёскі Вязозава Валота і навакольных вёсак.

Я да вас у мясіны дуброўныя
Еду, нават калі вы не клічаце...
Вы навед сталі роднымі клічаўцу
З той пары неспакойнай,

вандроўнае,
З той пары, калі гуртам, самотныя
Мы ішлі партызанскай дарогаю,
І калі ад блакад засцярогаю
Станавіліся тваі балотныя,
І калі ў сваіх сховах пад шатамі
Лес карміў нас ядою нішчымнаю,
І калі буданы нашы дымныя
Нам здаваліся ўтульнымі хатамі;
І калі за ляснымі заслонкамі
Праглі з ворагам жорсткага бою мы
І ў прарывах даказвалі зброяю,
Што ніколі не будзем скаронымі.

...Вы, як Вольса і Сушка, лагодныя,
Як бары іх надрэчныя, гордыя,
У нягодах сваіх духам цвёрдыя...
Землякі вы мне ўсе, мае родныя.

ЧАКАННЕ

Выпраўляла гаспадыню хата ў
горад,
Меркавала, што вяртанне будзе
скорым.

Ды надоўга загасціла гаспадыня,
Хата ў роздуме, няпалена,
стыне.

Гэўна, госьці заняджылася ў
сына —
Так разважыла старэнькая хаціна.

Нахіліла чорны комін у журбоце
І надоўга задрамала ў адзіноце.

НАВУМ ГАЛЬПЯРОВІЧ

Калі замгленнае крыло
Нахіліць цемра над табою,
Ты не здавайся ёй без бою,
І ведай: вернецца святло.

У мужнасці і барацьбе
З душой знітованы наведкі
Зямлі твай палі і рэкі
І вечнаці імклівы бег.

І будзе, покуль ты жывеш,
Ставаць натхнення, веры, сілы
З табой, край павечна мілы,
Які радзімаю завеш.

ЛЯ ПЕРШАЙ ПАЛАТКІ НАВАПОЛАЦКА

Бульдозеры йшлі, як зубры,
цераз лес,
Кракталі натужна.
І марылі хлопцы аб хатнім цяпле
У лютыя сцюжы.

Пасля — стартавалі святочна дамы
І цуда-палацы.
У будучы горад ўваходзілі мы
Ад першай палаткі.

Нам голаў не кружыць
утульнасць, жытло
І пляжы Палангі,
І сёння ўсіх сагравае цяпло
Той першай палаткі.

СУСТРЭЧА З ПЕСНЯЙ

У паўдзённы час, калі сонца павярнула на другую палавіну дня, праспяваў сваю песню вецер. Ішоў ён імкліва па полю, падаўшыся наперад і кранаючыся сваёй вяршыняй самога неба. Быў ён усім прыкметны ў гэты час, бо нябраўся ўдоставіць узнятага ім пылу, смецця, усяго, што траплялася пад ногі. І вось ужо вёска перад ім. Вецер гарэза лёгка, без намаганняў, схватіў гонтавы дах з кроквямі з першага ж дома, які яму трапіўся, узняў высока і шпурнуў на паўкіламетра перад сабой. Паламаў у камлях некалькі груш і яблынь, адно дрэва выхатіў з карэнем. Адскакаў, адспяваў і ўлёгся, прыціхлы, на суседнім полі.

Пасля перажытага спалоху выйшлі людзі на вуліцу, аглядзелі паламанга, пашчапанае. Адно казалі:

— Тайфун!

Другія:

— Смерч!

А нехта — па-свойску, па-народнаму:

— Віхор-страхадзёр!

І яшчэ гаварылі:

— А ён жартаўнік, гэты смерч — тайфун-страхадзёр. Дах, бачыце, знёс з незастрахаванага дома, папярэдзіў іншых аб неабходнасці страхавання.

— Вайну бачыла, усё бачыла, а тачкае — упершыню, — кажа Ганна Ісачанка, якая працуе ў сваіх Усцінавічах за гадчынай сельскага клуба.

Ідзе яна па вёсцы ў суботу, адвячоркам, заходзіць у адзін двор, у другі. Сустрэаецца, вітаецца:

— Дык збяромся сёння, Максімаўна, паспяваем.

— А чаго ж, можна, вось толькі дома ўпраўлюся, — адказвае жанчына.

І гэтак — на кожным парозе. Ніхто не адмаўляецца. Бо ў тутэйшым хоры толькі тыя, хто любіць песню і не можа жыць без яе.

Сабраліся ў памяшканні сельскай бібліятэкі, бо ў клубе ў гэты час дэманстраваўся кінафільм. Прышлі даяркі Аўгіння Сініцына і Ліда Кіцікава, Таццяна Жэбіна, Ганна Шалыгіна, Вера Кузьмянкова, якія працуюць у паляводчай брыгадзе. І жанчыны, што адпрацавалі сваё і цяпер на заслужаным адпачынку. Гэта — Любоў Акішшава, Таццяна Шалыгіна, Любоў Кулагіна... Заслужаны адпачынак — ён яшчэ ў запасе, пенсія — пенсіяй, а Максімаўна, Мітрафанаўна, Сяргеёўна, калі трэба, працуюць нароўні з усімі і ў полі, і на агародзе свайго саўгаса імя Калініна Краснапольскага раёна.

Так, зямля гэтая дала ўзлёт і славу Юлію і Яўгену Жлобам, Героям Сацыялістычнай Працы, якія штогод вырошчваюць багаты ўраджай бульбы. З ту-

тэйшых мясцін, з вёскі Лютня, вядомая савецкая спявачка Марыя Пахомейка. Добра спявае зямлячка, голас яе чуваць па ўсёй краіне і нават за мяжой. А набраў сваю звонкую моц і прыгажосць яе голас на гэтай бацькоўскай зямлі, на якой спяваюць і кожны кусток, і кожная кветка ў лузе, і кожны колас у полі. І нездарма сяброўка ўсцінавіцкіх спявачак Тамара Жэбіна, якая піша і друкуе вершы, ды і сама галасістая, сцвярджае: «Ці чудзі вы дзе звончэйшыя, чым нашых жанок, галасы!»

Мушу прызнацца, што быў я ўдзячны выпадку паслухаць усцінавіцкіх жанок, сустрэцца з іхняй песняй. Зноў і зноў здзіўляла багачце і разнастайнасць фарбаў і адценняў. Мне давялося пазнаёміцца з многімі харавымі калектывамі Магілёўшчыны. У кожным з іх свае песні, іх не пачуеш у іншым месцы. Гэта ж невычэрпная крыніца песенных слоў і мелодый, якая б'е, струменіць з глыбіні вякоў, захоўваючы чысціню і прывабнасць і наталіючы смагу сучаснікам. У кожным новым пакаленні яна абнаўляецца, таму і жыве вечно.

«Белакурая бярозка, як дзяўчына, на краю сцяжынікі палявоў. Я сама бярозку пасадзіла працавітаю рукою...» Спявае ўсцінавіцкі хор. Песня дужэе, даспявае, прымае ад сваіх спявачак усё, што ёй належыць. Паўстае вобраз юнай прыгажуні, якой была ў маладосці кожная з гэтых жанчын, стараных, дбайных, працавітых. Шлях ад Усцінавіч да суседняй вёскі ўвесь у зялёнай абсадзе: бярозкі, і ўсё паспяваення.

«Зіхацяць бярозкі каля шляху, гучна веюць песні з краю у край. Гэта песня працы нашай мірнай», — сцвярджае і радуецца ўсцінавіцкі хор.

Аб мірнай працы і наступная песня:

На шырокім, на блізежым полі,
На урадлівай ніве
Жнуць брыгады жыта залатое
Весела, шчасліва;
І па полю палпылі камбайны
У залатое мора.
Зазвінелі радаснаю песняй
Родныя прасторы.

Жніўная песня нашага часу. Светлая і сонечная. Як не падобна яна на тыя, даўнейшыя! Жніўенская песня была калісьці вельмі журботнай і такой бясконай, што, здавалася, магла апаўсаць сабою ўсю спякотную зямлю з краю ў край. Гэта ж маці і бабулі сённяшніх усцінавіцкіх спявачак вылівалі ў песню плач свой боль і смутак, абвясчваючы ўсяму навакол'яму свету пра сваю гартную долю. «Баліць мая сярэдзінка, што жыта мае рэдзенька, сярэдзінка не гнецца, постаць мая валазюцца. Няма маёй маці мне постаці падагнаці, няма маёй сястрыцы, маёй большай памочніцы...» «Ой, я жала жыта пры дарозе, павесіла калысачку на бярозе. Ох, я жну

палоску, жну другую, крычыць мае дзіцячка, а я чую. Паспі, не плач, дзіцячка, мая доню, дай пажакі наша жыта — сваю долю... За балотам, у цёмным лесе, ваўкі выюць, голас майго дзіцячка яны чуюць. Пакуль жыта жала і араля, там ваўчыца з калыскі дзіця ўкраля»...

Новы маральны змест і адпаведнае ўвасабленне ў народнай песні набылі праводзіны ў армію. Перш за ўсё — гэта наказ, заповітнае слова. У адной з вёсак Краснапольскага раёна жыве песня: «Калі каліна не цвіла, то не ламай, каліну, Калі ты ў арміі не быў, то не кахай дзяўчыну... Калі каліна адцвіла, тады ламай каліну. Калі ты ў арміі набыў, тады кахай дзяўчыну...» Вось так, будучы зяцёк, — вучыць жаночая песня. Паслужы, загартуйся, розуму набярэся! І адначасова клопат пра чысціню каханья, пра яго белы калінавы цвет.

А ўсцінавіцкі хор выконвае песню, у якой ёсць заповітнае слова будучага салдата да сваёй каханай:

Я ў калгасе раблю, бурані збіраю,
А як прыйдзе вецер, Васіля камаю.
Вось ідзець Васіль каля маёй хаты
У новенькім касцюме — не магу
спазнаці.
«Добры вецер, Галю, чаго засмуцілася,
Я іду ў салдаты, а ты зажурылася.
Ты рабі ў калгасе, будзь перадаваю.
Я прыду з салдатаў, будзеш ты маёю»...

Ёсць ва ўсцінавіцкім хоры жартоўныя песні, якія карыстаюцца асаблівай павагай і маюць нават выхавальнае ўздзеянне. Выступаў хор на аглядзе мастацкай самадзейнасці ў абласным цэнтры. Вярнуліся спявачкі дамоў, а адну з іх муж на парог не пуская: «Дзе была, што рабіла?» І адказала яму жонка песняй: «Ой, там на тэрыму бывалі: жанкі мужыкоў прадавалі. Як прыйдзеца не ў ладу, так я свайго павяду — ды і прадам! І з лязк матузок завязала, узяла свайго міленькага — замуздала, ды і павяла на базар, да стайніцы прывязала. Як наехала пакупальніца, як наехала таргавальніца, сталі думаць і гадаць, што за майго мужа даць?.. А, праспяваюшы, прыгазіла: «Калі не зменіш гнеў на ласку, прадам і дарага не вазьму!» Кажуць, што на мужа пагроза падзейнічала»...

Хочацца выказаць шчырую падзяку загадчыцы Усцінавіцкага сельскага клуба Ганне Яўціханаўне Ісачанка, якая шмат гадоў ужо кіруе хорам. Гэта дзікуючы ёй і жыве песня ў вёсцы. А патрэбна хоры толькі адна дапамога. Ужо 12 гадоў ён выступае на раённых і абласных аглядах, а да гэтага часу спявачкі не маюць вышыванага беларускага адзення, якое надало б харавому калектыву неабходную форму і прывабнасць.

...Познім вечарам надышло развітанне. У кустах і пералесках спявалі салаўі. З-затуманеных нізоў падавалі свой голас начныя птушкі. За белымі садамі, за зялёнымі бярозамі засталася песня. Жыві, песня, наталяй, як крыніца, смагу кожнаму, хто да цябе прыпадзе, давай людзям сілу і прыгажосць.

Аляксей ПЫСІН.

«КАДРЫЛЯ» — БЕЗ ЯГО?!

Ну што за дзівацкае пытанне! Вядома, паблякнуў бы, распаўся б ансамбль, калі б хоць аднойчы не павіталася на сцэне сярод танцораў яго камічная постаць. Фронтаваты картэж і гальштук, фарсістая шчотачка вусоў, шляхетныя боцікі — і доўгая жоўтая світка, атрутліва-зялёныя штаны, пранізліва-ружовая камізэлька. Невялічкі і вяртлявы, ён выводзіць на круг самую мажну, цыбату і паважную партнёрку. То ганарыста «цягне насон» пад заповолены матыў, то праходзіваецца па сцэне пёнем. Як пачынае імкліва раскручвацца спружына «Кадрылі», міжволі думаеш: што ж ён яшчэ «выкіне»? Мітусіца сярод пар, блятаецца ў недарэчна доўгіх кривогах свайго адзення; мудрагелістая скорэгаворка ягоных боцінаў. Нарэшце, пад чарговы ўсплеск апладзісмантаў, сідзе долу світку і застаецца... у манішцы і манжэтах.

Калі аб'яўляюць «Весялуху», апрануты ўжо, як усе, у кашулю з арнамантам, ён прыстройваецца да арэстравай групы. Стаіць сабе недзе ззаду, не танцуе, выкінуў званка трэсе бубнам. Толькі і ўсяго? Не, бубен яго пра нешта гаворыць, расказвае — з усё большым напалам. Здаецца, артыст сам не вытрывае, выбежыць у цэнтр сцэны. І вось — то ён скача з бубнам, то кідае яго і адлюбовае такіх каленцаў! З лёгкасцю дэманструе «шпагат», і ваўчком пускае бубен, і як толькі не выпрабуе на трываласць яго скураны бон!

...Пабачыўшы хоць раз выступленне ансамбля «Харошкі», запомніў абавязкова гэтага каларытнага танцора. І зразумееш: без таго саліста — заслужанага артыста БССР Фёдора Балабайкі — не будзе «Кадрылі».

С. ВЕТКА.

Фота Я. МЯЦЕЛЦЫ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Рыгор КОБЕЦУ — 80

Спаўняецца 80 год з дня нараджэння вядомага беларускага драматурга, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Рыгора Кобеца. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларускай накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Рыгор Якаўлевіч!

Сардэчна віншваем Вас, аднаго са старэйшых беларускіх пісьменнікаў, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, з днём Вашага васьмідзесяцігоддзя.

За плячымі ў Вас вялікі жыццёвы шлях, на якім было шмат нялёгкіх выпрабаванняў і радасных здзяйсненняў. У Вашай біяграфіі — праца на Кіраваградскім заводзе сельска-гаспадарчых машын, на чыгуны, на Мінскім дробнавыім заводзе, вучоба ў вчэрнім рабочым тэхнікуме, супрацоўніцтва ў савецкім друку.

У 1923 годзе былі надрукаваны Вашы першыя вершы і апавяданні. Але найбольш актыўна выявіліся Вашы здольнасці ў галіне драматургіі і кінадраматургіі. У сваіх п'есах «Гута», «А усё ж распяваю», «На застава» Вы закралі надзённы тэмы жыцця, перабудовы горада і вёскі на новы сацыялістычны лад.

Вы прымалі ўдзел у стварэнні сцэнарыяў, па якіх пастаўлены мастацкія фільмы «Ураган», «Двойчы народжаны», «Шукальнікі шчасця», «Дняпро ў агні», «Шчаслівы бераг» і іншыя.

Жадаем вам, дарагі Рыгор Якаўлевіч, моцнага здароўя, добрага настрою, творчых радасцей.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае юбіляру доўгіх год жыцця, новых творчых поспехаў.

НЯЎРЫМСЛІВАЯ НАТУРА

Калі вы раптам сустрэцеце ў Доме літаратара альбо ў Доме кінонаржакаватага чалавека з шырокай барадой, сярэдняга росту, то ведайце — гэта драматург тэатра і кіно, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Рыгор Якаўлевіч Кобец. Яго мянікі, заўсёды уважлівы і праніклівы пагляд, яго ціхі спакойны

голос зусім не адпавядаюць багатаму і незвычайнаму жыццю, якое ў яго за плячымі.

У літаратуру Кобец прыйшоў, спазнаўшы ўвесь цяжар беспрытульнасці і нягод. Вучоба ў першапачатковай школе і ў рэальным вучылішчы, дзякуючы клопам неацотных добразычлівых сваяноў, крыху памагла разабрацца ў тым, што і як адбываецца на свеце.

Кобец прайшоў уздоўж і ўпоперак ледзь не ўсю тагачасную Расію і асеў у Мінску — пайшоў у начагары.

Таленавіты юнак пачаў, як і ўсе маладыя, з паэзіі. Перажытае ім клікала на ўзвышанае, да песняў душы.

У канцы дваццатых гадоў быў абвешчаны заклік ударнікаў у літаратуру. Адным з першых на гэты зварот да перадавых рабочых вытворчасці адгукнуўся Кобец. У Першы БДТ прыйшоў малады рухавы хлопец у шэрым пінжачку і схіленай набок неп-

цы. Мы сустрэлі пачынаючага драматурга вельмі прыхільна, а галоўны рэжысёр тэатра Мірковіч запрасіў яго пачытаць твор калектыву артыстаў.

П'еса Кобеца «Гута» з рабочага жыцця была праўдзіва, але, натуральна, драматургічна слабават. Мірковіч разам з аўтарам сеў за яе дапрацоўку. Кобец

прапанаваў рэжысёру паставіць на ёй і сваё прозвішча — як сааўтара. Але сціплы і бескарыслівы Мірковіч наадрэз адмовіўся, запэўніваючы маладога драматурга, што, маўляў, гэта толькі яго абавязак.

Паказаная ў Мінску, на Украіне ў часе гастролі ў Маскве на Усесаюзнай алімпіядзе мастацтваў «Гута» мела вялікі поспех і прызнанне.

Кобец запрашаючы на кінастудыю «Савецкая Беларусь», якая тады (1931 г.) знаходзілася ў Ленінградзе. Там ён прымае ўдзел у стварэнні кінафільма «Шукальнікі шчасця», з І. Барашкам піша сцэнарыі «Дняпро ў агні», а з Б. Брандзянскім — «Двойчы народжаны», у якім адмаецца выдатны беларускі акцёр (БДТ-1) Уладзімір Крыловіч.

Няўрымслівы па сваім характары, на дзіва творча пладавіты, Кобец, дынтуе на машынку свае новыя творы (трэба хутчэй). Піша сцэнарыі, аповесці, вершы, аднаактовыя п'есы, нарысы, шырока друкуюцца.

Мяне, яго даўняга сябра, заўсёды захапляла ў Рыгоры Кобецу яркая эмацыянальнасць, шчырасць пачуццяў, жывы канструктыўны розум, праўдзіваць. Калі бачыш яго шпарную хаду, не верыцца, што яму ўжо восемдзесят.

Пажадаем жа юбіляру шчасця і новых творчых радасцей!
Яўген РАМАНОВІЧ.

ЕСЦЬ ТАЛЕНТЫ У ВЯЛІКІМ СЯЛЕ

Некалі ў Вялікім Сяле было шмат аматараў драматычнага жанру. Драмгуртон Вялікасельскага клуба славіўся не толькі на Лёзненшчыне, выступаў ён на абласной і сталічнай сценах. Не раз выходзіў пераможцам агледу «Тэатральнага вясняна». Але з цягам часу гуртон па розных прычынах спыніў работу. Гэта хвалілася загадчыца клуба Валіціна Іосіфаўна Заракоўская. Моладзі ў калгасе «Праўда» не багата, а ў брыгадзе вёскі Вялікае Сяло юнакоў і дзяўчат на пальцах пералічыш...

У той дзень загадчыца клуба завітала на ферму (агітатар Заракоўская кожны дзень бывае там), каб выпусціць «бялы лісток» і сабраць матэрыял для чарговай нацэннай газеты. Пагаварыла з жывёлаводамі, пацікавілася справай.

Летась калектыў фермы паспяхова справіўся са сваімі абавязкамі. Валіціна Буянава перакрыла трытысячны рубель. Не адстаюць ад перадавой даярні на сяброўкі. Добра ідуць справы і сёлета. Пераможцам у саборніцтве па ферме зноў выйшла Буянава. Добрых вынікаў дамагліся таісама даярні Любоў Рослава, Зінаіда Калдунова, Галіна Дабравольская і іншыя.

Валіціна Іосіфаўна добра ведае кожную з іх. Усе яны — актывісты клубнай работы. У той дзень яна і завла гаворку пра спектакль.

Першую рэпетыцыю Заракоўская правяла на ферме, у чырвоным кутку. Удзельнікам гуртка спадабалася камедыя «Чэмпіёны», у якой расказвалася пра калгасныя справы.

І вось — прэм'ера. Хвалююцца артысты. Асабліва тыя, хто першы раз на сцэне. Стараюцца ўзяць сябе ў рукі і больш вопытныя. Любоў Рослава, якая выконвае галоўную ролю ў спектаклі, раз-пораз звяртаецца да Заракоўскай, прыслухоўваецца да яе парад. А з гледзельнай залы даносяцца дружніны воплескі: час пачынаць.

Адкрываецца заслона. З першага позірну цяжка пазнаць выканаўцаў — влікасельскіх даяран. Зала сцішылася. Уважліва сочыць за тым, як разгортваецца падзеі ў спектаклі.

Спектакль закончаны. Гледачы задаволены. Неўзабаве апусцеў клуб. Апошнімі выходзіць самадзейныя артысты. Заракоўская напамінае ім:

— Дзяўчаты, заўтра прыходзьце на рэпетыцыю. Будзем рытаваць новую пастаноўку.

Ф. КУРБАЦКІ.

Лёзненскі раён.

Рэдкае карэспандэнцыя Цішка Гартнага

Цішка Гартны быў не толькі таленавітым пісьменнікам, але і выдатным журналістам. З'яўляючыся ў свой час рэдактарам часопіса «Полымя» (у той час — «Полымя рэвалюцыі»), ён даволі часта змяшчаў на яго старонках цікавыя карэспандэнцыі на краязнаўчыя тэмы. Цяпер многія з гэтых публікацый сталі бібліяграфічнай рэдкасцю, як і карэспандэнцыя пра Івана Пятровіча Пуліхава, змешчаная ў трэцім нумары часопіса за 1924 год.

Ад брата Пуліхава, мінскага сузвіста, Гартны атрымаў пісьмо, што захоўвалася ў сям'і Пуліхавых. Яго Іван Пятровіч, знаходзячыся ў царскім астразе, перад пакараннем смерцю, напісаў сваім сябрам на волю. Пісьменнік надрукаваў яго ў «Полымі» са сваім падрабязным намерам.

Карэспандэнцыя называлася «Перадсмертнае пісьмо Івана Пуліхава». «Дарагія таварышы, — пачынаецца гэтае пісьмо, — вы, вядома, ведаеце аб прысудзе да пакарання смерцю. За нас не хвалюйцеся — я спакойны, бадзёры, аяслы, страху не адчуваю...» Далей у пісьме Пуліхаў гаворыць пра Сяно Ізмайловіч такімі словамі: «Я трымаў сябе з годнасцю, Соня — гераічна. Мягчэ зараджаў яе светлы, радасны настрой. Ад яе прысутнасці я набыў таю энергію, што мал прамова была выказана гучным голасам, плаўна і моцна, чаго мне ніколі не ўдавалася на нашых масоўках. Так, з такім таварышам, як Соня, я пайшоў бы ў агонь і аддаў бы два жыцці, калі б мог. Слава жанчынам!»

Невядомыя мінчанкі вышлі Пуліхава кашулю беларускім арнамантам і перадалі ў турму, і ён піша наконт гэтага: «Дзякую вам, дзяўчаты, за ваш падарунак, выштытую кашулю. У ёй я быў на судзе».

Потым ідзе падрабязны расказ пра сам суд.

Я. САДУСКІ.

Спектаклем паводле п'есы Ж. Анюя «Антыгона» папоўніўся рэпертуар тэатральнага калектыву «Пілігрым» Палаца культуры Полацкага завода шкловалання. У ролях Антыгоны і Гемона — В. Нагорная і М. Урман.

Фота Л. ПІМІНАВА.

БАРТАК У БЕЛАРУСКІХ КАНЦЭРТАХ

3 МУЗЫЧНЫХ СКАРБНІЦ

Адметны паказчык шматбаковых сувязей савецкага і венгерскага народаў — узрастаючая цікавасць беларускіх аматараў музыкі да мастацтва выдатнага венгерскага кампазітара Белы Бартака. Яго творы пастаніна ўключаюцца ў рэпертуар многіх выканаўчых калектываў. Мінскія слухачы мелі магчымасць чуць такі буйнейшы сачыненні кампазітара, як Другі канцэрт для скарыпкі і аркестра, Саната для скарыпкі сола, Дывертысмент, Трэці фартэпійны канцэрт, Румынскія народныя танцы, Румынскія рапсодыя, Сірылійская саната, Канцэрт для аркестра. Творы Бартака выконваліся Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР пад кіраўніцтвам В. Дуброўскага, В. Катаева, А. Энгельбрэхта, Мінскім камерным аркестрам пад кіраўніцтвам Ю. Цыруна, салістамі — лаўрэатамі міжнародных конкурсаў Р. Нодэлем, В. Траціяковым, І. Бачковай; замежнымі выканаўцамі І. Кулькай, Д. Прайсам і інш.

У кастрычніку 1970 года да 25-годдзя з дня смерці кампазітара адбылося канцэртнае выкананне аднаактовай оперы Бартана «Заман герцага Сіня барада». Гэта была адна з найбольш буйных работ калектыву аркестра пад кіраўніцтвам В. Катаева і салістаў А. Выдрына і І. Адзіновай. Яркая падзея музычнага жыцця Мінска стала значным фантам культурных сувязей венгерскага і беларускага народаў.

Р. СЕРГІЕНКА.

Л. ШКОЛЬНИКАУ.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАВНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯВЛЯЕ КОНКУРС

НА ЗАМЯШЧЭННЕ ВАКАНТНЫХ ПАСАД ПРАФЕСАРСКА-ВЫКЛАДЧЫЦКАГА САСТАВУ ПА КАФЕДРАХ:

- фартэпіяна — загадчык кафедры — 1;
- канцэртмайстарскага майстэрства — загадчык кафедры — 1;
- струнных інструментаў — загадчык кафедры — 1;
- старшы выкладчык (віяланчэль) — 1;
- духавых інструментаў — выкладчык (труба) — 1;
- аркестравага дырыжыравання — дацэнт — 1; старшы выкладчык — 1; выкладчык — 2;
- спеваў — старшы выкладчык — 1;
- гісторыі музыкі — старшы выкладчык — 1;
- тэорыі музыкі — старшы выкладчык — 1;
- педагагікі, псіхалогіі, метадыкі і педагагічнай практыкі — старшы выкладчык — 1;
- курс фізыхавання — старшы выкладчык — 1.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання.

Заявы і дакументы, згодна з палажэннем аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара па адрасу: 220030, г. Мінск, вуліца Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэлефоне: 22-49-42, 22-96-71.

ПІШУЧАЙ АРМІІ РАДАВЫ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Юркі ЛЯВОННАГА

Бібліятэка ў нашай даваеннай Антонаўскай сямігодцы Чавускага раёна была не дужа багатая, таму з'яўленне кожнай новай кнігі на яе паліцах успрымалася з радасцю.

— А ці чытаў ты вершы нашага земляка з Чавус? — запыталася неяк у мяне школьная бібліятэкарка Вольга Якаўлеўна і параіла: — Сам прачытай, ды і бацькоў пазнаём.

Тая кніжачка мела заманліваю назву — «Смелым крокам». Праўда, яна нічым асаблівым не вызначалася сярод іншых, але словы «паэт з Чавус» вельмі ўразілі. Мне, вясковому хлопчуку, здавалася, што паэты могуць быць родам толькі з Масквы, Мінска ці яшчэ адкуль, але каб з Чавус?!

З высокай вежы гудзяць куранты,
Гудзяць куранты з высокай вежы.

Смяецца шчыра засёды
рань тым,
Душой хто молад, хто сэрцам свежы... —

чытаў я вечарам пры газавай лямпе.

— Юрку Лявоннага ўхапіў? — пацікавіўся стрыечны брат Сашка, які заскочыў па нейкай справе. — Добра піша! Ён летася у нас на рабфаку выступаў.

Сашка расказаў, што Лявонны — псеўданім паэта, а сапраўднае яго прозвішча Юркевіч, Леанід Мікалаевіч. Нарадзіўся і вырас у сям'і служачага, скончыў у Чавусах сямігодку, потым у Магілёве педтэхнікум, у Мінску — педагагічны інстытут. Выдаў ужо некалькі зборнікаў вершаў...

Такім было ў мяне першае знаёмства з Ю. Лявонным.

Тэма абнаўлення роднай Беларусі, перабудовы жыцця — заўсёды была ў яго на першым плане. «У пішучай арміі я радавы пяю пра завод і калгасы», — сцвярджаў паэт.

Лепшыя вершы Ю. Лявон-

нага прысвечаны камсамолу, новаму побыту, Савецкай Арміі, разняволенай жанчыне. Паэт імкнецца заглянуць у заўтрашні дзень, а ў малым ледзь прыкметным снігу распазнаць, заўважыць велічэе заўтра.

І калі ў першых вершах паэта была ў асноўным лірыка замілавання роднымі краёвамі, лірыка кахання, дык, з прыходам творчай сталасці ўсё больш пашыраецца круггляд яго лірычнага героя, выразней асэнсоўваюцца змены ў жыцці.

Творчасць яго была не пазбаўлена і пэўных недахопаў. Асобныя вершы завелімі ўмоўныя, з невыразнымі вобразамі. Падчас да вырашэння тэм паэт падыходзіў занадта спрошчана, прамалінейна. Але аб чым бы ён ні пісаў — аб Радзіме, маці, каханні, — чытач заўсёды адчуваў шчырую праўду і вялікую сілу любові да свайго народа, да роднай Беларусі. Імкненне быць карысным народу Ю. Лявонны выказаў у адным са сваіх вершаў:

Я хачу, каб — першае —
Сэрца біла песняю,
Каб працоўных вершамі
Захапіла, узвесніла...

Так і на самой справе было.

Сэрца паэта сапраўды «біла песняю». Вершамі Юркі Лявоннага захапілася рабочая і сялянская моладзь, студэнты. Іх дэкламавалі з падмостваў клубаў і са сцэны тэатраў. Многія творы паэта М. Чуркін, І. Любан, Н. Сакалоўскі і іншыя беларускія кампазітары паклалі на музыку.

Нямала зрабіў Ю. Лявонны і як журналіст, публіцыст. У 1931 годзе ён выдаў зборнік нарысаў «Крокамі пачыгодкі». Яго замалёўкі, нарысы, карэспандэнцыі аб радасных пераўтварэннях на роднай зямлі друкаваліся ў газетах «Магілёўскі селянін», «Звязда» і іншых выданнях.

Іван АНОШКІН.

СУМЛЕННА І СЦІПЛА

Да 80-годдзя з дня нараджэння Сцяпана СЯМАШКІ

Сціплы працаўнік на літаратурнай ніве — так у некалькіх словах можна ахарактарызаваць творчы шлях беларускага пісьменніка Сцяпана Сямашкі, што выступаў у рэспубліканскай перыядыцы ў канцы дваццатых — пачатку трыццатых гадоў як пад уласным прозвішчам, так і пад псеўданімам Сцяпан Чуткі.

Асноўны жанр, у якім пісьменнік спрабаваў свае творчыя здольнасці, — апавяданне. Лепшыя з гэтых твораў, пазначаныя аўтарскім імкненнем асэнсаваць падзеі паўсядзённага жыцця, у свой час змяшчаліся ў альманахах «Надзвінне», «Зарніцы», «Росквіт», якія выпускала полацкая філія «Маладняка», а таксама на старонках калектывных зборнікаў «Ударнікі». У 1932 годзе С. Сямашка выдаў кнігу прозы «Пералом».

Біяграфія яго ў многім падобна на біяграфію соцен урашніх сыноў беларускіх сялян, якіх да актыўнай дзей-

насці абудзіла Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя.

Нарадзіўся будучы пісьменнік у вёсцы Барылы на Віцебшчыне. У дваццацідвухгадовым узросце пайшоў у Чырвоную Армію, змагаўся з замежнымі інтэрвентамі, потым займаў адказныя пасады ў савецкіх і партыйных органах.

Шмат зрабіў С. Сямашка па згуртаванню сіл творчай моладзі, калі ў 1926 годзе стаў рэдактарам акруговай газеты «Чырвоная Полаччына» і ўзначаліў літаратурнае аб'яднанне пачаткоўцаў. Пазней працаваў у газетах «Звязда» і «Калгаснік Беларусі». У гады Вялікай Айчыннай вайны быў у арміі палітработнікам. Пасля заканчэння яе з'яўляўся адказным сакратаром Камісіі па гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, з 1947 года — навуковым супрацоўнікам Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ.

Памёр С. Сямашка ў 1965 годзе.

І. АЛЯКСЕЕУ.

Віталь ЕНЕС

ЧУВАШЫЯ

ПАРАЛЕЛЬНЫЯ ЖЫЦЦЯПІСЫ

Рэдактар прыняў мяне вельмі цёпла, аднак мой раман зноў не публікуе. Ну і рэдактары пайшлі! Во раней былі: талковыя, моцныя, смелыя. Зірніце толькі, якім аўтарам далі яны дарогу: Талстой, Тургенеў, Мапасан, Хемінгуэй, Галсуорсі, Гогаль. Усіх не пералічыць! Цяпер — не тое. Нават мяне не друкуюць.

А жыццё ж амаль усіх вялікіх падобна на маё. У мяне з імі трывалыя паралелі. Канстанцін Іваноў, напрыклад, класік нашай чувашскай паэзіі, у семнаццаці гадоў стварыў свой шэдэўр «Нарсі». У гэтым узросте быў ужо вядомы і Лермантаў. Гэта ж, як і Гейнэ, Байран, Пецэфі... Дык і я ж таксама пішу з васьмігадовага ўзросту. І мне ўжо роўна тры па семнаццаці.

Яшчэ прыклад. Вельмі любілі хадзіць на паляванне альбо на рыбалку Талстой, Прышвін, Тургенеў, Хемінгуэй... Я таксама. Надоечы два кілаграмы яршоў кату прынес.

Далей. Вялікія любілі падарожнічаць. Сярод падарожнікаў мы бачым і Гарвея, і Дэкарта, і Стэндаля... І — я. Толькі ў мінулым годзе з'ездзіў да бацькоў восем разоў. А яны жывуць чортведама дзе, усё сто кіламетраў ад Чабансар будзе.

Салтыкоў-Шчадрін, Талстой, Зяля, Сервантэс і многія іншыя насілі бараду. Я таксама адрастаў. І няхай сабе з Сервантэсам у мяне яшчэ ёсць невялікія разыходжанні: ён, здаецца, вынайшаў сервант, а я пакуль не паспеў. Але я яшчэ не такое прыдумаю!

Бернард Шоў на пытанне — як трэба пісаць шэдэўры? — ясна і проста адказаў: злева направа! Я ж не пішу наадварот! І, як усё вялікі, я пачаў пісаць сябе шмат тамоў. Яны ўжо напісаны. Трэба толькі надрукаваць.

У мяне нават з Плутархам паралелі. Ён, як і я, стварыў «Паралельныя жыцццяпісы»? Стварыў!

Чуеце вы, рэдактар?!
Пераклаў А. МАЖЭЙКА.

Уладзімір ДУБОВІК

БАЙКІ-КАРАЦЕЛЬКІ

ЗАГАНА

Знайшла загана ў салаўя
— Малы і... шэры!
цяцёва:

СУПАКОІЛА

Быў гудзела муха цэлы дзень:
— Ты не турбуйся, я — не
владзень.

ВЕЧНАЯ ЗАГАДКА

За ўсё жыццё ніяк не зразумее
— крот,
Нашто вясной капаюць людзі
— агарод.

МАРКА ГОДНАСЦІ

Трымае марку годнасці
— веласіпед:
— Няма, брат, колаў у
ступенчатых ракет!

АРГУМЕНТ

У свеце цвік разумным не
— слыбе,
Во вечна б'юць яго па галаве.

МЕРА РОЗУМУ

У дурнях ён хадзіў нямнога,
Во ўгору ўсё вяла дарога...

СЛЕД

Хваліўся чарвк на цэлы свет:
— Не чалавек — я пакідаю след!

СУМНАЯ РАДАСЦЬ

Зімою не вельмі радаваўся нос,
Што ў захапленні ад яго мароз.

КРЫВЫЯ ШТАНЫ

Танцор не бачыў у нагах віны:
— Маўляў, кравец крывыя
сшыў штаны.

ФРАЗЫ

Лічыўся арыгінальным толькі таму, што нічым не змог
адознівацца ад іншых.

Быў класічным плагіатарам:
выкрадаў творы толькі ў класікаў.

Уяўляў сябе рэалістам — хлусіў,
а яму ўсё верылі.

Паэт перайшоў на творчыя...
сухари,
Я. ЗАПЕКА.

Вузкі свет гэрояў не выра-
тоўвае і шырокі экран.

Сціплы рэкамендаваў слэб:
паэт у прозе.

Сярод плагіятараў таксама
ёсць класікі.

Ян з пены марской нарадзі-
лася Афрадыта, так з пены пі-
ва ў прадаўца — асабістая да-
ча.

Вельмі цяжкая справа зай-
мацца не сваёй справай.

А. СВЕЧКІН.

З НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

ЭКСПЕРЫМЕНТ

Неяк адзін даволі вядомы вучоны, інакш як чараўнік яго не назавеш, вынайшаў пасля доўгіх пошукаў чараўны эліксір, пры дапамозе якога жывую істоту можна было ператварыць у што пажадаеш. Спачатку ён выпрабаваў сваё чараўнае зельле на зябрах: мноства разоў ператвараў пацука ў тыгра, тыгра ў слана, слана ў муху, а муху ў вала і ўрэшце вырашыў рызыкнуць на людзях.

Будучы чалавекам сучасным, ён распачаў свой эксперымент па строга навуковых метадах: даручыў супрацоўнікам інстытута па вывучэнню грамадскай думкі знайсці яму трох чалавек, тыповых для свайго часу. І вось пасля шматлікіх псіхалагічных і статыстычных абследаванняў і разлікаў такія выявіліся і выказалі свае пажаданні.

Першаму захацелася стаць мільянерам, «Чалавечы жыццё надта кароткае, — разважаў ён, — і я хацеў бы пражыць рэшту сваіх дзён бестурботна». Толькі ён глытнуў некалькі кроплі эліксіру, як адразу стаў уладальнікам раскошнага вільі. Анунуўшыся ў райскае жыццё, ён забыўся пра ўсё на свеце. Цэлымі днямі і начама балаяў і веселіўся ў шумнай кампаніі, еў і піў самае лепшае, пакуль не заснуў ад стомы.

Другому прыйшлося даспадобы сціплае, адасобленае, жыццё. Ён хацеў быць мудрым і вучоным. Яго жаданне таксама было задаволена. Невялікі асаблікі на малюнічым беразе ціхай рачулікі, багатая бібліятэка, дзе ён мог адгарадзіцца ад усяго свету — поўны прастор для роздуму і натхнення.

Дзіўнае пажаданне выказаў трэці. Ён захацеў ператварыцца ў мучнога чарвяка. Адночы ў часопісе ён вычытаў, што мучны чарвяк — адзіны ў свеце жывы істоты, які не шкодны смяртэльнай праменні сучаснай атамнай зброі. Ён хацеў перажыць усё чалавецтва. І ён перажыў.

Калі прыйшоў час паміраць першаму, ён вельмі шкадаваў, што жыў толькі дзеля забавы і ўцех, ніколі не задумваўчыся над сэнсам свайго існавання, і надта зайздросціў мудраму і вучонаму. Мудрац усё жыццё быў заняты думкамі, пошукамі, спазнаў многія таямніцы жыцця, набыў вялікія веды, але яны нікому не прынеслі карысці. Гэты, у сваю чаргу, моцна зайздросціў мільянеру, які ў поўную меру адчуў асалоду райскага жыцця. Трэці таксама быў нешчаслівы. Ён хоць і перажыў усіх людзей на свеце, але не ведаў пра гэта, бо быў проста мучны чарвяк, які нічога не ўмеў рабіць, апроч таго, што норлацца ў вялізнай мучной кучы. Ён вельмі шкадаваў аб тым, што не памёр звычайным чалавекам.

Пераклаў з нямецкай М. ЛЯШЧУН.

САТЫРЫЧНЫЯ МІНІЯЦЫОРЫ

ХОД КАНЁМ

Дваццаць ініжак сваіх першых апавяданняў выкупіў у кніжным магазіне і тут жа здаў у бункістычны аддзел малады прэзій Заваляшын.

— У нас пакупнікі вельмі цікавяцца бункістычнай літаратурай,
— сказаў прэзій перад гэтым дырэктар кніжнага магазіна.

ПРЫЗНАННЕ

Артыстка філармоніі Вочніна катэгарычна адмовілася спяваць у Доме культуры з-за няспраўнасці радыёўстаноўкі.

— Што я спяю людзям без мікрафона? — спыталася яна ў дырэктара. — Калыханку?

ВЯЛІКІ КАМБІНАТАР

Усяго некалькі дзсяткаў рыфмаў у творчым арсенале пачынаючага паэта Казалкіна.

— Даволі для майб творчасці, — кажа ён. — Згодна матэматычным разлікам, такая колькасць рыфмаў дае безліч паэтычных камбінацый.

ТАКІ БАЛАНС

На пытанне жонкі: «Дзе плячдзят капеен, якія ты браў на смятану?», — літаратар Кафтанаў адказаў, што патраціў іх на праезд у аўтобусе.

— Лухта! — абуралася жонка. — Праезд павінен каштаваць усяго чатыры капейкі.

— Дык гэта калі ёсць білет, — адказаў Кафтанаў.

Вячаслаў ГІЛЕВІЧ.

Міхась ПАЛЫНОК

Андрэй ЛЕШЧАНКА

ТРЫ ПУНКТЫ ПОГЛЯДУ НА ПЕУНЯ

— Не салавей, — заўважыў Крытык.
А Сабанар сказаў: — Не звер.
— Не дыпламат і не палітык, —
Дабавіў адстаўны Прэм'ер.

НА ЗЯЗЮЛЮ

— Бяздомніца, — уздыхнула Дама.
— Бяздумніца, — сказала Мама.
А Бабка: — Мілья мае,
То не віна — бяда ле.

НА ЖЫРАФУ

— Зазнайка, — кажа Дочка.
— Фіфа!
А Бацька: — Горда яна.
А Сын: — Нішто сабе чуваха!
Выходзіць за муж за Слана!

3 народных усмешак

ПАСТАРАУСЯ

— Растлумач ты нам, хлапчына,
Чаму гэтак гнаў машыну?
— Я ж стараўся, як вядома,
Да аварыі быць дома.

ПАДМАЦАВАЛА

— На табе я памыліўся:
Дурнем быў, што ажаніўся:
— Ты такім ужо удаўся:
Дурнем быў і ім застаўся.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

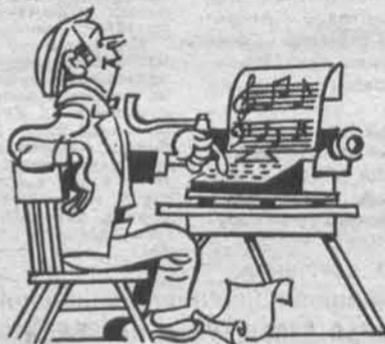
Мал. А. Чуріна.

Балетаман

Спецыфіка жанру

Музыказнаўца

Дапаўненне да нацюрморта

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856

АТ 07239

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэры — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алеся АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.